

Reactieoverzicht consultatieronde concept-Friese Energievisie

Inhoud

Inleiding	1
Uitleg reactiecodes	1
FET: Ingediende reacties per thema.....	3
Niet-FET: Ingediende reacties per thema	28
Bijlagen: alle ontvangen reacties.....	34

Inleiding

Op het bestuurlijk overleg van de Friese Energietafel (FET) van 23 april 2024 is de concept-Friese Energievisie vrijgegeven voor consultatie; de samenwerkingspartners van de FET hebben de gelegenheid gekregen om te reageren op het concept. Alle overheden hebben hiervan gebruik gemaakt (Provinciale Staten krijgt nog gelegenheid om te reageren), en ook Liander heeft een reactie ingediend. Daarnaast zijn er (ongevraagd) vier reacties ontvangen van organisaties die geen lid zijn van de FET. Deze zijn verwerkt in een tweede overzicht.

Het doel van dit reactieoverzicht is om het gesprek te faciliteren tijdens de behandeling van de concept-Friese Energievisie in Provinciale Staten Fryslân in september. Dit document geeft daarom per thema in de concept-Friese Energievisie inzicht in de binnengekomen reacties.

In december ligt de Friese Energievisie ter vaststelling voor bij Gedeputeerde Staten Fryslân. Hiervoor wordt door de Friese Energietafel een nieuw overzicht voorbereid, welke ook aanpassingen van de Friese Energievisie voorstelt. De reactie van Provinciale Staten maakt onderdeel uit van dit tweede overzicht.

Uitleg reactiecodes

Naast dat de reactiecodes helpen bij het navigeren door het reactieoverzicht, dienen zij ook een functie in het beantwoorden van de reacties later in het proces.

De letter in de reactiecode is representatief voor een thema. Dit overzicht maakt onderscheid tussen onderstaande thema's:

- A. Algemeen Energievisie
- B. Ambitie
- C. Principe 1: Fryslân stimuleert energie voor en door de gemeenschap
- D. Principe 2: Fryslân zet maximaal in op energiebesparing. De beschikbaarheid van energie is niet altijd vanzelfsprekend

- E. Principe 3: Alle duurzame bronnen zijn nodig. Naast kleinschalige productie van energie, is ook grootschalige productie nodig
- F. Principe 4: Fryslân past opwek en opslag van duurzame energie zo goed mogelijk in, in het landschap en in het energiesysteem
- G. Principe 5: Fryslân versterkt de flexibiliteit van het energiesysteem
- H. Verzoek of aanbeveling
- I. Overig

De nummers in de reactiecodes zijn representatief voor welke partij de reactie heeft ingediend. De nummers 1 tot 21 zijn toebedeeld aan FET-leden, op alfabetische volgorde. De nummers 22-24 zijn toebedeeld aan niet-FET-leden, ook op alfabetische volgorde. Hiermee ontstaat de volgende lijst:

FET-leden:

- 01. Friese Energie Alliantie
- 02. Gemeente Achtkarspelen
- 03. Gemeente Ameland
- 04. Gemeente Dantumadiel
- 05. Gemeente De Fryske Marren
- 06. Gemeente Harlingen
- 07. Gemeente Heerenveen
- 08. Gemeente Leeuwarden
- 09. Gemeente Noardeast-Fryslân
- 10. Gemeente Ooststellingwerf
- 11. Gemeente Opsterland
- 12. Gemeente Schiermonnikoog
- 13. Gemeente Smallingerland
- 14. Gemeente Súdwest-Fryslân
- 15. Gemeente Terschelling
- 16. Gemeente Tytsjerksteradiel
- 17. Gemeente Vlieland
- 18. Gemeente Waadhoeke
- 19. Gemeente Weststellingwerf
- 20. Liander
- 21. Wetterskip Fryslân

Niet-FET-leden:

- 22. Brandweer Fryslân
- 23. GGD Fryslân
- 24. Plaatselijk Belang Oldeholtspade
- 25. Regioteam Energietransitie

De reacties zijn dus onderverdeeld op basis van het thema en de indiener. Een voorbeeld: de code A01 is toegewezen aan een reactie op het thema 'Energievisie Algemeen', ingediend door de Friese Energie Alliantie.

FET: Ingediende reacties per thema

Code	Indiener	Reactie
A. Algemeen Energievisie		
A01	Friese Energie Alliantie	De FEA ondersteunt de leidende principes in de concept-Friese Energievisie. Ons uitgangspunt is: de energietransitie moet bijdragen aan het versterken van gemeenschappen en de leefbaarheid van het platteland. We zijn blij met de aandacht die er voor de mienskip en de lokale initiatieven is en dat dit een leidend principe is. Ook zien de borging van een brede afweging van natuur- en milieuwaarden terug in de visie, dat vinden we van groot belang.
A02	Gemeente Achtkarspelen	De gemeente waardeert de inspanningen van de provincie en de leden van de FET om toe te werken naar een robuust en toekomstbestendig energiesysteem in Fryslân.
A04	Gemeente Dantumadiel	De gemeente waardeert de inspanningen van de provincie en de leden van de FET om toe te werken naar een robuust en toekomstbestendig energiesysteem in Fryslân. De Energievisie moet meer aandacht besteden aan het oplossen van netcongestie.
A05	Gemeente De Fryske Marren	De Energievisie dient als basis voor het verder werken aan een toekomstbestendig energiesysteem in heel Fryslân. Samenwerken is hierbij van belang. De leidende principes worden herkent. De Energievisie heeft een lange doorlooptijd tot 2030 – 2050. Op dit moment ervaren we de gevolgen van de netcongestie op zowel maatschappelijk als economisch vlak. Daarom dringen we erop aan dat er ook oog blijft voor het oplossen van de huidige knelpunten rondom het energiesysteem. De huidige oplossingen moeten de toekomstige systemen bovendien niet in de weg staan. Na vaststelling van de visie door Gedeputeerde Staten dient de Energievisie als bouwsteen voor de Provinciaal Omgevingsvisie (POVI). We gaan er vanuit dat de ambities en leidende principes ook tot uitvoering kunnen worden gebracht na vaststelling van de POVI. We dringen aan op een goede communicatie over de kaders en de effecten op gemeentelijk niveau.

Code	Indiener	Reactie
A07	Gemeente Heerenveen	De gemeente is positief over de gezamenlijke ambitie die in de visie wordt geschetst en willen hun waardering uitspreken voor de nauwe samenwerking die heeft geleid tot dit belangrijke document. De principes vormen een solide basis voor het ontwikkelen en implementeren van beleid en initiatieven op het gebied van duurzame energie. De principes helpen ons om doelstellingen op een effectieve en ethische manier te bereiken. De gemeente maakt zich zorgen over de voorgestelde tijdlijn van 2030-2050. De omvang van de uitdaging is groot en dringend, en we moeten nu gezamenlijk in actie komen en de gedeelde verantwoordelijkheid nemen. Elke stap die we nu zetten heeft directe gevolgen voor de leefbaarheid van de planeet en de kwaliteit van leven voor toekomstige generaties.
A08	Gemeente Leeuwarden	De Friese Energievisie geeft een goed beeld van de toekomst van het Friese energiesysteem en de belangrijke keuzes die daarin gemaakt moeten worden. Wij kunnen ons in grote lijnen vinden in de ambitie en de leidende principes die in het stuk zijn opgenomen. Het inzetten op meer duurzame opwek, in combinatie met clustering van vraag en aanbod, en flexibilisering van het netwerk zijn noodzakelijk om te komen tot een volhoudbaar energiesysteem.
A11	Gemeente Opsterland	De gemeente complimenteert het eindresultaat en onderschrijft de urgentie om het huidige energiesysteem te transformeren.
A13	Gemeente Smallingerland	Energie is randvoorwaardelijk voor onze maatschappelijke en economische processen. Een betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem is daardoor erg belangrijk. Dit zou wat Smallingerland betreft meer tot uitdrukking mogen komen in de leidende principes. Leveringszekerheid is belangrijker dan de lokale oorsprong van de energie. Op hoofdlijnen kan het college van gemeente Smallingerland zich vinden in de uitgangspunten en ambities van de Energievisie. Tegelijkertijd constateert de gemeente dat op diverse onderwerpen nog verdere uitwerking, besluitvorming en onderbouwing noodzakelijk

Code	Indiener	Reactie
		is. Ook heeft er nog geen bredere afweging van belangen plaatsgevonden. De gemeente ziet de Energievisie dan ook vooral als de start van een gezamenlijke verkenning naar een duurzaam, betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem in Fryslân.
A14	Gemeente Súdwest-Fryslân	De gemeente complimenteert de FET-partijen met de snelle totstandkoming van het document, dat sluit aan bij de noodzaak en urgentie die de visie uitstraalt. De gemeente staat in grote mate achter de ambities, de leidende principes en beschreven richtingen. De gemeente realiseert zich dat de zienswijze deels op gespannen voet staat met wat er in de conceptvisie geschreven is. De gemeente benadrukt dat de partijen aan de FET vanzelfsprekend mogen rekenen op een constructieve bijdrage van Súdwest-Fryslân aan de visie. De gemeente mist het begrip “brede welvaart” in de visie, en het belang van vitaal bedrijfsleven.
A16	Gemeente Tytsjerksteradiel	De gemeente waardeert de inspanningen van de provincie en de leden van de FET om toe te werken naar een robuust en toekomstbestendig energiesysteem in Fryslân.
A19	Gemeente Weststellingwerf	De gemeente onderschrijft de keuzes in de Energievisie en de daarbij aangegeven koers. De in de visie geformuleerde leidende principes geven een goede eerste richting aan de ontwikkeling van het toekomstig energiesysteem en de gemeente zet daar ook op in. De visie en ook de totstandkoming ervan verbindt en bevordert de samenwerking van de FET. De visie is een goede basis voor consistente vervolgbesluitvorming binnen de verschillende bestuurslagen.
A20	Liander	Liander spreekt waardering uit voor het proces en het conceptdocument. Liander kan zich vinden in de visie. Het maken van keuzes waarmee de druk op het elektriciteitsnet wordt verlaagd helpt om het ‘maakbaarheidsgat’ (het verschil tussen er aan netcapaciteit wordt gevraagd en wat Liander kan maken; nu 28%) niet verder te vergroten.
A21	Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân is blij met het waardevolle proces en de visie die er nu ligt. Het tot stand komen van dit

Code	Indiener	Reactie
		document laat zien dat we in Fryslân goed samenwerken. De visie zal de komende jaren veel impact hebben op de ontwikkelingen binnen onze provincie en daarmee richtinggevend zijn. Door een te lage inschatting van de energievraag (B21), bestaat het risico dat netcongestie een langduriger en groter probleem wordt, waardoor de continuïteit van onze bedrijfsvoering onder druk komt te staan. Wij zouden daarom graag zien dat er meer aandacht komt voor het structureel oplossen van de netcongestie, omdat dit een groot risico is voor de uitvoerbaarheid van de energietransitie.
B. Ambitie		
B01	Friese Energie Alliantie	De FEA omarmt de ambitie. Dat mag ook eerder dan 2050. De ambitie moeten we omarmen en beseffen wat de consequenties voor de realisatie van de ambitie zijn. Het vraagt veel ruimte, geld en menskracht. De ambitie kan alleen gerealiseerd worden in overleg met de lokale omgeving.
B03	Gemeente Ameland	De gemeente wil koploper zijn in de energietransitie en in 2035 de transitie naar duurzame energie realiseren. De FET aanpak mag in ogen van de gemeente hun ambities niet in de weg zitten. Mooier zou zijn als ze elkaar versterken.
B05	Gemeente De Fryske Marren	De gezamenlijke ambitie sluit aan bij de duurzaamheidsvisie van de gemeente.
B07	Gemeente Heerenveen	De gemeente staat volledig achter het doel om te streven naar een energieneutraal Fryslân in 2050, gecombineerd met de ontwikkeling van een decentraal energiesysteem met lokale opwek. Deze sluit aan om de eigen missie en visie.
B11	Gemeente Opsterland	De gemeente houdt vast aan de ambitie om al in 2035 energieneutraal te zijn. Verder sluit de ambitie zoals in de Energievisie aan bij die van de gemeente.
B12	Gemeente Schiermonnikoog	De Waddeneilanden willen koploper zijn in de energietransitie en tussen 2035 en 2050 de transitie naar duurzame energie realiseren. De FET aanpak mag in ogen van de gemeente hun ambities niet in de weg zitten. Mooier zou zijn als ze elkaar versterken.

Code	Indiener	Reactie
B13	Gemeente Smallerland	De ambitie in de Energievisie om in 2050 energieneutraal te zijn gaat aanzienlijk verder dan de landelijke ambitie om in 2050 CO2-neutraal te zijn. De argumenten voor een dergelijk grote ambitie worden onvoldoende toegelicht. Er heeft binnen de gemeente nog geen democratische besluitvorming plaatsgevonden over energieneutraliteit in 2050, dit is wel wenselijk gezien de omvang en de consequenties van een dergelijke ambitie.
B14	Gemeente Súdwest-Fryslân	De gemeente ziet de energievisie graag uitgebreid met extra ambitie, waarin de provincie uitspreekt de Missy Wetterwaarmte en de plannen van Súdwest-Fryslân te omarmen, en bij te dragen aan onderzoek naar potentie, haalbaarheid en randvoorwaarden. De gemeente zet de handrem op grootschalige productie met zon en wind (op land en water) totdat er onderbouwing is voor het ontwikkelen van extra grootschalige elektriciteitsopwekking (de gemeente onderzoekt de eigen restopgave tot 2050).
B15	Gemeente Terschelling	De Waddeneilanden willen koploper zijn in de energietransitie en tussen 2035 en 2040 de transitie naar duurzame energie realiseren. De FET aanpak mag in ogen van de gemeente hun ambities niet in de weg zitten. Mooier zou zijn als ze elkaar versterken.
B17	Gemeente Vlieland	De Waddeneilanden willen koploper zijn in de energietransitie en tussen 2035 en 2040 de transitie naar duurzame energie realiseren. De FET aanpak mag in ogen van de gemeente hun ambities niet in de weg zitten. Mooier zou zijn als ze elkaar versterken.
B21	Wetterskip Fryslân	Aansluitend bij een onderzoek van de Unie van Waterschappen startte het Wetterskip met het opstellen van een eigen energievisie voor betaalbare, betrouwbare en beschikbare energievoorziening. Daarbij streeft de organisatie naar energieneutraliteit in 2025 en een klimaatneutrale energievoorziening in 2030. In de Energievisie wordt uitgegaan van een mix van duurzame energiebronnen. Een mogelijke onderschatting van de elektriciteitsvraag in de Energievisie komt ook voort uit de onzekerheid rondom een aantal potentiële warmtebronnen, zoals diepe geothermie. Wanneer deze

Code	Indiener	Reactie
		bronnen niet ontwikkeld kunnen worden, zal de warmtevraag anders ingevuld moeten worden, onder andere met elektriciteit. Dit zal weer een extra druk leggen op het elektriciteitsnet. Daarmee verwachten wij dat de opgave groter zal zijn dan de Energievisie doet vermoeden.
C. Principe 1: Fryslân stimuleert energie voor en door de gemeenschap		
C01	Friese Energie Alliantie	Dit is een belangrijk eerste principe in de Energievisie. Voor initiatiefnemers en zeker de energievoöperaties is het belangrijk dat een deel van de opbrengsten wordt besteed aan de versterking van de fysieke en sociale leefomgeving, de verduurzaming en circulariteit. Daar ligt de basis voor maatschappelijke acceptatie van veranderingen en het aanpassen van eigen gedrag. De visie zou iets meer moeten inzoomen op sommige punten betreffende energiegemeenschappen. Het moet nader worden uitgewerkt hoe we allemaal onderdeel zijn van de gemeenschap en hoe we dat voor ons zien. De FEA wil hier graag het voortouw in nemen vanuit alle kennis die daar aanwezig is. Overheden moeten ruimte en vertrouwen geven en niet te veel op slot zetten met regels. Overheden moeten anders samenwerken met inwoners en bedrijven. De overheden moeten kaders stellen waarbinnen de energiegemeenschappen aan de slag kunnen. De energietransitie kan als hefboom fungeren in gebiedsontwikkelingen.
C05	Gemeente De Fryske Marren	Lokaal eigendom is cruciaal om ervoor te zorgen dat de inkomsten uit opwek ten goede komen van de Mienskip. Afgelopen jaren is gebleken dat het behalen van minimaal 50% lokaal eigendom een uitdaging is. Mede doordat lokaal eigendom ook hoge financiële verplichtingen met zich mee brengt. Graag ziet de raad de ontwikkeling van een Fryslân breed fonds waarbij lokale initiatieven kunnen worden ondersteund voor het behalen van lokaal eigendom.
C07	Gemeente Heerenveen	Bij doorvoeren van maatregelen is het van belang dat ook minder kapitaalkrachtige inwoners de transitie kunnen maken. De gemeente vervult een cruciale rol in het ondersteunen van deze groepen en het creëren van grip op het proces is essentieel voor draagvlak voor de

Code	Indiener	Reactie
		transitie. Iedereen moet toegang hebben tot de benodigde kennis en middelen.
C08	Gemeente Leeuwarden	De gemeente onderschrijft het leidende principe dat het grootste deel van de energie voor en door de gemeenschap moet worden opgewekt. Meer lokaal eigendom zorgt voor een rechtvaardiger energiesysteem, waarbij lusten en lasten beter worden verdeeld en de lokale gemeenschappen meer zeggenschap hebben. Overigens verstaan wij onder lokaal eigendom ook de mogelijkheid dat de lokale overheden energieprojecten ontwikkelen en energie-infrastructuur in eigendom hebben.
C11	Gemeente Opsterland	De gemeente pleit voor een eerlijke verdeling van eventuele lusten, met aandacht voor huishoudens die te maken hebben met energiearmoede. De gemeente ziet het ontwikkelen van een gemeentelijke of regionale energiebedrijven als één van de mogelijkheden.
C13	Gemeente Smallerland	Dit principe is een nobel streven, maar brengt ook de nodige uitdagingen met zich mee. In de eerste plaats is de realisatie van dergelijke initiatieven zowel voor inwoners als voor overheden erg arbeidsintensief. Zeker als wordt vastgehouden aan de ambitie van energieneutraliteit is de opgave groot. Dit vereist primair een grootschalige aanpak met een grotere rol voor de overheid.
C14	Gemeente Súdwest-Fryslân	De gemeente is blij met dit centrale principe. De gemeente staat achter het basisuitgangspunt van 50% lokaal eigendom en achter de uitspraak “winsten lokaal te willen houden”. De gemeente noemt verder dat 50% een stap terug is: het is niet in lijn met huidig provinciaal beleid (60% betreffende elektriciteit) en landelijke wetgeving. Dit aspect wordt volgens de gemeente te oppervlakkig in de visie beschreven. De gemeente hanteert 100% voor warmte en “minstens 50%, liefst 100%” voor elektriciteitsproductie. De consequenties en definities van “lokaal eigendom en zeggenschap” zijn niet voldoende helder en het document straalt weinig ambitie uit om de gemeenschap hier stevig bij te faciliteren.
C19	Gemeente Weststellingwerf	Het principe ‘Fryslân stimuleert energie voor en door de gemeenschap’ onderschrijft de gemeente volledig.

Code	Indiener	Reactie
D. Principe 2: Fryslân zet maximaal in op energiebesparing. De beschikbaarheid van energie is niet altijd vanzelfsprekend		
D04	Gemeente Dantumadiel	Het is gepast om actief beleid te formuleren dat zorg voor minder verbruik van energie, voor innovatie, het hergebruik van bouwstoffen, etc. Er kan ook een educatieve lijn worden ingezet. Hier moet aandacht voor zijn binnen de visie.
D11	Gemeente Opsterland	‘Energie is niet altijd beschikbaar’ kan verkeerd worden geïnterpreteerd. Dit onderdeel past bovendien beter bij het vijfde leidende principe. Een aantal beleidsuitgangspunten van het Rijk op het gebied van energiebesparing sluit niet aan bij de plattelandssituatie in de gemeente. De druk op het Rijk kan versterkt worden door in Fries verband gezamenlijk op te trekken in het aandacht vragen hiervoor.
D13	Gemeente Smallerland	In de visie gesproken over het Friese vestigingsklimaat in relatie tot de energievraag van bedrijven. In de energievisie wordt gesteld dat nieuwe bedrijven die veel energie gebruiken, niet zonder voorwaarden welkom zijn in Fryslân. De gemeente vindt het van belang dat bij dergelijke afwegingen breder wordt gekeken naar de voorwaarden voor vestiging in Fryslân. Energie is een van de af te wegen factoren maar werkgelegenheid en toegevoegde (maatschappelijke) waarde van een bedrijf zijn ook relevant voor een duurzaam Fryslân.
E. Principe 3: Alle duurzame bronnen zijn nodig. Naast kleinschalige productie van energie, is ook grootschalige productie nodig		
E02	Gemeente Achtkarspelen	Het bestuursakkoord van de gemeente biedt geen ruimte voor grootschalige zon en wind. Ook gaat onze gemeente zeer terughouden om met biovergisting. De gemeente kan zich vinden in het uitgangspunt dat grootschalige zon en wind wordt geconcentreerd bij de energievraag van de grote Friese steden (Sneek, Leeuwarden, Heerenveen en Drachten), zoals dat in de Verordening Romte Fryslân wordt toegestaan.
E03	Gemeente Ameland	Alle opwekmogelijkheden zijn hard nodig voor emissievrije energievoorziening. Het is te vroeg om grote windmolens op zee te verbieden.

Code	Indiener	Reactie
E04	Gemeente Dantumadiel	SMR's moeten een optie blijven in het toekomstige energiesysteem. Dit is een zwaarwegend punt. De gemeente wil biogas, water en zon extra benadrukken als duurzame energiebronnen. Biogas zijn een impuls voor agrarische bedrijven. Boeren moeten kunnen participeren in het onderzoeksproces naar biogas. Water als energiebron moet worden onderzocht (getijdenenergie, blue energie en energiedamwand). Onderzoek voor zon ook overdekte parkeerplaatsen.
E10	Gemeente Ooststellingwerf	De gemeente is van mening dat provincie Fryslân voorbereid moet zijn op de mogelijke vraag om Fryslân als locatie aan te wijzen voor kernenergie.
E11	Gemeente Opsterland	De gemeente onderschrijft het belang van een combinatie van alle mogelijke bronnen. De gemeente staat achter dit principe, mits energiebronnen en -dragers goed inpasbaar zijn in het landschap en het energiesysteem en garanties om overlast en onveiligheid te voorkomen. De gemeente heeft echter bedenkingen bij de uitbreiding van de productie van biogas door co-vergisting. De gemeente ziet windenergie als noodzakelijke aanvulling op zonne-energie. De gemeente brengt graag een nuance aan op het stuk over kernenergie: de gemeente sluit niet uit dat kernenergie in de toekomst wel degelijk een goede aanvulling op de energieproductie kan zijn, waarmee dan afhankelijkheid van zon- en windenergie kan worden afgeschaald. Dit principe staat op gespannen voet met het huidige ruimtelijke beleid van de Provincie. De gemeente hoopt dat het toekomstig beleid de benodigde ruimte biedt met daarbij het vertrouwen dat de lokale overheden de juiste lokale afwegingen kunnen maken. Het vereist politiek inzicht (en moed) om de lange termijn belangen te laten prevaleren boven de korte termijn belangen.
E12	Gemeente Schiermonnikoog	De gemeente wil graag alle opties voor het opwekken van duurzame energie openhouden gezien de beperkingen die de gemeente nu al ervaart, bijvoorbeeld met betrekking

Code	Indiener	Reactie
		tot de Wet natuurbeheer en de afhankelijkheid van elektriciteit van de vaste wal. Alle opwekmogelijkheden zijn hard nodig voor emissievrije energievoorziening. Het is te vroeg om vormen van opwek uit te sluiten. Het is daarom te vroeg om vormen van energie te verbieden op het eiland en/of op zee.
E14	Gemeente Súdwest-Fryslân	De gemeente vindt het positief dat kleine warmtenetten worden genoemd in de visie en spreken de wens uit om deze optie meer ruimte te geven in de visie. In de definitieve versie ziet de gemeente graag een beschouwing over de kansen en het streven naar zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Verdere uitwerking kan in de uitvoeringsagenda. De gemeente ziet graag in de visie terugkomen dat de ontwikkeling van warmtenetten vraagt om o.a. het vergroten van realisatiekracht door een openbare bronnenstrategie en warmtekaarten, het ontwikkelen van passende governance structuren en het bieden van wegen naar (goedkope) financiering. De gemeente vindt het belangrijk dat de potentie van warmtebronnen rondom de woonkernen benoemd worden, in ieder geval kwalitatief.
E15	Gemeente Terschelling	De gemeente wil graag alle opties voor het opwekken van duurzame energie openhouden gezien de beperkingen die de gemeente nu al ervaart, bijvoorbeeld met betrekking tot de Wet natuurbeheer en de afhankelijkheid van elektriciteit van de vaste wal. Alle opwekmogelijkheden zijn hard nodig voor emissievrije energievoorziening. Het is te vroeg om vormen van opwek uit te sluiten. Het is daarom te vroeg om vormen van energie te verbieden op het eiland en/of op zee.
E17	Gemeente Vlieland	De gemeente wil graag alle opties voor het opwekken van duurzame energie openhouden gezien de beperkingen die de gemeente nu al ervaart, bijvoorbeeld met betrekking tot de Wet natuurbeheer en de afhankelijkheid van elektriciteit van de vaste wal. Alle opwekmogelijkheden zijn hard nodig voor emissievrije energievoorziening. Het is te vroeg om vormen van opwek

Code	Indiener	Reactie
		uit te sluiten. Het is daarom te vroeg om vormen van energie te verbieden op het eiland en/of op zee.
E21	Wetterskip Fryslân	Het Wetterskip wijst op een uitdaging ten aanzien de potentiële risico's van diepe geothermie, Hoge Temperatuur Opslag in de bodem en Open Bodem Energie Systemen voor de water- en bodemkwaliteit. Vanwege onze taak voor schoon water willen we verontreiniging van water en bodem, juist bij de bron, zoveel mogelijk tegengaan en willen wij dat zorgvuldigheid wordt betracht bij het ontwikkelen van deze bronnen.
F. Principe 4: Fryslân past opwek en opslag van duurzame energie zo goed mogelijk in, in het landschap en in het energiesysteem		
F02	Gemeente Achtkarspelen	De gemeente ziet wrijving ontstaan tussen de provinciale omgevingsverordening en de uitvoering van de Energievisie. Bij het invulling geven aan de klein- en grootschaligheid van de energieproductie en opslag moet breder worden gekeken dan alleen vanuit de ruimtelijke instructienormen.
F03	Gemeente Ameland	De gemeente ziet voor de energievoorziening van de Waddeneilanden een potentiële rol voor grotere windturbines (hogere as-hoogte dan 15 meter). Het is van belang dat de ruimte voor opwek van duurzame energie uit grote windturbines niet wordt beperkt, en dat er juist ruimte blijft/geboden wordt voor dergelijke ontwikkelingen. Dit geldt voor locaties op zee. De gemeente wil zelf kunnen kiezen hoe zij met de geboden ruimte voor opwek uit windenergie omgaan. Dit hoeft niet van tevoren te worden ingeperkt.
F04	Gemeente Dantumadiel	De gemeente ziet wrijving ontstaan tussen de provinciale omgevingsverordening en de uitvoering van de Energievisie. Bij het invulling geven aan de klein- en grootschaligheid van de energieproductie en opslag moet breder worden gekeken dan alleen vanuit de ruimtelijke instructienormen.
F05	Gemeente De Fryske Marren	Bedrijven met een groot energieverbruik gevestigd in Fryslân moeten de mogelijkheid krijgen voor het opwekken van hun eigen energiebehoefte, dus opwek en gebruik combineren binnen de gestelde kaders. De gemeente vindt het logisch en gewenst dat grootschalige productie plaatsvindt op de locatie waar er

Code	Indiener	Reactie
		ook voldoende afnemers zijn, om maatschappelijke kosten voor bijvoorbeeld energie-infrastructuur te beperken. In de Energievisie wordt er gesproken van grootschalige opwek nabij bedrijventerreinen in een aantal Friese plaatsen zoals Drachten en Leeuwarden. Graag zien we dat er ook mogelijkheden komen in de toekomst voor bedrijventerreinen die zich verder ontwikkelen.
F09	Gemeente Noardeast Fryslân	De gemeente ziet wrijving ontstaan tussen de provinciale omgevingsverordening en de uitvoering van de Energievisie. Bij het invulling geven aan de klein- en grootschaligheid van de energieproductie en opslag moet breder worden gekeken dan alleen vanuit de ruimtelijke instructienormen. Zo zijn energie-infrastructuur en lokale energy hubs van belang voor de lokale economie.
F11	Gemeente Opsterland	De gemeente ondersteunt dit principe en pleit ervoor om maximaal in te zetten op het benutten van koppelkansen bij andere ontwikkelingen en opgaven, zoals de extensivering van de landbouw, de aanpak van de veenweideproblematiek, de woningbouw, het versterken van de economie, de leefbaarheid en het landschap. Het inpassen van opwek en opslag, met daarbij het benutten van koppelkansen is een ruimtelijke puzzel. Goede afstemming met het Frysk Programma Landelijk Gebied ziet de gemeente als een vereiste. De gemeente staat achter de principes van de zonneladder. Tegelijkertijd worden de omstandigheden voor het aanbrengen van zonnepanelen op daken steeds ongunstiger, zowel financieel als door beperkte elektriciteitsinfrastructuur.
F12	Gemeente Schiermonnikoog	De gemeente ziet voor de energievoorziening van de Waddeneilanden een potentiële rol voor energieprojecten groter dan windturbines met een as-hoogte van 15 meter en kleine zonneparken. De gemeente geeft aan dat het van belang is dat er ruimte blijft/geboden wordt voor dergelijke ontwikkelingen. Dat geldt zowel voor land als op zee. Het uitgangspunt moet zijn dat de Friese Waddeneilanden zelf kunnen kiezen hoe zij met de geboden ruimte voor opwek uit energie om gaan. Door

Code	Indiener	Reactie
		deze ruimte niet te bieden of in te perken, wordt deze keuze al op voorhand weggenomen.
F13	Gemeente Smallerland	Hoewel er in de Energievisie (nog) geen keuzes worden gemaakt over technieken of locaties, wordt op een aantal specifieke onderwerpen wel voorgesorteerd. Voor de vier grote kernen wordt voorgesteld om voor een belangrijk deel te voorzien in de eigen energiebehoefte. Het is onduidelijk of dit realiseerbaar is. Juist rond de stad Drachten komen diverse opgaven, woningbouw, bedrijven, mobiliteit, samen. De druk op de ruimte is hier dus groot. De grote kernen bieden o.a. werkgelegenheid en voorzieningen voor een grotere regio. Het is niet redelijk voor de inwoners om ook de grootschalige opwek hier te realiseren.
F14	Gemeente Súdwest-Fryslân	De gemeente wil het gesprek blijven voeren over energieprojecten en de omgevingskwaliteit en stelt voor dit in het traject van de POVI en de uitvoeringsagenda te doen. Zij geven mee te spreken over ‘ruimtelijk leren en vooruitzien’, een verkennende blik te werpen richting 2100 en een ontwerpend onderzoek te doen naar welke keuzes ‘no regret’ zijn vanuit een integrale beleidsvisie. De gemeente kan zich niet achter de uitspraak scharen dat Sneek aangewezen wordt als clustergebied voor nieuwe elektriciteitsopwek. Temeer omdat de consequenties van extra opgave woningbouw nog niet helder zijn. De gemeente ziet geen reden om in te stemmen met het bepalen van ruimteclaims zoals op pagina 35. De raad geeft aan dat zij streven naar eigen verbruik per gemeente en waar dat niet kan, een eerlijke verdeling te vinden.
F15	Gemeente Terschelling	De gemeente geeft aan dat het van belang is dat er ruimte blijft/geboden wordt voor het ontwikkelen van windenergie. Dat geldt zowel voor land als op zee. Het uitgangspunt moet zijn dat de Friese Waddeneilanden zelf kunnen kiezen hoe zij met de geboden ruimte voor opwek uit energie om gaan. Door deze ruimte niet te bieden of in te perken, wordt deze keuze al op voorhand weggenomen.
F16	Gemeente Tytsjerksteradiel	De gemeente ziet wrijving ontstaan tussen de provinciale omgevingsverordening en de uitvoering van de Energievisie. Bij het invulling geven aan de klein- en grootschaligheid van de energieproductie en opslag moet

Code	Indiener	Reactie
		breder worden gekeken dan alleen vanuit de ruimtelijke instructienormen. Dit vindt de gemeente niet wenselijk. Ut namme fan de gemeenteried jouwe wy graach noch it folgjende mei: “Neffens de doelstellingen yn de 'concept Friese Energievisie' moat it folsleine enerzjygebruk fan Fryslân (ynklusyf it gebruk fan enerzjy troch grutte ófnimmers) ek op it Fryske grungebiet opwekke wurde, sunder hjirfoar gebruk te meitsjen fan bygelyks de wynparken op de Noardsee. Yn us rie is de moasje fan febrewaris 2019 oannaam foar doarps- en wykmunen op see. Wy roppe de provinsje op om dit mei te nimmen yn fêst te stellen Fryske Enerzjyfisy sadat dit meinaam wurde kin yn de utwurking.”
F17	Gemeente Vlieland	De gemeente geeft aan dat het van belang is dat er ruimte blijft/geboden wordt voor het ontwikkelen van windenergie. Dat geldt zowel voor land als op zee. Het uitgangspunt moet zijn dat de Friese Waddeneilanden zelf kunnen kiezen hoe zij met de geboden ruimte voor opwek uit energie om gaan. Door deze ruimte niet te bieden of in te perken, wordt deze keuze al op voorhand weggenomen.
F18	Gemeente Waadhoeke	Het is begrijpelijk en verstandig dat de grootschalige productie van energie plaatsvindt op de locatie waar ook voldoende afnemers zijn. De visie spreekt van een aantal Friese plaatsen zoals Leeuwarden en Drachten. Graag ziet de gemeente dat dezelfde mogelijkheden geboden worden aan industrieterreinen buiten deze grote Friese plaatsen, zoals Kie Franeker. Friese bedrijven moeten de mogelijkheid krijgen voor het opwekken van hun eigen energiebehoefte, dus decentrale opwek en gebruik combineren binnen de gestelde kaders. De mogelijkheden voor opwek van duurzame energie buiten het stedelijk gebied kunnen alleen verder vorm krijgen zodra hier in de POVI voldoende (planologische) ruimte voor wordt geboden. Hier zit nu een knelpunt voor onze ondernemers en inwoners. Bovendien is het onze nadrukkelijke wens om deze afwegingsruimte zoveel mogelijk decentraal neer te leggen. Dus bij de gemeentelijke overheid. Juist de gemeenten staan dichtbij de inwoners en ondernemers en kunnen daardoor een goede integrale afweging maken voor de invulling van de ruimte

Code	Indiener	Reactie
F19	Gemeente Weststellingwerf	De gemeente maakt zich zorgen over de ruimtelijke keuzes die nog niet zijn gemaakt, maar wel horen bij de gestelde ambitie en principes. De afgelopen jaren ervaart de gemeente een spanningsveld tussen de eigen ambitie en de realiteit van het landelijk en provinciaal beleid. Het nodigde niet uit om als individuele gemeente onderzoek te doen naar de (on)mogelijkheden van meer duurzame energieopwekking binnen de eigen gemeentegrenzen. De gemeente wil keuzes kunnen maken en daarvoor voldoende ruimte krijgen. De gemeente roept op om de visie wat dit betreft een keerpunt te laten zijn, naar meer ruimte voor het uitvoeren van deze gezamenlijke ambitie en ook naar het maken van de hierbij behorende decentrale keuzes. De gemeente ervaart beperkte mogelijkheden in het eigen invulling geven aan de energietransitie. De gemeente refereert hierbij naar de laatste herziening van de provinciale Omgevingsverordening waarbij de toepassingsmogelijkheden van (kleinschalige) windenergie voor gemeenten nog steeds onvoldoende eigen keuzevrijheid biedt. Energie voor én door de gemeenschap komt daarmee lastig van de grond.
F20	Liander	In de visie wordt ruimte geboden voor grootschalige opwek bij de vier grote kernen en daarnaast is het nodig om ook in het buitengebied een viertal opwekclusters te realiseren. Echter, we zien dat op vrijwel alle bedrijventerreinen in Friesland de behoefte aan duurzame energie groot is, zoals op de bedrijventerreinen in Hallum, Dokkum en Harlingen. Het samenbrengen op deze locatie van opwek en verbruik is dan ook wat ons betreft een logische keuze. Als regionale netbeheerder zien we daarom graag dat er bij de uitwerking van de Energievisie in de POVI (meer) ruimte komt voor duurzame opwek van energie, met name bij de (kleinere) bedrijventerreinen in Friesland. Daarmee kunnen bedrijven, ondanks de netcongestie, toch grotendeels zelf of collectief in hun energiebehoefte voorzien.
G. Principe 5: Fryslân versterkt de flexibiliteit van het energiesysteem		
G11	Gemeente Opsterland	Het ontwikkelen van energiehubbs vraagt specifieke kennis en expertise. Die is niet of nauwelijks aanwezig binnen de gemeenten. De gemeente pleit voor een regionale en/of provinciale samenwerking om kennis en expertise te

Code	Indiener	Reactie
		bundelen en te ontwikkelen en gezamenlijk programma's en projecten op te starten. De FET kan daarin een trekkende rol nemen.
G14	Gemeente Súdwest-Fryslân	De gemeente noemt dat de urgentie en noodzaak van verzwaren en uitbreiden van de netten in de visie op de achtergrond dreigen te verdwijnen door inzet op flexibiliteit.
G21	Wetterskip Fryslân	Wetterskip Fryslân denkt graag mee in innovaties en nieuwe ontwikkelingen. Wetterskip Fryslân ziet een oplossing in het realiseren van meer oplossingen achter de meter, waaronder opslagvoorzieningen, curtailment of conversie.
H. Verzoek, vraag, voorstel of aanbeveling		
H01	Friese Energie Alliantie	De FEA vraagt aandacht voor wie de kosten van de transitie draagt. Woningcoöperaties vragen expliciet aandacht voor de kosten om hun voorraad aan te passen.
H02	Gemeente Achtkarspelen	De gemeente beveelt aan om te onderzoeken of er een integraal afwegingskader tot stand kan komen voor de definiëring van de klein- en grootschaligheid van energieproductie en opslag, welke rekening houdt met de lokale economische, energetische en landschappelijke omstandigheden.
H04	Gemeente Dantumadiel	De gemeente verzoekt om SMR's wel op te nemen in het visiedocument. De gemeente stelt voor om het in de energievisie te wijzigen dat het een streven is om 2050 fossielvrij te zijn, vanwege krapte op de arbeidsmarkt wat betreft de technici benodigd voor de transitie. De gemeente beveelt aan om te onderzoeken of er een integraal afwegingskader tot stand kan komen voor de definiëring van de klein- en grootschaligheid van energieproductie en opslag, welke rekening houdt met de lokale economische, energetische en landschappelijke omstandigheden.
H06	Gemeente Harlingen	In de visie is het uitgangspunt dat beschikbaarheid van energie niet altijd vanzelfsprekend is. Het is de realiteit dat je uitval niet kunt uitsluiten. Dat het vanzelfsprekend is dat deze niet altijd beschikbaar is, gaat echter verder.

Code	Indiener	Reactie
		De gemeente vraagt om deze nuance aan te brengen. Uitval is alleen in uitzonderlijke gevallen acceptabel. De gemeenteraad vraagt aandacht voor voldoende capaciteit voor het onderstation Herbaijum zodat bedrijven, instellingen en inwoners uit de gemeente Harlingen nog kunnen uitbreiden en niet alle capaciteit gebruikt wordt door het nieuwe energielandschap van de gemeenten Waadhoeke.
H08	Gemeente Leeuwarden	We vragen nadrukkelijke aandacht voor de verdere vertaling van deze Friese Energievisie in de Provinciale Omgevingsvisie. De mogelijkheden voor opwek van duurzame energie buiten het stedelijk gebied kunnen alleen verder vorm krijgen wanneer hier via de Omgevingsvisie – en vervolgens de Omgevingsverordening – voldoende planologische ruimte voor wordt geboden. Daar zit tot op heden een belangrijke bottleneck waar het gaat om het voorzien van onze inwoners en bedrijven van duurzame stroom. Ons pleidooi is daarnaast zoveel mogelijk afwegingsruimte daarin decentraal neer te leggen, dus bij de gemeenten. Gemeenten staan dicht op de inwoners en ondernemers en kunnen daardoor op lokaal niveau goed een integrale afweging maken voor de invulling van de ruimte. Dit sluit aan bij het samenwerkingsprincipe uit de huidige Omgevingsvisie ‘decentraal, tenzij’. Tot slot vragen wij nadrukkelijk aandacht voor de betrouwbaarheid (leveringszekerheid) en betaalbaarheid van de energievoorziening voor onze inwoners en ondernemers. Wil de energietransitie slagen, dan is het een noodzakelijke voorwaarde dat al onze inwoners en ondernemers mee kunnen doen. Dit vraagt een grotere inspanning dan ‘hiermee rekening te houden’, zoals verwoord op pagina 15.
H09	Gemeente Noardeast Fryslân	De gemeente beveelt aan om te onderzoeken of er een integraal afwegingskader tot stand kan komen voor de definiëring van de klein- en grootschaligheid van energieproductie en opslag, welke rekening houdt met de lokale economische, energetische en landschappelijke omstandigheden.
H10	Gemeente Ooststellingwerf	De gemeente verzoekt om de alinea op pagina 24 over kernenergie aan te passen, en hierin op te nemen dat de

Code	Indiener	Reactie
		Provincie Fryslân niet alleen de ontwikkelingen met betrekking tot kernenergie dient te volgen, maar ook de landelijke ontwikkelingen op dit gebied. Ook moet als punt worden opgenomen dat de provincie Fryslân zal onderzoeken onder welke voorwaarden kernenergie in de provincie gerealiseerd kan worden, of bestaand onderzoek in zal brengen, mocht de landelijke politiek Fryslân als mogelijke locatie voor kernenergie aanwijzen. We moeten er als provincie voor zorgen dat we voorbereid zijn op die vraag.
H11	Gemeente Opsterland	De gemeente vraagt steun bij het verwezenlijken van de gemeentelijke ambities, waaronder de ambitie om in 2035 energieneutraal te zijn. De gemeente vraagt alle partijen van de FET en de provincie om druk uit te oefenen op alle relevante partijen om het investeren in zonnepanelen op dak aantrekkelijk en mogelijk te maken. De gemeente vraagt de Provincie Fryslân om de gemeente te betrekken bij het onderzoek met de F4-gemeenten over de mogelijkheden voor het ontwikkelen van energiehubs.
H13	Gemeente Smallerland	De gemeente stelt voor om de hiervoor genoemde punten gezamenlijk verder uit te werken in een uitvoeringsagenda van de Friese Energietafel (FET) en mee te nemen in het proces van de Provinciale omgevingsvisie (POVI) en de actualisatie van de Gemeentelijke omgevingsvisie (GOVI).
H14	Gemeente Súdwest-Fryslân	De gemeente vraagt zich af waar zij op kunnen rekenen bij het waarmaken van de ambitie op lokaal eigendom. Dit vraagt meer dan algemene procesuitspraken en praktische maatregelen. De gemeente benadrukt dat zij aan de lat staan om dit waar te maken. Zij roepen op om de “waarom” en “hoe” verder aan te scherpen in de visie en de uitvoeringsagenda. De gemeente stelt voor om het principe “Zo laag mogelijke maatschappelijke kosten” te benoemen in de visie en hierover in gesprek te blijven met de netbeheerders. De gemeente stelt voor om duidelijk te zijn over het feit dat in heel Friesland het netwerk zo snel mogelijk

Code	Indiener	Reactie
		toekomstproof gemaakt moet worden door verzwaring en uitbreiding van het net. De gemeente stelt voor om in de visie op te nemen dat er wordt gewerkt aan een samenhang van aanpakken voor bedrijventerreinen en dat er toegewerkt wordt naar maatwerkplannen voor bedrijven. De gemeente stelt voor om in de visie op te nemen dat de ontwikkeling van energiebesparing bij mensen thuis wordt gemonitord en zo nodig bijgestuurd in het “NIP” duurzaam bouwloket en de ontwikkeling van het Friese Energiehuis. De gemeente wil dat in de visie wordt opgenomen dat zij niet instemmen met/zich achter de uitspraken scharen dat Sneek wordt aangewezen als clustergebied voor nieuwe elektriciteitsopwek. Het gesprek kan hierover worden gevoerd in het traject van de uitvoeringsagenda en de POVI. Het vertrekpunt is hierbij wat betreft de gemeente geactualiseerde energiescenario's en heldere afspraken over hoe de opwek van Windpark Fryslân toebedeeld wordt aan het Friese energiesysteem per gemeente. Het uitgangspunt “minstens 50% lokaal eigendom” moet hierbij in beschouwing genomen worden. De gemeente stelt voor de tekst op pagina 23 over waterstof productie in Bolsward te wijzigen naar: “In deze pilot wordt de relatie met schaarste van zoetwater meegenomen in de uitgangspunten”
H16	Gemeente Tytsjerksteradiel	De gemeente beveelt aan om te onderzoeken of er een integraal afwegingskader tot stand kan komen voor de definiëring van de klein- en grootschaligheid van energieproductie en opslag, welke rekening houdt met de lokale economische, energetische en landschappelijke omstandigheden.
H18	Gemeente Waadhoeke	In de visie is het uitgangspunt dat beschikbaarheid van energie niet altijd vanzelfsprekend is. Het is de realiteit dat je uitval niet kunt uitsluiten. Dat het vanzelfsprekend is dat deze niet altijd beschikbaar is, gaat echter verder. De gemeente vraagt om deze nuance aan te brengen. Uitval is alleen in uitzonderlijke gevallen acceptabel.
I. Overig		

Code	Indiener	Reactie
I01	Friese Energie Alliantie	Als FEA, onderdeel van de FET, zijn wij op een zeer intensieve en prettige manier betrokken geweest bij het tot stand komen van de voorliggende concept Energievisie. De samenwerking met de overheden en de netbeheerders verliep goed en geeft vertrouwen in het brede draagvlak en de gevoelde behoefte om samen de energietransitie voor Fryslân waar te maken. We hopen dan ook dat de Energievisie wordt aangenomen en de agenda vormt voor onze gezamenlijke uitvoeringsagenda en de juiste plek krijgt in de POVI en de GOVI's. Als samenwerkingspartijen is het ingewikkeld om inzet en data te delen en naar een gezamenlijke besturing en besluitvorming te komen. De urgentie wordt gevoeld, maar in de uitwerking nog vaak wordt teruggevallen op de vaste rollen en verantwoordelijkheden van een ieder (ook door Provinciale Staten). De samenwerkingspartijen moeten meer naar elkaar toe bewegen. De FEA pleit voor een verdergaande samenwerking en wil graag een grote rol spelen. De FEA vindt het belangrijk dat het Fries Energiehuis snel gaat functioneren (in de tussenruimte van de drie speelvelden) met een directe ondersteuningsrol naar de initiatiefnemers en coöperaties. Veel initiatieven waar samenwerking noodzakelijk is eindigen in frustratie omdat onderlinge verwachtingen niet helder zijn. Tussenpersonen kunnen hierin helpen. Een eerste stap kan zijn om het begrip 'energiegemeenschappen' te definiëren. De FEA pleit voor meer inzet in de uitvoering om de vertaling van beleid naar realisatie mogelijk te maken. De FEA pleit ook voor een integrale aanpak en het vinden van koppelkansen. De leefwereld van mensen gaat om meer dan alleen energie. Grote ontwikkelingen moeten gekoppeld worden, zoals veranderingen in de landbouw, het versterken van natuurwaarden en biodiversiteit, bodem en water sturend, circulariteit in gebruik van grondstoffen/materialen, etc. Dit moet ook in de uitvoering. Alle opgaven moeten samen met de samenleving worden gerealiseerd in ontwikkelgebieden. De transitie moet slagen om (financiële) schade op langere termijn te voorkomen. De kosten van de transitie

Code	Indiener	Reactie
		kunnen met energiegemeenschappen worden beheerst. Er is aandacht nodig voor de kosten van de transitie. Stabiele in regelingen is van belang om te investeren. Compensatie en aanvullende ondersteuning voor mensen met minder middelen moet altijd onderdeel zijn van de aanpak. De FEA doet een voorzet voor de uitvoeringsagenda: 1. Fries Energiehuis voor ontwikkeling energiegemeenschappen (kennis & mensen) 2. Definitie en samenwerking rondom energiegemeenschappen (beleid & afspraken) 3. Per gemeenschap integrale visie op ontwikkelgebieden (ruimtelijk programma & lokale visie) 4. Per cluster van (energie) gemeenschappen uitvoering mogelijk maken (lokale plannen & vergunningen) 5. Stabiele energieprijzen door financiering via Friese middelen en realisatie door eigen bedrijven (financiering & realisatie)
I02	Gemeente Achtkarspelen	De gemeente ziet het opstellen van een uitvoeringsagenda als ondersteuning op de eigen gemeentelijke keuzes en besluiten.
I03	Gemeente Ameland	De gemeente waardeert en ondersteunt het belang van gezamenlijk optrekken in de energietransitie binnen de FET. De aanpak van de FET wordt ondersteunt de gemeente.
I04	Gemeente Dantumadiel	De gemeente ziet het opstellen van een uitvoeringsagenda als ondersteuning op de eigen gemeentelijke keuzes en besluiten. De gemeente kan zich vinden in het inzetten op het ophogen van buurtmolens tot 100m tiphoogte worden opgehoogd en wind op bedrijventerreinen. Dit is niet het huidige provinciale beleid.
I05	Gemeente De Fryske Marren	De gemeente vindt het belangrijk dat input vanuit de gemeente wordt meegenomen omdat de Energievisie gevolgen heeft voor de maatschappelijke, economische en ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente. Bedrijven met een groot energieverbruik gevestigd in Fryslân moeten inzetten op het ontlasten van het

Code	Indiener	Reactie
		elektriciteitsnet. Een ondersteunende rol van de provincie is hierbij noodzakelijk. Momenteel spelen er diverse ruimtelijke vraagstukken die moeten worden ingepast in de ruimtelijke omgeving. In de POVI moeten deze vraagstukken integraal worden afgewogen en wat de effecten zijn op gemeentelijk niveau. Bij de ontwikkeling van een energiesysteem van de toekomst moet het brede aspect van duurzaamheid worden meegenomen. Het gaat hierbij niet alleen om de beschikbaarheid van voldoende energie. Bij de planvorming en ontwikkeling moet ook rekening worden gehouden met de levensduur en de circulariteit van de gebruikte materialen. Vooraf moet inzichtelijk worden hoe installaties zoals zonnevelden en batterijopstellingen worden ontmanteld en hergebruikt.
I07	Gemeente Heerenveen	Het is belangrijk dat we gezamenlijk de leidende principes vastleggen in een uitvoeringsagenda en uitvoeren. Een eerste stap hierin is het opstellen van een ontwikkelpad voor elk gebied. Het realiseren van een energiehubs op de bedrijventerreinen van de gemeente acht de gemeente zeer positief en noodzakelijk. De FET vervult een belangrijke rol. Haar rol als coördinator en facilitator is van onschatbare waarde om de transitie naar een duurzame energievoorziening te bevorderen. De gemeente kijkt uit naar verdere samenwerking.
I08	Gemeente Leeuwarden	We hopen dat de positieve ingeslagen weg van deze Friese Energievisie een adequate doorvertaling krijgt naar de Provinciale Omgevingsvisie, zodat we ook daadwerkelijk de opwek van duurzame stroom in de lokale fysieke leefomgeving mogelijk kunnen gaan maken.
I09	Gemeente Noardeast-Fryslân	Het opstellen van een gezamenlijke uitvoeringsagenda is de volgende stap na de Energievisie. De gemeente ziet de uitvoeringsagenda als ondersteuning op de eigen gemeentelijke keuzes en besluiten. De gemeente kan zich vinden in het inzetten op het ophogen van buurtmolens tot 100m tiphoogte worden

Code	Indiener	Reactie
		opgehoogd en wind op bedrijventerreinen. Dit is niet het huidige provinciale beleid.
I10	Gemeente Opsterland	De gemeente wil met Heerenveen en Drachten optrekken om een energiehub te realiseren langs de gemeentegrenzen. De gemeente wil de kansen die de energietransitie biedt – naast de transitie zelf – aangrijpen, zoals het herstellen van het coulisselandschap, door vanwege de tijdelijkheid van zonnenvelden natuur en biodiversiteit te vergroten en combinaties te zoeken met landbouwproductie. De uitgangspunten van de Energievisie bieden kansen voor toekomstbestendige bedrijvenparken, door in te zetten op een balans qua energiegebruik, -opwek en -opslag. Samenwerking is hierin cruciaal.
I12	Gemeente Schiermonnikoog	De gemeente waardeert en ondersteunt het belang van gezamenlijk optrekken in de energietransitie binnen de FET. De aanpak van de FET wordt ondersteunt de gemeente. Als eiland aan het uiteinde van energienetwerken wil de gemeente flexibiliteit behouden en versterken. De realisatie van (kleine) energiehub is daarin een bijdrage. Er moet aandacht zijn voor hubs op kleinschalig niveau. De eilanden kunnen hiervoor als proeftuin dienen. De gemeente ziet de realisatie van eilander energiehub als een belangrijke invulling van de intentieovereenkomst met Liander en de Provincie.
I14	Gemeente Súdwest-Fryslân	De gemeente ziet de ontwikkelpaden graag uitgebreid met kleinschalige warmtenetten. De gemeente is bezorgd over hoe de ontwikkelpaden gaan uitwerken: het is niet duidelijk of deze ontwikkelpaden niet tot scheve aandacht op netinvesteringen gaan leiden. De gemeente ziet graag in de visie meer zekerheid dat prioriteiten provincie-breed bepaald worden en in de pMIEK uitgewerkt worden en niet in de ontwikkelpaden. De gemeente voorziet in de eigen gemeente ruimte voor groei van de vraag naar elektriciteit zonder meer elektriciteit op te wekken, in verband met windpark Fryslân. De gemeente onderzoekt de eigen restopgave tot 2050.

Code	Indiener	Reactie
		De gemeente voegt aan de uitspraak dat vergunning op tijdelijke basis verleend worden toe dat bestaande vergunningen niet vanzelfsprekend leiden tot een nieuwe vergunning voor energie opwek. De gemeente verkent graag de potentie, wenselijkheid en haalbaarheid van slimme ruimteoplossingen zoals zonne-parkeren.
I15	Gemeente Terschelling	De gemeente waardeert en ondersteunt het belang van gezamenlijk optrekken in de energietransitie binnen de FET. De aanpak van de FET wordt ondersteunt de gemeente. Als eiland aan het uiteinde van energienetwerken wil de gemeente flexibiliteit behouden en versterken. De realisatie van (kleine) energiehubbs is daarin een bijdrage. Er moet aandacht zijn voor hubs op kleinschalig niveau. De eilanden kunnen hiervoor als proeftuin dienen. De gemeente ziet de realisatie van eilander energiehubbs als een belangrijke invulling van de intentieovereenkomst met Liander en de Provincie.
I16	Gemeente Tytsjerksteradiel	De gemeente ziet het opstellen van een uitvoeringsagenda als ondersteuning op de eigen gemeentelijke keuzes en besluiten. De gemeente kan zich vinden in het inzetten op het ophogen van buurtmolens tot 100m tiphoogte worden opgehoogd en wind op bedrijventerreinen. Dit is niet het huidige provinciale beleid.
I17	Gemeente Vlieland	De gemeente waardeert en ondersteunt het belang van gezamenlijk optrekken in de energietransitie binnen de FET. De aanpak van de FET wordt ondersteunt de gemeente. Als eiland aan het uiteinde van energienetwerken wil de gemeente flexibiliteit behouden en versterken. De realisatie van (kleine) energiehubbs is daarin een bijdrage. Er moet aandacht zijn voor hubs op kleinschalig niveau. De eilanden kunnen hiervoor als proeftuin dienen. De gemeente ziet de realisatie van eilander energiehubbs als een belangrijke invulling van de intentieovereenkomst met Liander en de Provincie.

Code	Indiener	Reactie
I20	Liander	De goede samenwerking binnen de FET zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau vinden wij zeer waardevol. Door samen met alle partijen te werken aan de voorliggende documenten en met elkaar te sparren over mogelijke oplossingen en keuzes is een visie tot stand gekomen waar eenieder zich in kan vinden. Liander noemt in de reactie dat zij druk werken aan het uitbreiden van het elektriciteitsnetwerk, en zij waarschuwen dat dit lang duurt. Het halen van klimaatdoelen en verduurzaming staat daarmee onder druk. Liander acht het van groot belang om het maken van keuzes niet uit te stellen. We begrijpen dat de Energievisie agenderend is voor andere documenten, maar het belang van een goed functionerend en afdoende energienetwerk in Fryslân is voor vrijwel alle andere functies van essentieel belang. We doen dan ook een dringende oproep om zo snel mogelijk heldere keuzes te maken over (locaties van) opwek en concentratie van (groot)verbruik en daarnaast inzet van alternatieve energiebronnen in vervolgdokument zoals de Uitvoeringsagenda, het afwegingskader, de POVI en de pMIEK. Als regionale netbeheerder werkt Liander graag met u en de andere partijen binnen de FET verder aan de uitwerking van deze Energievisie in onder andere het uitvoeringprogramma en uiteraard in de Provinciale Omgevingsvisie.
I21	Wetterskip Fryslân	Gezamenlijk wil het Wetterskip de schouders eronder blijven zetten om in Fryslân een betrouwbare, betaalbare en beschikbaar met steeds duurzamere energievoorziening te kunnen bewerkstelligen.

Niet-FET: Ingediende reacties per thema

Nr	Indiener	Reactie
A. Algemeen		
A23	GGD Fryslân	GGD Fryslân adviseert om de gezondheid van de Friese inwoner meer centraal te stellen in de Energievisie.
A25	Regioteam Energietransitie	Regioteam Energietransitie waardeert dat de FET zich actief inzet voor een duurzame toekomst en een duidelijk pad kiest van de besluitvormingsmomenten die er aan komen tussen nu en 2050.
B. Ambitie		
B24	Plaatselijk Belang Oldeholtpade	Het dorp heeft de ambitie om in 2050 CO2-neutraal te zijn, aansluitend bij de visie.
C. Principe 1: Fryslân stimuleert energie voor en door de gemeenschap		
C23	GGD Fryslân	GGD Fryslân adviseert om gezondheid mee te nemen in dit principe. “Voor de gemeenschap” zou naast betrouwbaar en betaalbaar ook moeten inhouden dat gezondheidsrisico's voor de gemeenschap worden beperkt waarmee ook de maatschappelijke acceptatie voor energie initiatieven gebaat zijn.
D. Principe 2: Fryslân zet maximaal in op energiebesparing. De beschikbaarheid van energie is niet altijd vanzelfsprekend		
D25	Regioteam Energietransitie	Regioteam Energietransitie vindt het positief dat de provincie maatwerk wil bieden om bedrijfsprocessen te verduurzamen.
E. Principe 3: Alle duurzame bronnen zijn nodig. Naast kleinschalige productie van energie, is ook grootschalige productie nodig		
E23	GGD Fryslân	GGD Fryslân voorziet consequenties voor de publieke gezondheid als vergistingsinstallaties worden opgewaardeerd, vanwege de emissies die vrij kunnen komen bij het transporteren en verwerken van mest, co-producten en digestaat. Er dient ook rekening te worden gehouden met arbeidsveiligheid en externe veiligheid. De GGD Fryslân adviseert om hier rekening mee te houden in de besluitvorming.
E24	Plaatselijk Belang Oldeholtpade	Plaatselijk Belang Oldeholtpade wil graag alle opties openhouden om zelfstandig in de energie te kunnen voorzien.

		Uit modellering met Powernodes bleek dat het toepassen van individuele alternatieven zorgde voor een enorme overbelasting van de trafo in het dorp en extreme pieken op het net. Windenergie (twee middelgrote dorpsmolens) bleek een belangrijk component in de energiemix voor optimale modellering, evenals een zonnepark, accu's en inzet van groengas. Plaatselijk Belang Oldeholtpade voorziet dat dit ook het geval is voor andere dorpen.
E25	Regioteam Energietransitie	Hoewel veel duurzame bronnen worden genoemd, is het belangrijk om de schaalbaarheid van technieken zoals getijdenenergie en blauwe energie realistisch in te schatten. Deze technieken zijn nog niet volledig ontwikkeld en kunnen een beperkte bijdrage leveren aan de duurzame opwekdoelen. Tegelijkertijd zien we dat volwassen technieken zoals zonnewarmte en PVT-panelen niet worden genoemd als bronnen voor duurzame warmte. Wij raden aan deze technieken ook mee te nemen in de plannen.
F. Principe 4: Fryslân past opwek en opslag van duurzame energie zo goed mogelijk in, in het landschap en in het energiesysteem		
F23	GGD Fryslân	GGD Fryslân adviseert om (ernstige) hinder door geluid, trillingen en slagschaduw door windturbines te voorkomen en/of te beperken door turbines op afstand van woningen te plaatsen, en om hierbij te streven naar de standaardwaarden voor geluid in het ontwerpbesluit windturbines leefomgeving. Verder is het van belang om omwonenden op tijd bij het traject voorafgaand aan de plaatsing van de turbines te betrekken. Zet daarbij ook in op een klachtensysteem, waaruit bijzondere hinderlijke situaties snel in beeld komen.
F24	Plaatselijk Belang Oldeholtpade	Plaatselijk Belang Oldeholtpade wil de in het dorp benodigde energie in het dorp opwekken (o.a. met twee middelgrote windturbines, een zonnepark en groengas), aansluitend bij de huidige problematiek van beschikbare duurzame energie, de huidige netcongestie en de Friese aanpak om zelfstandig in energie te voorzien. Plaatselijk Belang Oldeholtpade voorziet een financieel en energetisch onwenselijke situatie ontstaan door windenergie te beperken tot slechts 4 nieuwe plaatsen. Plaatselijk Belang Oldeholtpade is zich bewust van de ruimtelijke impact, maar noemt een stagnerende energievoorziening catastrofaal voor de inwoners en het bedrijfsleven in Fryslân. Plaatselijk Belang Oldeholtpade

		vindt het daarom onwenselijk om middelgrote windmolens te verbieden nabij dorpen. Met nieuwe technische ontwikkelingen in de toekomst kunnen dorpsmolens eventueel weer verwijderd worden.
F25	Regioteam Energietransitie	De energievisie geeft aan 3200 hectare nodig te hebben voor de opwek van duurzame energie op land. Het huidige Friese omgevingsbeleid biedt onvoldoende ruimte. De huidige beperkingen voor de ontwikkeling van zon op land en wind op land vormen een groot risico voor het halen van het RES 1.0 bod van Friesland en zullen zeker ook moeten worden herzien om de doelen voor 2050 uit de Energievisie te halen. Het bestemmen van deze gronden zal naar verwachting in de Friese Omgevingsvisie plaatsvinden. Graag zouden wij zien dat de energievisie de kansen van agri-PV aanstipt. Bij agri-PV wordt multifunctioneel gebruik gemaakt van agrarische gronden, waarbij agrarisch gebruik doorgang vindt en de bestemming van de grond agrarisch blijft. Er zijn tal van installaties denkbaar, zoals lichtdoorlatende panelen boven fruitteelt of gras- en strokenteelt tussen panelenrijen. Regioteam Energietransitie ondersteunt graag met meer informatie over de mogelijkheden.
G. Principe 5: Fryslân versterkt de flexibiliteit van het energiesysteem		
G24	Plaatselijk Belang Oldeholtgade	Plaatselijk Belang Oldeholtgade vraagt aandacht voor energiehub op kleinschalig niveau. Dorpen kunnen als proeftuinen dienen.
G25	Regioteam Energietransitie	Regioteam Energietransitie is positief te lezen dat er beleidskaders voor opslag worden ontwikkeld, en vraagt de FET om hierbij marktpartijen te consulteren. Regioteam Energietransitie ziet graag het belang van congestiemanagement en vergoedingen voor curtailment benadrukt. Dit zijn essentiële voorwaarden om flexibiliteit te benutten.
H. Verzoek, vraag, voorstel of aanbeveling		
H22	Brandweer Fryslân	Brandweer Fryslân adviseert om de brandweer (als deskundige op het gebied van omgevingsveiligheid) te betrekken bij nieuwe ontwikkelingen, hen te vragen om advies bij concrete plannen en rekening te houden met de veiligheidsaspecten in hun zienswijze (I22).
H23	GGD Fryslân	GGD Fryslân adviseert om een aantal vereisten vast te leggen voor mestvergistinginstallaties:

		1. Er wordt voldoende afstand aangehouden tussen vergistingsinstallaties en omliggende gevoelige bestemmingen. Zo wordt blootstelling aan schadelijke stoffen en hinder beperkt. 2. Het personeel van vergistingsinstallaties is voldoende gekwalificeerd. Voor de veiligheid van personeel en omwonenden is het van groot belang om een onderhoudsplan, risicoinventarisatie en calamiteitenplan op te stellen en actueel te houden. Bij calamiteiten en andere onvoorziene omstandigheden is een goede communicatie met omwonenden essentieel om onrust te voorkomen. 3. Alle mestvergistingsinstallaties zetten in op emissiereductie. In ieder geval wordt dit gedaan door bewerkingsprocessen in een afgesloten ruimte plaats te laten vinden, opslag van mest, coproducten en digestaat binnen plaats te laten vinden (of als dat niet kan buiten zorgvuldig afgedekt) en door de juiste emissie-reducerende technieken toe te passen bij de overslag van mest en mestproducten. 4. Er worden goede afspraken gemaakt over de monitoring, controle en eventuele handhaving van mestvergistingsinstallaties. Hierbij vindt er monitoring plaats op de effectiviteit van installaties, de geluidsproductie (voor de installatie zelf en verkeersbewegingen), en de lozingen op het oppervlaktewater. 5. Er is een open dialoog tussen bevoegd gezag, ondernemer en omwonenden. Het goed en tijdig informeren van omwonenden heeft een positief effect op de beleefde hinder van een installatie. Hoe eerder omwonenden bij de plannen worden betrokken, hoe meer invloed er op de situatie wordt ervaren.
H24	Plaatselijk Belang Oldeholtgade	Plaatselijk Belang Oldeholtgade vraagt de Energievisie dusdanig aan te passen dat er ruimte wordt geboden voor coöperatieve dorpsmolens als onderdeel van de energiemix waarbij de capaciteit is afgestemd op de in het dorp benodigde elektra behoefte.
I. Overig		
I22	Brandweer Fryslân	Nieuwe energietoepassingen kunnen veiligheidsrisico's voor de omgeving veroorzaken, en de omgeving kan veiligheidsrisico's voor de energietoepassingen veroorzaken. Veiligheid vraagt een plek in de RES of Energievisie.

		Bij iedere ontwikkeling binnen de energietransitie met consequenties voor de leefomgeving zal veiligheid goed doordacht moeten worden. De belangrijkste uitgangspunten hierbij zijn: 1. Ontwerpvariabele: Dat betekent dat veiligheid als ontwerpvariabele in deze ontwikkelingen mee genomen dient te worden. Veiligheid, lees de beheersing van risico's, is het geheel van een veilig product, een goede beheersorganisatie en verstandig gebruik. Dit houdt in dat zowel het product/de installatie, de organisatie eromheen en het gedrag van gebruikers beschouwd moet worden. Naast het voorkomen- en beperken van incidenten, maakt incidentbestrijding onderdeel uit de ontwerpvariabele. 2. Ketenbenadering: Daarnaast zal de gehele voortbrengingsketen van energie integraal beschouwd moeten worden. Elk van deze activiteiten kent zijn veiligheidskaders en risico's. Die activiteiten afzonderlijk als ook de keten als geheel dienen derhalve op het veiligheidsaspect beschouwd te worden. Daarbij zien we ook dat steeds vaker systemen met elkaar gekoppeld worden. Ter illustratie, de afvalwarmte van de ene industrie vormt de verwarmingsbron van een woonwijk of een andere industrie. 3. Basis veiligheidsprincipes De Brandweer adviseert graag over de veiligheidsprincipes bij de ontwikkeling van alternatieve energievoorziening: • Functietoedeling aan locaties: op welke locatie en op welke wijze kunnen energietoepassingen gerealiseerd worden en welke functies zijn in de directe omgeving kunnen hinder dan wel negatief effect daarvan ondervinden? • Afstand tussen risicobron en ontvanger: welke afstand is er enerzijds tussen de alternatieve energievoorziening en kwetsbare gebouwen en locaties en anderzijds tussen reeds aanwezige activiteiten met gevaarlijke stoffen en alternatieve energievoorzieningen. • Bereikbaarheid en bluswatervoorziening: op welke wijze kunnen de alternatieve energievoorzieningen bij incidenten benaderd worden met voertuigen van hulpdiensten en hoe is de bluswatervoorziening nabij de alternatieve energievoorziening georganiseerd. Wat zijn passende incidentbestrijdingstactieken en welke consequenties zijn er voor de omgeving?
--	--	---

		• Mogelijkheden voor zelfredzaamheid: In geval van incidenten, welke opties zijn er voor personen in de omgeving om zich zelf en anderen in veiligheid te brengen
I23	GGD Fryslân	Een van de taken van gemeenten is het zorg dragen voor het beschermen van de publieke gezondheid. We missen dit perspectief op dit moment in de visie. Maatregelen en ontwikkelingen zoals het plaatsen van mestvergisters en windturbines dragen mogelijke risico's en gezondheidseffecten met zich mee.
I24	Plaatselijk Belang Oldeholtpade	Plaatselijk Belang Oldeholtpade ondersteunt de aanpak van de FET die heeft geleid tot de visie.
I25	Regioteam Energietransitie	Regioteam Energietransitie biedt aan de FET aan om via het Regioteam Energietransitie gebruik te maken van de kennis en expertise van honderden bedrijven in de duurzame energiesector. Regioteam Energietransitie onderstreept het belang van het integraal afwegen van beleidskaders. Het wegen van energetische en ruimtelijke belangen kan voorkomen dat normen worden opgelegd die wenselijke oplossingen voor netcongestie doorkruisen. Regioteam Energietransitie rekent op steun van de provincie om een ondersteunende rol te bieden aan bedrijven die duurzame energiesystemen bouwen. Het bieden van ruimte voor ontwikkeling en het aansluiten bij het landelijke streven naar 50% lokaal eigendom, zijn behulpzaam bij het creëren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor deze ondernemers.

Bijlagen: alle ontvangen reacties.

Hieronder vindt u elke reactie op de concept-Friese Energievisie die door de Friese Energietafel is ontvangen. Hierbij is de volgende volgorde gehanteerd:

FET-leden:

1. Friese Energie Alliantie
2. Gemeente Achtkarspelen
3. Gemeente Ameland
4. Gemeente Dantumadiel
5. Gemeente De Fryske Marren
6. Gemeente Harlingen
7. Gemeente Heerenveen
8. Gemeente Leeuwarden
9. Gemeente Noardeast-Fryslân
10. Gemeente Ooststellingwerf
11. Gemeente Opsterland
12. Gemeente Schiermonnikoog
13. Gemeente Smallingerland
14. Gemeente Súdwest-Fryslân
15. Gemeente Terschelling
16. Gemeente Tytsjerksteradiel
17. Gemeente Vlieland
18. Gemeente Waadhoeke
19. Gemeente Weststellingwerf
20. Liander
21. Wetterskip Fryslân

Niet-FET-leden:

22. Brandweer Fryslân
23. GGD Fryslân
24. Plaatselijk Belang Oldeholtpade
25. Regioteam Energietransitie

Reactie Friese Energie Alliantie op de Concept Energie Visie van de Friese Energie Tafel (FET)

Als FEA, onderdeel van de FET, zijn wij op een zeer intensieve en prettige manier betrokken geweest bij het tot stand komen van de voorliggende concept Energievisie. De samenwerking met de overheden en de netbeheerders verliep goed en geeft vertrouwen in het brede draagvlak en de gevoelde behoefte om samen de energietransitie voor Fryslân waar te maken. We hopen dan ook dat de Energievisie wordt aangenomen en de agenda vormt voor onze gezamenlijke uitvoeringsagenda en de juiste plek krijgt in de POVI en de GOVI's.

De FEA omarmt de *ambitie*: we vinden ook het niet erg als we de doelen al eerder dan in 2050 kunnen bereiken! Ons uitgangspunt is: de energietransitie moet bijdragen aan het versterken van gemeenschappen en de leefbaarheid van het platteland. We zijn blij met de aandacht die er voor de mienskip en de lokale initiatieven is en dat dit een leidend principe is. Ook zien de borging van een brede afweging van natuur- en milieuwaarden terug in de visie, dat vinden we van groot belang.

We ondersteunen de *leidende principes* in de concept energievisie.

Voor een aantal zaken vragen we extra aandacht en doen we suggesties voor verbetering en het vervolg.

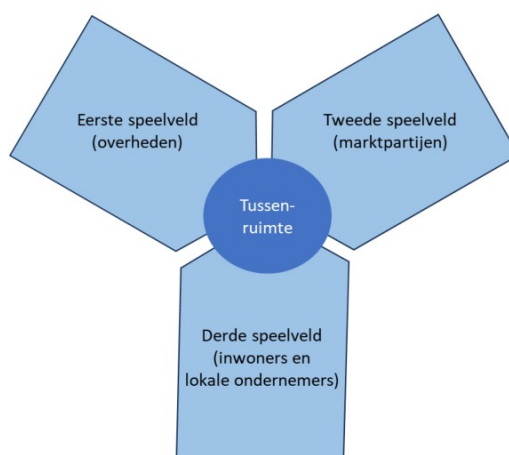
Energiegemeenschappen en de relatie overheid en initiatieven

“Fryslân stimuleert energie voor en door de gemeenschap”: belangrijk als eerste leidend principe in de energievisie. Het gaat om mienskipsenergie, we gaan het zelf doen en daarmee leggen we de basis voor extra hoogwaardige werkgelegenheid in onze provincie en maken we gezonde businesscases voor de transitie. Kort door de bocht: we sturen straks de rekening naar onszelf in plaats van dat we fossiele brandstoffen importeren. Voor initiatiefnemers en zeker de energiecoöperaties is het belangrijk dat een deel van de opbrengsten wordt besteed aan de versterking van de fysieke en sociale leefomgeving, de verduurzaming en circulariteit. Daar ligt de basis voor maatschappelijke acceptatie van veranderingen in de omgeving en het aanpassen van het eigen gedrag.

In de nieuwe Energiewet staan de *Energiegemeenschappen* beschreven als dragers van de transitie. Ook in de Friese Energievisie krijgen deze een grote rol. Het betreft een nieuw begrip dat nu nog abstract wordt geformuleerd. Het lokaal eigenaarschap is belangrijk, de visie zou echter iets meer moeten inzoomen op sommige punten. We zijn allemaal deel van de gemeenschap, hoe zien we dat voor ons? Dit moet nader uitgewerkt worden. Wij als FEA zouden hier graag het voortouw in willen nemen vanuit alle kennis die bij FEA leden en hun organisaties aanwezig is.

Het geven van ruimte en vertrouwen vanuit overheden is belangrijk. Overheden moeten niet aangeven: ‘dit mag niet en dat mag niet’, niet te veel op slot zetten aan de voorkant, maar samen met inwoners en bedrijven processen voor goede transitiestappen en projecten op gang brengen. Het vraagt om een veranderende houding van overheden en om een andere manier van samenwerken tussen inwoners en overheden. De overheid moet kaders stellen waarbinnen de energiegemeenschappen aan de slag kunnen. Om de toekomstige samenwerking goed vorm te geven is het belangrijk om de drie speelvelden te onderkennen (zie figuur). De energietransitie heeft daarbij de mogelijkheid in zich als hefboom te fungeren in gebiedsontwikkelingen, mede omdat deze niet alleen kost, maar ook opbrengt. Het loont de moeite per speelveld een inventarisatie te maken.

1. De overheden hebben een flinke kader-stellende en ondersteunende functie. Zij creëren de condities voor een succesvolle ontwikkeling en kunnen sturen op kennisontwikkeling en samenwerken met onderwijsinstellingen.
2. In het tweede speelveld – de marktpartijen – bevinden zich de organisaties die geld verdienen aan de transitie (zowel opwek, besparing en opslag), van grondverwerving tot aan exploitatie. In de huidige situatie zijn het vooral projectontwikkelaars, adviesbureaus en zzp'ers die zich in de energiemarkt begeven. Verwacht mag worden dat er nog stevig geïnvesteerd en gestimuleerd moet worden in dit speelveld.
3. Het derde speelveld betreft inwoners en de bedrijven die de gevolgen dragen van de energietransitie. Bedrijven kopen energie in of wekken die op, passen hun bedrijfsprocessen aan en werken samen aan de opzet lokale hubs en verdeelafspraken. Ze hebben te maken met urgentie en worden beperkt door de netcongestie. Inwoners zijn deels actief en deels afwachtend waar het gaat om isolatie en de ontkoppeling vanaf het gasnet. Belangrijke actoren zijn de *energiecoöperaties*. In Fryslân hebben we er meer dan zeventig. De Energiewet geeft aan dat ze bij de vorming van energiegemeenschappen de sleutel in handen hebben. Ze staan dicht op de bewoners en bedrijven. In de huidige situatie worden de besturen van de energiecoöperaties gevuld met vrijwilligers. De gemiddelde leeftijd is hoog. Een groot deel van de werkzaamheden die ze uitvoeren, worden uitbesteed, vooral aan zzp'ers.

Figuur 1. Drie speelvelden en de tussenruimte.

Samenwerking in de tussenruimte

We signaleren dat er veel tafels zijn waarin met elkaar gesproken wordt, maar dat het ingewikkeld is om inzet en data te delen en naar een gezamenlijke besturing en besluitvorming te komen. We zien dat de urgentie om samen de grote transitie op te pakken steeds meer gevoeld wordt, maar in de uitwerking nog vaak wordt teruggevallen op de vaste rollen en verantwoordelijkheden van een ieder. Ook Provinciale Staten kiest nog wel eens voor een tussentijdse eigen route, ook met moties, terwijl we gezamenlijk onderweg zijn. Als we samen de uitvoering ter hand willen nemen in een lerende en innovatieve omgeving, moeten we allemaal meer naar elkaar toe bewegen. Dat geldt voor ons als organisaties van de FEA en voor de overheden. En ook wat we al hebben gedaan waarderen en ervan leren.

De FEA vindt het belangrijk dat het Fries Energiehuis, uitwerking van de energievisie, snel gaat functioneren in de tussenruimte van de drie speelvelden met een directe ondersteuningsrol naar de initiatiefnemers en coöperaties. Omdat deze de bodem gaan vormen voor de uiteindelijke transitie

en tegelijkertijd met vrijwilligers een ingewikkeld speelveld in gaan waar zij echt ondersteuning bij nodig hebben. We zien vaak dat onderlinge verwachtingen niet helder en niet uitgesproken zijn. Helaas eindigen veel initiatieven -waar samenwerking noodzakelijk is- in frustratie. Tussenpersonen kunnen als intermediair verschillende verwachtingen en begrippen ophelderen en zo een basis leggen voor samenwerking. Dat kan veel tijd en inzet van mensen besparen.

Een eerste actie kan zijn om vanuit de drie speelvelden te werken aan een Friese definitie van Energiegemeenschappen. Door dit samen uit te werken ontstaat wederzijds begrip en kan vanuit een gezamenlijke basis gewerkt worden. We adviseren de komende periode tijd te investeren in ontmoetingen van verschillende partijen in de tussenruimte waarbij de inwoners en Mkb'ers als gelijkwaardige partner worden meegenomen in de uitwerking van de Friese Energievisie.

De omvang van de ambitie en de uitvoerbaarheid

We moeten de ambitie omarmen en ook beseffen wat de consequenties voor de realisatie van de ambitie zijn. Papier is geduldig en grote getallen zijn abstract. Om de ambitie te realiseren is er veel ruimte (goed om dit verder te visualiseren bij de keuzen die nog gemaakt moeten worden voor welke bronnen en welke opwek en opslag waar), veel geld en veel menskracht nodig. We lezen dat er minimaal 1600 hectare in het buitengebied nodig zal zijn. Wanneer dat verspreid wordt over alle Friese dorpen dan gaat het om minimaal 5 hectare per dorp. Gezien de impact en kansen voor de gemeenschappen kan dit alleen gerealiseerd worden in overleg met de lokale omgeving.

De FEA pleit, gelet op schaarste van menskracht, voor verdergaande samenwerking in Fryslân. Er gebeurt al veel op veel plekken, dit kan nog meer verbonden worden. Zodat de kennis die ontwikkeld wordt in Fryslân rendeert, we efficiënt werken met pilots die overgedragen kunnen worden en samen met het onderwijs en de bedrijven jongeren interesseren en binden om in energietransitie hun werk te vinden. De FEA en haar deelnemende organisaties willen graag een grote rol spelen in het komen tot uitvoering en samenwerking.

Als we puur focussen op de 4,4 TWh, dan is dat omgerekend circa 1600 dorpsmolens van 1 MW. Uiteraard gaan we de opgave niet zo invullen, maar voor het rekensommetje is dit eenvoudig. Als er € 1,5 miljoen aan kosten hebben voor iedere MW, dan komen we uit op een totale investering van € 2,4 miljard in de komende 25 jaar. Dat is € 100 miljoen per jaar. Rekenen we 10 à 15% voor de inzet van mensen van planvorming t/m directievoering dan gaat het om een inzet van circa 150 fte continu. Dat is alleen elektriciteit. Rond de warmtetransitie, het isoleren van woningen en het vergroten van de circulariteit is een veelvoud hiervan nodig. Tevens gaan we de komende jaren innoveren en nieuwe technieken toepassen. Het zou mooi zijn als we een deel van de productie hiervan in eigen provincie kunnen oppakken. Dan hebben we het nog niet gehad over beleidsontwikkeling en het versterken van het net door Liander en TenneT, bedrijven die nu al te maken hebben met een grote hoeveelheid openstaande vacatures. Nogmaals: we moeten samen meer inzet leveren in de uitvoering, (er is vooral veel meer beleidskracht gekomen de afgelopen jaren). We moeten van beleid naar doen om de realisatie mogelijk maken.

Koppelkansen gebruiken, integrale aanpak uitwerken

Zoals we ook bij het vaststellen van de RES deden: we houden een warm pleidooi voor een integrale aanpak en het vinden van koppelkansen. In de leefwereld van mensen gaat het nooit alleen om

energie, maar ook om samenleven en welzijn, voedsel en gezondheid, werk en zorg, duurzaamheid en circulariteit etc. Lokaal zijn er veel initiatieven die uitvoering geven aan transitie die in de systeemwereld gescheiden zijn, maar daar bij elkaar horen. Daarnaast is het belangrijk dat een aantal andere grote ontwikkelingen gekoppeld worden, zoals de veranderingen voor de landbouw, het versterken van natuurwaarden en biodiversiteit, bodem en water sturend, circulariteit in het gebruik van grondstoffen en materialen etc. In de gebieden, dorpen, wijken kunnen die koppelkansen uitgewerkt worden. Ook moeten uitvoeringsprogramma's die de ruimte – de straat, het land, de lucht- gaan raken onderling afgestemd worden. Dat de straat niet drie keer open gaat, dat direct alle effecten worden meegenomen, dat participatieprocessen niet steeds opnieuw hoeven gedaan te worden etc. Dit bespaart veel maatschappelijke kosten, beperkt de overlast en daarmee versnellen we de energietransitie.

Wanneer de verschillende opgaves ook ruimtelijk gekoppeld worden kan voor gemeenschappen pas echt duidelijk worden wat de opgaves zijn en ook welke mogelijkheden er liggen. Het gaat niet om stukjes ruimte voor energie, wonen, landbouw en natuur, maar om integrale ontwikkelgebieden rondom gemeenschappen. We vinden het belangrijk dat de samenleving de omvang en de urgentie van deze opgaves inzichtelijk krijgt en daarbij de kans wordt geboden een eigen visie te ontwikkelen op de oplossingen die er mogelijk zijn. We pleiten voor een gezamenlijke aanpak om dit te realiseren.

Financiële kant van de transitie

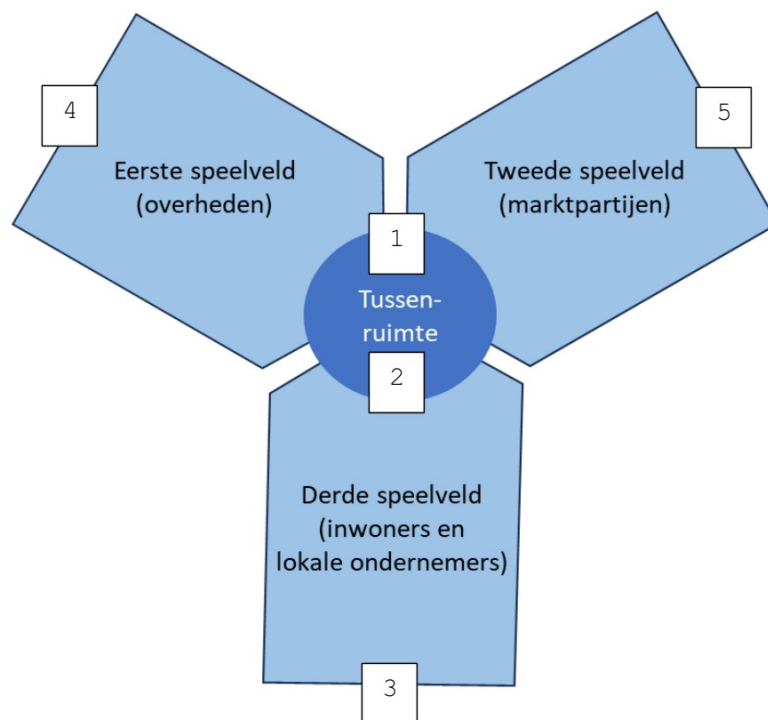
De transitie moet slagen, anders is de schade (ook financieel) op langere termijn onbetaalbaar. De economie loopt vast zonder energie. Er gaan miljarden om in de energiewereld, grote bedragen die nu grotendeels buiten Fryslân (en Nederland) terecht komen. In een meer decentraal systeem met Energiegemeenschappen kunnen de kosten van energie vanuit gezamenlijk en publiek belang beheerst worden. De prijzen worden stabiel, de opbrengsten blijven in de omgeving en daarmee is de energievoorziening geborgd en betaalbaar. Financiële stromen moeten anders gaan lopen om de lange termijn ambities te laten slagen.

We zijn daar echter nog niet. We hebben veel jaren van transitie voor de boeg waarbij er aandacht nodig is voor de kosten van transitie. Voor woningeigenaren met een kleine beurs die moeten verduurzamen. Voor woningbouwcorporaties die hun voorraad moeten aanpassen en hun onrendabele top moeten verhogen om duurzame huizen te bouwen om hun huurders betaalbaarheid te kunnen garanderen. De woningbouwcorporaties in Fryslân vragen hier expliciet aandacht voor omdat zij hier veel zorgen over hebben. Het begrip betaalbaarheid is lastig te hanteren als niet duidelijk is: betaalbaar voor wie? In de Energievisie gaat het niet over de middelen en deels liggen die keuzen bij het rijk, maar als FEA willen we hier wel meer aandacht voor vragen. Het gaat ook om de kosten voor bedrijven en voor boeren die moeten en willen verduurzamen, het gaat nog vaak om hoge investeringskosten met onzekere verdienmodellen. Stabiliteit in regelingen is van belang om te kunnen investeren.

Compensatie en aanvullende ondersteuning voor mensen met minder middelen moet altijd onderdeel zijn van de aanpak, voorspelbaar en langjarig. De ervaring is als je dit goed inregelt het de transitie zal versnellen en dat het draagvlak voor energiebesparing, opwek en opslag groeit.

Eerste aanzet stappenplan uitvoeringsagenda

Hieronder een aantal indicatieve stappen die onderdeel zouden kunnen zijn van de kaders en ontwikkelingen die nodig zijn voor de uitvoeringsagenda. Deze stappen zouden een 5-jarige cyclus kunnen vormen om tot uitvoering te komen van de energievisie. Daarnaast is er veel gaande in ontwikkeling en uitvoering. Het is belangrijk om dit met elkaar goed in beeld hebben en te stimuleren wat goed gaat en wat gerealiseerd wordt. Een uitvoeringsprogramma waarin alles zichtbaar wordt: een DOE-agenda voor energiek Fryslân.

1. Fries Energiehuis voor ontwikkeling energiegemeenschappen (kennis & mensen)
2. Definitie en samenwerking rondom energiegemeenschappen (beleid & afspraken)
3. Per gemeenschap integrale visie op ontwikkelgebieden (ruimtelijk programma & lokale visie)
4. Per cluster van (energie) gemeenschappen uitvoering mogelijk maken (lokale plannen & vergunningen)
5. Stabiele energieprijzen door financiering via Friese middelen en realisatie door eigen bedrijven (financiering & realisatie)

Voorbeeld van een programmatische aanpak van de energietransitie

De 4,4 TWh opgave kan opgedeeld worden in 3 blokken van 1,5 TWh die in 5 jaar gerealiseerd kunnen worden. Deze tijdsblokken kunnen ingedeeld worden in bijvoorbeeld 2025-2030, 2030-2035, 2035-2040. Overheden krijgen vervolgens 1 jaar de tijd om onderlinge afspraken te maken over de verdeling van de 1,5 TWh tussen de Friese gemeentes. Vervolgens gaan gemeentes in overleg met de lokale gemeenschappen over de invulling van deze opgave en krijgen daar ook maximaal 1 jaar de tijd voor.

Zodoende ligt er eind 2026 een optelsom van het aanbod van Friese energiegemeenschappen die in samenwerking met de lokale overheden tot realisatie willen komen. De projecten krijgen vervolgens 3 jaar de tijd om voor 2030 definitieve afspraken te maken over de realisatie. Daarna kan in 2030 gekeken worden hoe het staat met de realisatie en kunnen opnieuw afspraken gemaakt worden over de onderlinge verdeling van de totale opgave.

Door de opgave op te knippen in kleinere stukjes kan het voor gemeenschappen mogelijk zijn te beginnen met een klein zonneparkje of een kleine dorpsmolen. Vervolgens kan dit gekoppeld worden aan een lokaal warmtenet die aansluit op de lokale energieproductie. Wanneer dit warmtenet vervolgens wordt uitgebreid kan in de volgende cyclus ingeschreven worden op een nieuwe opwek mogelijkheid. De samenleving kan zo stap voor stap betrokken worden bij de energietransitie en krijgt de mogelijkheid na te denken wat passend is in de lokale leefomgeving.

De Friese Energie Alliantie (FEA) bestaat uit elf maatschappelijke organisaties die betrokken (willen) zijn bij de Friese Energietransitie en ieder een belangrijke groep uit de Friese samenleving vertegenwoordigen.

Friese Energietafel

Dossiernummer : Z2024-01883
Stuknummer : S2024-09596
Behandeld door : Jeroen Duvergé
Email : gemeente@achtkarspelen.nl

Uw brief van

Uw kenmerk

Bijlage

Verzenddatum

3 juli 2024

Onderwerp

Reactiebrief concept Friese Energievisie

Geacht bestuur van de Friese Energietafel,

Namens het College van Burgemeester en Wethouders van de Gemeente Achtkarspelen willen wij graag onze reactie delen met betrekking tot de recent gepresenteerde conceptversie van de Friese Energievisie. Wij waarderen de inspanningen van de provincie en de leden van de FET om toe te werken naar een robuust en toekomstbestendig energiesysteem in Fryslân. De concept Friese Energievisie is een product dat tot stand is gekomen door samenwerking en afstemming binnen de FET. Het opstellen van een gezamenlijke uitvoeringsagenda is een volgende uitdagende stap. Wij zien zo'n uitvoeringsagenda als ondersteuning op onze eigen gemeentelijke keuzes die we maken en waarover we een besluit nemen.

In onze reactie op de conceptversie Friese Energievisie willen we als college van BenW een aantal opmerkingen meegeven en doen we een aanbeveling:

1. Het bestuursakkoord van gemeente Achtkarspelen biedt geen ruimte voor grootschalige zon en wind. Ook gaat onze gemeente zeer terughouden om met biovergisting.
2. In het Kennisdocument wordt op pagina 17 beschreven, *wat als het huidige provinciaal beleid uitgangspunt is voor 2050*. Er staat: "Voor wind wordt er ingezet op het ophogen van buurtmolens tot 100 m tiphoogte en op bedrijventerreinen". Maar dit is niet het huidige provinciale beleid en in de Verordening Romte Fryslân wordt dit alleen toegestaan op de bedrijventerreinen van Sneek, Leeuwarden, Heerenveen en Drachten. We kunnen ons vinden in het uitgangspunt dat grootschalige zon en wind wordt geconcentreerd bij de energievraag van de grote Friese steden.

4. Wetende dat dit gaat over ruimtelijke keuzes en dat dit in de provinciale omgevingsverordening is belegd en dat het hier gaat om de energievisie, zien we hier met name wrijving ontstaan als we uitvoering willen gaan geven aan de Friese Energievisie. Als we invulling gaan geven aan de klein- en grootschaligheid van de energieproductie en opslag in het landschap (leidend principe 4) door alleen de instructienormen van een provinciale omgevingsverordening te hanteren, wordt alleen gestuurd vanuit het ruimtelijk perspectief. Zo bepaalt de hoogte van een windmolen en het aantal hectares voor een zonnepark in belangrijke mate de energie infrastructuur voor 2050 en de economische en sociale ontwikkelingen van een gemeenschap op lange termijn.

In deze reactiebrief doen we de aanbeveling om in het traject na de totstandkoming van de energievisie te onderzoeken of er een meer integraal afwegingskader tot stand kan komen voor de definiëring van de klein- en grootschaligheid van energieproductie en opslag. Een integraal afwegingskader dat rekening houdt met zowel de lokale (economische) omstandigheden, het energiesysteem als de impact op het landschap. Hierbij dient voorafgaand aan deze afweging de opwekpotentie en vraag in het gebied centraal te staan.

Omdat dit specifieke, lokale situaties betreffen en zo'n situatie per definitie nergens gelijk is, betekent dit dat gemeenten mogelijkheden moeten hebben om op basis van eigen lokale afweging mee te werken aan lokale energieproductie en opslag.

Tot slot

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben meegegeven en wij zien uw reactie graag tegemoet.

Met vriendelijke groet,

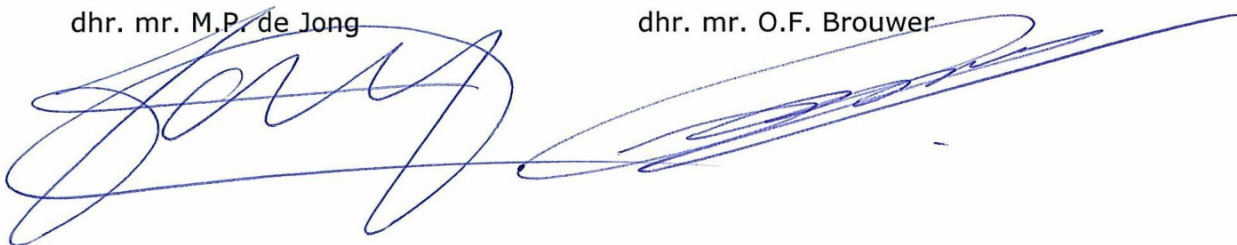
namens burgemeester en wethouders van Achtkarspelen,

secretaris,

burgemeester,

dhr. mr. M.P. de Jong

dhr. mr. O.F. Brouwer

Friese Energietafel

p/a fet@leeuwarden.nl

10-7-25 g

Zaaknummer:
Datum: 3 juli 2024
Bijlagen: -
Onderwerp: zienswijze concept Energievisie Fryslân

Geachte heer of mevrouw ,

Wij hebben de concept Energievisie Fryslân met bijbehorende stukken in goede orde ontvangen en besproken. Onze gemeenteraad heeft besloten een zienswijze in te dienen. Hieronder gaan wij daar op in.

Wij waarderen en ondersteunen het belang van gezamenlijk optrekken in de energietransitie. In Friesland doen we dat op onze eigen manier en organiseren we dat in de FET. Vanuit de FET worden verschillende bouwstenen ontwikkeld en met de deelnemers gedeeld. Die aanpak ondersteunen wij.

Net als de meeste overheden in Nederland heeft gemeente Ameland haar eigen beleid in het kader van de energietransitie vastgesteld. Wij streven er naar om koploper te zijn in de energietransitie. Het doel is hierbij om in 2035 een volledige transitie naar duurzame energie gerealiseerd te hebben. Om dit doel te bereiken probeert de gemeente verschillende soorten van duurzame opwekking aan te wenden. Windenergie is een vorm van duurzame energie die een belangrijke bijdrage kan leveren aan het behalen van de energie- en klimaatdoelen. Kleinere windturbines met een as-hoogte van vijftien meters kunnen hierbij een rol spelen voor de energievraag in het landelijke gebied. Toch zien wij voor de energievoorziening van de Waddeneilanden ook een potentiële rol voor grotere windturbines. Wij willen daarom vanuit de gemeente Ameland aangeven dat het van belang is dat de ruimte voor opwek van duurzame energie uit grote windturbines niet beperkt wordt, maar dat er juist ruimte blijft/geboden wordt voor dergelijke ontwikkelingen. Dit geldt voor locaties op zee.

Het uitgangspunt voor opwek uit windenergie zou moeten zijn dat de gemeente en de bewoners van Ameland zelf kunnen kiezen hoe zij met de geboden ruimte voor opwek uit windenergie om gaan. Door deze ruimte niet te bieden of in te perken, wordt deze keuze al op voorhand weggenomen.

Uit diverse landelijke en regionale energievisies, strategieën en andere beleidsstukken blijkt dat we alle opwekmogelijkheden hard nodig hebben om naar een emissievrije energievoorziening te groeien. Wij zijn dan ook niet in de positie om nu al vormen van opwek van duurzame energie uit te sluiten. Vanuit dit oogpunt vinden wij het te vroeg om in dit stadium grote windmolens op zee te verbieden.

De FET aanpak mag in onze ogen onze ambities niet in de weg zitten. Mooier zou zijn als ze elkaar versterken.

Jelmeraweg 1
9162 EA
Ballum-Ameland
Tel. 0519-555555
Fax 0519-555599

Postadres:
Postbus 22
9160 AA
Hollum-Ameland

info@ameland.nl
www.ameland.nl

Met vriendelijke groet,
Namens het college van burgemeester en wethouders,

Leo Pieter Stoel
Burgemeester

Jacqueline Metz
griffier

Aan de voorzitter van de FET, de heer E. Stellingwerf
p.a. A. Laws

Uw brief van:
Uw kenmerk:

Ons adres: Postbus 22
9104 ZG Damwâld
Ons telefoonnr: (0511) 71 70 00
Ons whatsapp nr: (06) 120 830 46
Ons e-mailadres: info@dantumadiel.frl
Ons kenmerk: 2024-112544

Website: www.dantumadiel.frl

Behandeld door: A.C. van Hijum

Datum: 9 juli 2024

Datum verzending:

Onderwerp: zienswijze conceptversie Friese Energievisie

Geachte heer Stellingwerf,

Wij waarderen de inspanningen van de provincie en de leden van de FET om toe te werken naar een robuust en toekomstbestendig energiesysteem in Fryslân. De concept Friese Energievisie is een product dat tot stand is gekomen door samenwerking en afstemming binnen de FET. Het opstellen van een gezamenlijke uitvoeringsagenda is een volgende uitdagende stap. Wij zien zo'n uitvoeringsagenda als ondersteuning op onze eigen gemeentelijke keuzes die we maken en waarover we een besluit nemen.

Het college van BenW en de raad van de gemeente Dantumadiel hebben een aantal wensen en een zwaarwegende bedenking (punt 1) met betrekking tot de conceptversie Friese Energievisie, in onze reactie geven we de volgende opmerkingen mee:

1. In het Kennisdocument wordt op pagina 24 de volgende uitspraak gedaan:

“Kernenergie wordt in Fryslân niet als duurzaam gezien en krijgt daarom geen plek in het Friese energiesysteem.”

In november 2023 en in mei 2024 zijn er in de Provinciale Staten twee moties aangenomen over SMR's (Small modular reactors) ook wel bekend als kleine kernreactoren. In de laatste motie wordt expliciet uitgesproken dat er draagvlak en bestuurlijke ruimte is voor kernenergie in de provincie Fryslân. Het hoogste politieke orgaan in Fryslân ziet kernenergie als een optie voor de energieopgave. Het is dus daarom ontzettend bijzonder dat het geen plek krijgt in het Friese energiesysteem. Ons verzoek is dan ook om het SMR's wel op te nemen in het visiedocument.

2. Het Kennisdocument spreekt op blz. 8 dat in de Omgevingsvisie Fryslân is vastgelegd om fossielvrij te zijn in 2050. Dit is nogal een 'harde' datum. Wij stellen voor om het in de energievisie te wijzigen dat het een streven is om 2050 fossielvrij te zijn. Dit heeft o.a. te maken dat er technici voor nodig zijn om te transformeren van fossiele energiebronnen naar duurzame energiebronnen. In 2022 is er een onderzoek uitgevoerd naar de arbeidskrachte van technici. Zie eindrapport van het onderzoek in 2022¹ met de zeven aanbevelingen. We adviseren om rekening te houden met deze zeven aanbevelingen en ze mee te nemen in de visie.

3. In het Kennisdocument wordt op pagina 17 beschreven, wat als het huidige provinciaal beleid uitgangspunt is voor 2050. Er staat: “Voor wind wordt er ingezet op het ophogen van buurtmolens tot 100 m tiphoogte en op bedrijventerreinen”. Hier kunnen we ons in vinden. Maar dit is niet het huidige provinciale beleid en in de wijziging van de omgevingsverordening wordt dit alleen toegestaan op de bedrijventerreinen van Sneek, Leeuwarden, Heerenveen en Drachten.

¹ Zie Eindrapport Arbeidsmarktkrapte technici, Amsterdam, september 2022

4. Alles staat of valt met de mate waarin netcongestie de komende jaren een rol gaat spelen. Hoewel netcongestie meerdere keren terugkomt in het Kennisdocument wordt het vooral als belemmerende factor gezien. Wij zijn van mening dat netcongestie de komende jaren de grootste uitdaging gaat zijn binnen de Energietransitie. De netcongestie heeft nu al een grote impact op de economie in Fryslân, doordat bedrijven lang moeten wachten tot zij op het energienet kunnen aansluiten. Wij hebben daarom de wens dat er in de energievisie meer aandacht wordt besteed aan het oplossen van netcongestie.

5. Wetende dat dit gaat over ruimtelijke keuzes en dat dit in de provinciale omgevingsverordening is belegd en dat het hier gaat om de energievisie, zien we hier met name wrijving ontstaan als we uitvoering willen gaan geven aan de Friese Energievisie. Als we invulling gaan geven aan de klein- en grootschaligheid van de energieproductie en opslag in het landschap (leidend principe 4) door alleen de instructienormen van een provinciale omgevingsverordening te hanteren, wordt alleen gestuurd vanuit het ruimtelijk perspectief. Zo bepaalt de hoogte van een windmolen en het aantal hectares voor een zonnepark in belangrijke mate de energie infrastructuur voor 2050 en de economische en sociale ontwikkelingen van een gemeenschap op lange termijn.

6. In hoofdstuk 3 van het Kennisdocument wordt genoemd dat alle duurzame energiebronnen en -dragers nodig zijn. De duurzame energiebronnen van biogas, water en zon willen we hierbij extra benadrukken. Het gebruik van biogas geeft voor boeren een extra impuls om met hun agrarisch bedrijf door te gaan. Door o.a. biogas te leveren zijn agrarische bedrijven zeer nodig voor een fossielvrij Fryslân. Laat de boeren participeren bij de onderzoeksproces naar biogas. Daarnaast willen we benadrukken om water als energiebron op alle terreinen goed te onderzoeken en te benutten. De Provincie Fryslân is namelijk een zeer rijke waterprovincie. Naast het getijdenenergie en de 'Blue Energy' verzoeken we ook Energiedamwand² mee te nemen in de onderzoeken. Voor duurzame opwekking door de zon, doen we aanbeveling om naast de daken van bouwkundige gebouwen onderzoek te doen naar mogelijke overdekte parkeerplaatsen.

7. In algemene zin geldt dat het verbruik van energie en natuurlijke (hulp)bronnen samenvallen met het gedrag van mensen, ook van Friese burgers en bedrijven. Daarom past het ook om zeer actief beleid te formuleren dat zorgt voor minder verbruik van energie, voor innovatie, het hergebruik van bouwstoffen etc. etc. Binnen deze visie zal ook hiervoor nadrukkelijk meer aandacht moeten zijn. Dat kan door ook in te zetten op een educatieve lijn om komende generaties bewust te maken van verbruik van energie en het zuinig omgaan met onze omgeving. Tenslotte willen we met dit beleid zorgen dat onze kinderen en kleinkinderen toekomstperspectief houden.

In deze reactiebrief doen we daarnaast de aanbeveling om in het traject na de totstandkoming van de energievisie te onderzoeken of er een meer integraal afwegingskader tot stand kan komen voor de definiëring van de klein- en grootschaligheid van energieproductie en opslag. Een integraal afwegingskader dat rekening houdt met zowel de lokale (economische) omstandigheden, het energiesysteem als de impact op het landschap.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben meegegeven en wij zien uw reactie graag tegemoet.

Met vriendelijke groet,
Burgemeester en wethouders van Dantumadiel,

R.G. Dijksterhuis
Secretaris

N.L. Agricola
Burgemeester

² Damwanden als oplossing voor het energievraagstuk? 1 Nieuwsbericht InnovatieX

Friese Energietafel (FET)
Gemeente Leeuwarden
Postbus 21000
8900JA Leeuwarden

Joure,
Verz.:

Zaaknummer : Z.789877
Uw kenmerk : -
Beh. door : Lisette van der Berg
Bijlage(n) : -

Onderwerp:
Wensen en bedenkingen concept Energievisie

Geachte heer/ mevrouw,

De gemeenteraad heeft de concept Energievisie ontvangen en doorgenomen. De afgelopen periode merken ook wij binnen De Fryske Marren dat de energie infrastructuur tegen de grenzen aanloopt. We onderstrepen dan ook het belang van de ontwikkeling van een toekomstbestendig energie infrastructuur. In deze brief geven we wensen en bedenkingen op de concept Energievisie mee voor de vaststelling van de Energievisie door Gedeputeerde Staten. We vinden het van belang dat input vanuit de gemeente wordt meegenomen. De energievisie gaat ook voor de maatschappelijke-, economische- en ruimtelijke ontwikkelingen binnen De Fryske Marren gevolgen hebben.

Gezamenlijke ambities Energietransitie

De concept Energievisie dient als een basis die ervoor kan zorgen dat we Fryslân breed de komende jaren verder werken aan het toekomst bestendige energiesysteem. De gezamenlijke ambities opgesteld binnen de concept Energievisie sluiten aan bij de duurzaamheidsvisie van De Fryske Marren. Wij vinden het van belang dat we samenwerken aan een toekomstbestendig Fryslân waarin duurzame ontwikkelingen worden gerealiseerd en geborgd voor de lange termijn

Leidende principes voor de bouw van het energiesysteem van de toekomst

De opgenomen leidende principes herkennen wij. De hierop volgende punten zien we graag opgenomen of benadrukt worden binnen de definitieve versie van de Energievisie:

1. Bedrijven met een groot energieverbruik gevestigd in Fryslân moeten de mogelijkheid krijgen voor het opwekken van hun eigen energiebehoefte, dus opwek en gebruik combineren binnen de gestelde kaders. Daarnaast moet er worden ingezet op het ontlasten van het elektriciteitsnet door deze bedrijven. Wij vinden hierin een ondersteunde rol van de provincie noodzakelijk.
2. Wij vinden het logisch en gewenst dat grootschalige productie plaatsvindt op de locatie waar er ook voldoende afnemers zijn, om maatschappelijke kosten voor bijvoorbeeld energie infrastructuur te beperken. In de concept Energievisie wordt er gesproken van grootschalige opwek nabij bedrijventerreinen in een aantal Friese plaatsen zoals Drachten en Leeuwarden. Graag zien we dat er ook mogelijkheden komen in de toekomst voor bedrijventerreinen die zich verder ontwikkelen.

Inrichting van het energiesysteem van de toekomst

De Energievisie is een stuk dat voor de komende jaren richting geeft aan de ontwikkeling van een energiesysteem van de toekomst. De volgende punten vinden we hierbij van belang:

3. De Energievisie heeft een lange doorlooptijd tot 2030 – 2050. Op dit moment ervaren we de gevolgen van de netcongestie op zowel maatschappelijk als economisch vlak. Daarom dringen we erop aan dat er ook oog blijft voor het oplossen van de huidige knelpunten rondom het energiesysteem. De huidige oplossingen moeten de toekomstige systemen bovendien niet in de weg staan.
4. De Energievisie is opgesteld met brede ambtelijk en bestuurlijk input. Na vaststelling door Gedeputeerde Staten dient de Energievisie als bouwsteen voor de Provinciaal Omgevingsvisie (POVI). We gaan er vanuit dat de ambities en leidende principes ook tot uitvoering kunnen worden gebracht na vaststelling van de POVI. We dringen aan op een goede communicatie over de kaders en de effecten op gemeentelijk niveau.
5. Het doel is om de komende jaren er voor te zorgen dat de inkomsten van de opwek van duurzame energie zoveel mogelijk ten goede komt van de Mienskip. Het hebben van lokaal eigendom (50%) is hierbij cruciaal. Afgelopen jaren is gebleken dat het behalen van minimaal 50% lokaal eigendom een uitdaging is. Mede doordat lokaal eigendom ook hoge financiële verplichtingen met zich mee brengt. Graag ziet de raad de ontwikkeling van een Fryslân breed fonds waarbij lokale initiatieven kunnen worden ondersteund voor het behalen van lokaal eigendom.
6. Momenteel spelen er diverse ruimtelijke vraagstukken die moeten worden ingepast in de ruimtelijke omgeving. In de POVI moeten deze vraagstukken integraal worden afgewogen en wat de effecten zijn op gemeentelijk niveau.
7. Bij de ontwikkeling van een energiesysteem van de toekomst moet het brede aspect van duurzaamheid worden meegenomen. Het gaat hierbij niet alleen om de beschikbaarheid van voldoende energie. Bij de planvorming en ontwikkeling moet ook rekening worden gehouden met de levensduur en de circulariteit van de gebruikte materialen. Vooraf moet inzichtelijk worden hoe installaties zoals zonnepanelen en batterijopstellingen worden ontmanteld en hergebruikt.

Graag zien wij de verwerking van de bovenstaande wensen en bedenkingen tegemoet in een reactienota.

Vragen

Heeft u nog vragen, dan kunt u contact opnemen met Lisette van der Berg via telefoonnummer 14 05 14 of via e-mail: l.vanderberg@defryskemarren.nl. Wilt u in uw contact met de gemeente het zaaknummer vermelden?

Namens de gemeenteraad de griffier en de burgemeester,

Griffier,
mw. H. van Dijk

de burgemeester,
dhr. F. Veenstra

De Friese Energietafel

uw brief	ons nummer	datum	verzonden
	268485	22 mei 2024	29 JUL 2024
onderwerp	in behandeling bij	telefoonnummer	bijlagen
Energievisie Fryslân	M. Kremer	14 0517	

Beste meneer, mevrouw

Wij hebben van u de concept-Energievisie Fryslân ontvangen. U stelt ons in de gelegenheid om voor 1 augustus 2024 een reactie op deze visie aan u kenbaar te maken. Op uw advies hebben wij tevens onze volksvertegenwoordiging geraadpleegd. In deze brief leest u onze reactie.

Reactie

Wij hebben geen wensen of bedenkingen over de gezamenlijke ambitie of leidende principes. Wel willen wij graag het volgende opmerken.

In de visie is uitgangspunt dat beschikbaarheid van energie niet altijd vanzelfsprekend is. Het is de realiteit dat je uitval niet kunt uitsluiten. Dat het vanzelfsprekend is dat deze niet altijd beschikbaar is, gaat echter verder. Daarom vragen wij u deze nuance aan te brengen. Beschikbaarheid is vanzelfsprekend, alleen in uitzonderlijke gevallen is het acceptabel dat er uitval plaatsvindt.

Tijdens haar vergadering van 10 juli 2024 heeft onze gemeenteraad een amendement aangenomen. Ze heeft besloten de provincie naast bovenstaande mee te geven dat met betrekking tot de uitbreiding van het onderstation Herbaaijum de gemeenteraad van Harlingen aandacht vraagt voor voldoende capaciteit voor dit onderstation zodat bedrijven, instellingen en inwoners uit de gemeente Harlingen nog kunnen uitbreiden en niet alle capaciteit gebruikt wordt door het nieuwe energielandschap van de gemeente Waadhoeke.

Wij gaan er van uit dat wij u voldoende hebben geïnformeerd en vragen u deze opmerkingen mee te nemen bij het vaststellen van de definitieve Energievisie.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van de gemeente Harlingen,

S.C. van Gent
Secretaris

C.M. Sjerps
Burgemeester

Provincie Fryslân
Gedeputeerde Staten
Tweebaksmarkt 52,
8911 KZ LEEUWARDEN

uw brief van: bijlage(n):

-

datum:
16 juli 2024

Onderwerp: reactiebrief op concept Energievisie Fryslân

Geacht college,

Hartelijk dank voor het delen van de energievisie en voor de mogelijkheid om hierop te reageren. We zijn positief over de gezamenlijke ambitie die in de visie wordt geschetst en willen onze waardering uitspreken voor de nauwe samenwerking die heeft geleid tot dit belangrijke document.

Namens het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Heerenveen geven wij graag onze reactie op de concept energievisie Fryslân, en met name op de gezamenlijke ambitie en de leidende principes.

Gezamenlijke ambitie

We zijn positief over de gezamenlijke ambitie zoals uiteengezet in de energievisie. Het streven naar een energieneutraal Fryslân in 2050, gecombineerd met de ontwikkeling van een decentraal energiesysteem met lokale opwek, is een doel waar wij volledig achter staan. Deze ambitie sluit aan bij onze eigen missie en visie op het gebied van duurzaamheid en energietransitie. We geloven dat het nastreven van deze ambitie ons zal aanzetten tot concrete stappen richting een schone en hernieuwbare energievoorziening.

Leidende principes

Na het doornemen van de leidende principes, zijn we tevreden met de heldere richtlijnen die worden geboden. Deze principes vormen een solide basis voor het ontwikkelen en implementeren van beleid en initiatieven op het gebied van duurzame energie. We geloven dat het naleven van deze principes ons zal helpen om onze doelstellingen op een effectieve en ethische manier te bereiken. Het is belangrijk dat we gezamenlijk de uitwerking van de leidende principes in een uitvoeringsagenda vastleggen en uitvoeren. Een eerste stap hierbij zou het opstellen van een ontwikkelpad voor elk gebied moeten zijn.

We maken ons echter wel zorgen over de voorgestelde tijdlijn van 2030-2050 in de energievisie. De omvang van de uitdaging waar we voor staan is groot en dringend. Het is van essentieel belang dat we nu gezamenlijk beslissingen nemen en actie ondernemen, niet alleen voor de korte termijn maar ook met het oog op de toekomst. We kunnen het ons niet veroorloven om passief te blijven terwijl de tijd verstrijkt. De energievisie biedt een belangrijk signaal om gezamenlijk in beweging te komen en concrete acties te ondernemen richting een duurzame toekomst. We moeten deze gedeelde

verantwoordelijkheid serieus nemen, in het besef dat elke stap die we nu zetten directe gevolgen heeft voor de leefbaarheid van onze planeet en de kwaliteit van leven voor toekomstige generaties.

Het is belangrijk om op te merken dat, hoewel de visie zich richt op de periode 2030-2050, de keuzes die we nu maken van groot belang zijn. We moeten actie ondernemen en beslissingen nemen die ons op het juiste pad zetten naar een duurzamere toekomst. De tijd om te handelen is nu.

Daarnaast willen we graag drie aanvullende punten benoemen:

Friese Energietafel (FET)

We benadrukken het belang van de rol van de FET in de uitvoering van delen van de visie, ook met het oog op de periode tot 2030. Binnen Fryslân hebben we een unieke samenwerking met de Friese gemeenten, provincie, het Wetterskip Fryslân, de Friese Energiealliantie (FEA) en de netbeheerders voor de energietransitie. De FET fungeert als een essentieel platform waarin expertise wordt gebundeld, ervaringen worden gedeeld en gezamenlijke doelen worden gesteld. Haar rol als coördinator en facilitator is van onschatbare waarde om de transitie naar een duurzame energievoorziening te bevorderen. We geloven sterk dat de FET een cruciale rol zal spelen bij het realiseren van de doelstellingen uit de energievisie en het stimuleren van concrete acties op regionaal niveau.

Grip en draagvlak op de transitie

We onderstrepen het belang van een goede balans bij het doorvoeren van maatregelen, zodat ook minder kapitaalkrachtige inwoners de transitie kunnen maken. De gemeente heeft een cruciale rol in het ondersteunen van deze groepen, en het creëren van grip op het proces is essentieel om draagvlak voor de transitie te behouden. Het is van vitaal belang dat de overgang naar duurzame energie inclusief is en niemand achterlaat. Dit betekent dat er maatregelen moeten worden genomen om ervoor te zorgen dat financiële beperkingen geen belemmering vormen voor deelname aan de energietransitie. Bovendien is het van belang om voorlichting en ondersteuning te bieden om ervoor te zorgen dat iedereen de juiste kennis en middelen heeft om actief deel te nemen aan de transitie. Op deze manier kunnen we een inclusieve en rechtvaardige overgang realiseren, waarbij iedereen profiteert van de voordelen van duurzame energie.

Gemeente Heerenveen

Specifiek voor Heerenveen zijn er enkele belangrijke zaken die onze energietransitie beïnvloeden. Denk bijvoorbeeld aan de bestaande congestie in ons gebied, de mogelijke komst van nieuwe onderstation en de ontwikkeling van een 380kV hoogspanningsverbinding. Hoewel dit afzonderlijke processen zijn, hebben ze allemaal invloed op onze mogelijkheden en beperkingen. Hierbij willen we expliciet vermelden dat we het realiseren van een energiehub op onze bedrijventerrein(en) als zeer positief en noodzakelijk achten.

Tot slot willen we nogmaals onze waardering uitspreken voor de samenwerking in dit proces om te komen tot een concept energievisie Fryslân. We zijn blij met de gezamenlijke inspanningen om een duurzame energietoekomst te realiseren en kijken uit naar verdere samenwerking om dit doel te bereiken. Laten we samen met vertrouwen en vastberadenheid deze uitdaging aangaan en concrete acties ondernemen om onze gezamenlijke doelen te bereiken.

Heeft u vragen?

Met deze reactiebrief informeren wij u over onze standpunten. Mocht u nog vragen hebben of aanvullende informatie wensen, dan kunt u contact opnemen met mevrouw M. Kok, via e-mailadres: m.kok@heerenveen.nl of via dit nummer: 06-38730289.

Met vriendelijke groet,

Burgemeester en wethouders van Heerenveen.

De gemeentesecretaris,

De burgemeester,

Signed By: Jeroen van Leeuwestijn <J.vanLeeuwestijn@heerenve
17/07/2024 11:36:42 CEST
ID: 5a74b9a9-4d0e-4eaf-9ea0-e55b9665c9be
Auth: Scribble

J. van Leeuwestijn

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'JL'.

Signed By: M.A. Fokkens-Kelder <a.fokkens@heerenveen.nl>
17/07/2024 13:33:40 CEST
ID: 5a74b9a9-4d0e-4eaf-9ea0-e55b9665c9be
Auth: Scribble

M.A. Fokkens-Kelder

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'M.A. Fokkens-Kelder'.

Aan de Friese energietafel (FET)

Onderwerp	Zienswijze op concept Friese Energievisie
Uw kenmerk	
Ons kenmerk	2024-148166
Dienst	Fysiek domein
Sector	Duurzame omgevingskwaliteit
Contact	--
WhatsApp	--
Bijlagen	-
Datum	16 juli 2024

Geachte Friese energietafel,

U heeft ons de conceptversie van de Friese Energievisie toegezonden. Hierbij maken wij graag gebruik van de gelegenheid om een zienswijze in te dienen.

Ambitie en leidende principes

De Friese Energievisie geeft een goed beeld van de toekomst van het Friese energiesysteem en de belangrijke keuzes die daarin gemaakt moeten worden. Wij kunnen ons in grote lijnen vinden in de ambitie en de leidende principes die in het stuk zijn opgenomen. Het inzetten op meer duurzame opwek, in combinatie met clustering van vraag en aanbod, en flexibilisering van het netwerk zijn noodzakelijk om te komen tot een volhoudbaar energiesysteem.

Daarnaast onderschrijven we van harte het leidende principe dat het grootste deel van de energie voor en door de gemeenschap moet worden opgewekt. Meer lokaal eigendom zorgt voor een rechtvaardiger energiesysteem, waarbij lusten en lasten beter worden verdeeld en de lokale gemeenschappen meer zeggenschap hebben. Overigens verstaan wij onder lokaal eigendom ook de mogelijkheid dat de lokale overheden energieprojecten ontwikkelen en energie-infrastructuur in eigendom hebben.

Doorvertaling Provinciale Omgevingsvisie

We vragen nadrukkelijke aandacht voor de verdere vertaling van deze Friese Energievisie in de Provinciale Omgevingsvisie. De mogelijkheden voor opwek van duurzame energie buiten het stedelijk gebied kunnen alleen verder vorm krijgen wanneer hier via de Omgevingsvisie - en vervolgens de Omgevingsverordening - voldoende planologische ruimte voor wordt geboden. Daar zit tot op heden een belangrijke bottleneck waar het gaat om het voorzien van onze inwoners en bedrijven van duurzame stroom.

Ons pleidooi is daarnaast zoveel mogelijk afwegingsruimte daarin decentraal neer te leggen, dus bij de gemeenten. Gemeenten staan dicht op de inwoners en ondernemers en kunnen daardoor op lokaal niveau goed een integrale afweging maken voor de invulling van de ruimte. Dit sluit aan bij het samenwerkingsprincipe uit de huidige Omgevingsvisie 'decentraal, tenzij'.

Betrouwbaarheid en betaalbaarheid

Tot slot vragen wij nadrukkelijk aandacht voor de betrouwbaarheid (leveringszekerheid) en betaalbaarheid van de energievoorziening voor onze inwoners en ondernemers. Wil de energietransitie slagen, dan is het belangrijk dat al onze inwoners en ondernemers mee kunnen doen. Wat ons betreft is dit een noodzakelijke voorwaarde voor succesvolle energietransitie en vraagt dit een grotere inspanning dan 'hiermee rekening te houden', zoals verwoord op pagina 15 van de concept Friese energievisie.

Samenwerking

We hopen dat de positieve ingeslagen weg van deze Friese Energievisie een adequate doorvertaling krijgt naar de Provinciale Omgevingsvisie, zodat we ook daadwerkelijk de opwek van duurzame stroom in de lokale fysieke leefomgeving mogelijk kunnen gaan maken. Wij blijven hierover graag in gesprek.

We vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en zien uit naar de verdere samenwerking binnen de FET.

Hoogachtend,

burgemeester en wethouders van Leeuwarden,
namens dezen,

S. van Haersma Buma, burgemeester

E. de Jong, secretaris

Onder deze brief treft u geen handtekening aan.

Meer informatie: <https://www.leeuwarden.nl/digitalepost>

Friese Energietafel
fet@leeuwarden.nl

Uw brief van: 26 april 2024
Uw kenmerk:

Ons adres: Postbus 1
9100 AA Dokkum
Ons telefoonnr: (0519) 29 88 88
Ons whatsapp nr: (06) 120 830 46
Ons e-mailadres: info@noardeast-fryslan.nl
Ons kenmerk: 2024-099949

Website: www.noardeast-fryslan.nl

Behandeld door:

Datum: 6 mei 2024
Datum verzending: 20 juni 2024

Onderwerp: Raadpleging Friese Energievisie

Geachte Friese Energietafel,

Namens de gemeenteraad van de Gemeente Noardeast-Fryslân willen wij onze reactie delen met betrekking tot de recent gepresenteerde conceptversie van de Friese Energievisie.

De leden van de Friese Energietafel (FET) hebben veel inspanningen geleverd om toe te werken naar een toekomstbestendig energiesysteem in Fryslân. De concept Friese Energievisie is een product dat tot stand is gekomen door samenwerking en afstemming binnen de FET. Het opstellen van een gezamenlijke uitvoeringsagenda is een volgende uitdagende stap. Wij zien zo'n uitvoeringsagenda als ondersteuning op onze eigen gemeentelijke keuzes die we maken en waarover we een besluit nemen.

Wensen en bedenkingen vanuit onze gemeenteraad

De gemeenteraad van Noardeast-Fryslân heeft twee wensen en bedenkingen met betrekking tot de conceptversie Friese Energievisie:

1. In het Kennisdocument wordt op pagina 17 beschreven, wat als het huidige provinciaal beleid uitgangspunt is voor 2050. Er staat: "Voor wind wordt er ingezet op het ophogen van buurtmolens tot 100 m tiphoogte en op bedrijventerreinen". Hier kunnen we ons in vinden. Dit is echter niet het huidige provinciale beleid. In de voorliggende wijzigingsverordening wordt dit alleen toegestaan op de bedrijventerreinen van Sneek, Leeuwarden, Heerenveen en Drachten.
2. Wetende dat dit gaat over ruimtelijke keuzes en dat dit in de provinciale omgevingsverordening is belegd en dat het hier gaat om de energievisie, zien we hier met namerijving ontstaan als we uitvoering willen gaan geven aan de concept-Friese Energievisie. Willen we invulling geven aan de klein- en grootschaligheid van de energieproductie en opslag in het landschap (leidend principe 4) door alleen de instructienormen van een provinciale omgevingsverordening te hanteren, dan wordt alleen gestuurd vanuit het ruimtelijk perspectief. Zo bepaalt de hoogte van een windmolen en het aantal hectares voor een zonnepark in belangrijke mate de energie infrastructuur voor 2050 en de economische en sociale ontwikkelingen van een gemeenschap op lange termijn. Het belang van de energie-infrastructuur en de lokale energy hubs onder andere voor de lokale economie, vraagt om meerdere instructienormen dan enkel de ruimtelijke.

In deze reactiebrief doen we de aanbeveling om in het traject na de totstandkoming van de energievisie te onderzoeken of er een meer integraal afwegingskader tot stand kan komen voor de definiëring van de klein- en grootschaligheid van energieproductie en opslag. Een integraal afwegingskader dat rekening houdt met

zowel de lokale (economische) omstandigheden, het energiesysteem als de impact op het landschap. Hierbij dient voorafgaand aan deze afweging de opwekpotentie en vraag in het gebied centraal te staan.

Tot slot

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben meegegeven en wij zien uw reactie graag tegemoet.

Met vriendelijke groet,
Burgemeester en wethouders van Noardeast-Fryslân,

H.J.C.M. Verbunt, MBA
Secretaris

mr. J.G. Kramer
Burgemeester

Contactpersoon : Trees Schotanus
Telefoonnummer : 14 0516
Ons kenmerk : 0085210532

Friese Energietafel
fet@leeuwarden.nl

Onderwerp: Zienswijze concept Friese Energievisie
Oosterwolde, 18 juli 2024

Beste covoorzitters van de Friese Energietafel,

Op 14 mei 2024 hebben wij kennis genomen van de concept Friese Energievisie. Op 2 juli 2024 heeft de gemeenteraad van gemeente Ooststellingwerf de concept Friese Energievisie besproken. Met deze brief informeren wij u over de zienswijze van gemeente Ooststellingwerf op de concept Friese Energievisie.

Wij zijn van mening dat provincie Friesland voorbereid moet zijn op de mogelijke vraag om Friesland als locatie aan te wijzen voor kernenergie

Op 2 juli 2024 heeft de gemeenteraad van gemeente Ooststellingwerf een amendement aangenomen over het onderwerp kernenergie. Op pagina 24 van de concept Friese Energievisie staat onder het kopje kernenergie: *'Kernenergie wordt in Fryslân niet als duurzaam gezien en krijgt daarom geen plek in het Friese Energiesysteem. De inzet van kernenergie is onderdeel van landelijke aanpak en Fryslân volgt deze ontwikkelingen. Als gevolg van landelijke ontwikkelingen kan het zo zijn dat Fryslân verbonden is aan energie opgewekt door kernenergie'*.

Wij verzoeken u om de alinea op pagina 24 over kernenergie aan te passen

En in deze alinea de volgende punten op te nemen:

- Provincie Friesland dient niet alleen de ontwikkelingen met betrekking tot kernenergie, maar ook de landelijke ontwikkelingen op dit gebied te volgen.
- Provincie Friesland zal onderzoeken onder welke voorwaarden kernenergie in de provincie gerealiseerd kan worden, of brengt bestaand onderzoek in, mocht de landelijke politiek Friesland als mogelijke locatie voor kernenergie aanwijzen. Zorgen dat wij als provincie voorbereid zijn op die vraag.

Met het amendement beoogt de gemeenteraad de betrokkenheid van de provincie Friesland bij de ontwikkelingen rondom kernenergie te vergroten

Door actief te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn en onder welke voorwaarden kernenergie in Friesland gerealiseerd kan worden, zorgen we ervoor dat Friesland voorbereid is op eventuele landelijke aanwijzingen voor kernenergie. Dit sluit aan bij de ambitie van de Friese Energievisie om een toekomstbestendig energiesysteem te ontwikkelen.

Heeft u nog vragen over deze brief?

Dan kunt u contact opnemen met Trees Schotanus, beleidsadviseur duurzaamheid, via telefoonnummer 140516 of t.schotanus@ooststellingwerf.nl.

Met vriendelijke groet,
het college van burgemeester en wethouders

W. Mutter
secretaris

J. Werkman
burgemeester

Friese Energietafel
t.a.v. de covoorzitters
Sijbe Knol en Evert Stellingwerf

Uw kenmerk:	Uw brief van:	Ons kenmerk:	Behandeld door:	Telefoon:	Bijlagen:
		0086185147	Jacob Ottens	(0512) 386 222	

Onderwerp:
Raadpleging concept Friese Energievisie

Beetsterzwaag, 16 juli 2024
Verzonden op: 19 juli 2024

Geachte heren Knol en Stellingwerf,

Op 14 mei 2024 heeft de Friese Energietafel de Concept Friese Energievisie vrijgegeven en heeft u ons de mogelijkheid geboden hier een reactie op te geven. Wij danken de Friese Energietafel voor de inspanningen die zijn verricht en willen u complimenteren voor het resultaat dat nu voor ons ligt. In deze brief willen wij graag onze op- en aanmerkingen op de Energievisie kenbaar maken.

Wij hechten veel waarde aan een duurzaam en toekomstbestendig Fryslân. Opsterland onderschrijft daarom de urgentie voor het transformeren van het huidige energiesysteem en het belang van een combinatie van alle mogelijke bronnen om dit te bewerkstelligen.

De benodigde combinatie van bronnen, waaronder windmolens, kan in energiehubs samenkomen. In de Energievisie wordt gesproken over energiehubs bij de vier grote steden, waaronder Heerenveen en Drachten. Vooruitlopend op de invulling hiervan, wil de gemeente Opsterland graag met deze twee steden optrekken in het realiseren van energiehubs langs de gemeentegrenzen.

Naast een fossielvrij Fryslân, biedt de transitie ook andere kansen. Deze kansen willen wij aangrijpen, door bijvoorbeeld het coulisselandschap te herstellen, door vanwege de tijdelijkheid van zonnevelden natuur en biodiversiteit te vergroten en combinaties te zoeken met landbouwproductie. Dit geeft meerwaarde aan de leefbaarheid in onze gemeente, en provincie als geheel.

Tot slot vinden wij onze werkgelegenheid en lokale economie belangrijk. De uitgangspunten van de Energievisie bieden kansen voor toekomstbestendige bedrijvenparken, door in te zetten op een balans qua energiegebruik, -opwek en -opslag. Omdat wij deze ontwikkeling belangrijk vinden, maar grotendeels ook nog onbekend is, is samenwerking hierin cruciaal.

Wij hebben onze reactie gedeeld en besproken met onze raad. De opmerkingen van de raad hebben wij in onze reactie verwerkt.

Ambities

Opsterland houdt vast aan de ambitie om al in 2035 energieneutraal te zijn. Wij leggen de lat daarmee hoger. Verder sluiten de ambities zoals beschreven in de Energievisie aan bij de visie en ambities van onze gemeente. Wij staan daarom ook achter de gezamenlijke ambities voor Fryslân. De huidige problematiek van de netcongestie laat de urgentie zien van een goed werkend energiesysteem. Met name onze gemeente wordt hard geraakt door de vertraging in het programma NuLelie van Liander.

We zien dat het realiseren van de besparingsdoelstellingen, het benutten van de volledige potentie van duurzame warmte en biogassen en het aanpassen en optimaal benutten van onze energie-infrastructuur veel inspanning vereisen. Daarom is het noodzakelijk zo snel mogelijk met deze ambities aan de slag te gaan. Wij vragen uw steun om daarbij onze eigen, scherpere ambities te verwezenlijken.

Leidende principes

1. Fryslân stimuleert energie voor en door de gemeenschap

De gemeenschap en onze inwoners staan bij ons centraal. Niet elke gemeenschap of inwoner heeft echter dezelfde mogelijkheden, bijvoorbeeld in het opzetten van een energiegemeenschap. Wij vinden dat elke inwoner gelijke kansen verdient en pleiten dan ook voor een eerlijke verdeling van eventuele lusten, waarbij aandacht is voor huishoudens die te maken hebben met energiearmoede. Als één van de mogelijkheden zien wij de ontwikkeling van gemeentelijke of regionale energiebedrijven die onderdeel zijn van een lokale energiegemeenschap en daarbinnen ontwikkelingen aanjagen en faciliteren.

2. Fryslân zet maximaal in op energiebesparing. De beschikbaarheid van energie is niet altijd vanzelfsprekend

Wat ons betreft bestaat dit leidend principe uit twee van elkaar los staande onderdelen. Wij denken dat 'Energie is niet altijd beschikbaar' verkeerd kan worden geïnterpreteerd als de toelichting daarbij niet aandachtig wordt gelezen. Dat risico bestaat met name bij de publieksversie waar een toelichting ontbreekt. Wij vinden dit onderdeel qua inhoud bovendien meer passen bij het vijfde leidende principe 'Fryslân versterkt de flexibiliteit van het energiesysteem'.

Dat we maximaal moeten inzetten op energiebesparing staat buiten kijf. Dit staat ook verwoord als speerpunt in ons coalitieakkoord. Grote uitdaging is het verduurzamen van slecht geïsoleerde woningen, met name in het buitengebied. Daarvoor zijn veel middelen en inzet nodig. Een aantal beleidsuitgangspunten van het Rijk sluit niet aan bij onze plattelandssituatie. Dat beperkt onze mogelijkheden om aanvullende plannen bij het Rijk ter financiering in te dienen. Een aantal Friese gemeenten, waaronder Opsterland, heeft daarvoor bij het Rijk aandacht gevraagd. Gezamenlijk in Fries verband hierin optrekken kan de druk op het Rijk versterken om dit aan te passen.

3. Alle duurzame energiebronnen en -dragers zijn nodig. Naast kleinschalige is ook grootschalige productie nodig

Wij onderschrijven dit leidend principe. Mits goed inpasbaar in het landschap en het energiesysteem en met garanties om overlast en onveiligheid te voorkomen, staan we achter elke mogelijke energiebron en -drager die helpt de gezamenlijke ambitie waar te maken. Bedenkingen hebben wij echter bij de uitbreiding van de productie van biogas door co-vergisting. In het verleden ging dit te vaak gepaard met overlast en onveiligheid.

Wij vinden het belangrijk dat we met name investeren in energiebronnen en -dragers die bijdragen aan de beschikbaarheid van energie in de winter, wanneer de energievraag het hoogst is. Ook daarom zien we windenergie als een noodzakelijke aanvulling op zonne-energie.

Op de kortere termijn zijn we voor de productie van duurzame elektriciteit vooral afhankelijk van zonne- en windenergie. In de visie zet u terecht ook in op de (door)ontwikkeling van nieuwe vormen van duurzame energie. Kernenergie krijgt echter geen plek. Wij willen dit graag nuanceren. Ook bij kernenergie (inclusief kernfusie) zijn de nodige technologische ontwikkelingen. We sluiten niet uit dat kernenergie in de toekomst wel degelijk een goede aanvulling op onze energieproductie kan zijn. We kunnen dan onze afhankelijkheid van wind- en zonne-energie afschalen en weer ruimte maken in ons landschap.

Het huidige ruimtelijk beleid binnen onze provincie staat op gespannen voet met dit leidende principe. Wij hopen dat het toekomstig beleid de benodigde ruimte biedt met daarbij het vertrouwen dat wij, de lokale overheden, de juiste lokale afwegingen kunnen maken. In onze zienswijze op de Eerste wijziging Omgevingsverordening Fryslân van 13 mei jl. hebben wij dit ook zo benoemd. Het vereist politiek inzicht (en moed) om de lange termijn belangen te laten prevaleren boven de korte termijn belangen.

4. Fryslân past opwek en opslag van duurzame energie zo goed mogelijk in, in het landschap en in het energiesysteem

We ondersteunen dit principe en pleiten ervoor om daarbij ook maximaal in te zetten op het benutten van koppelkansen bij andere ontwikkelingen en opgaven. Te denken valt aan de extensivering van de landbouw, de aanpak van de veenweideproblematiek, de woningbouw, het versterken van de economie, de leefbaarheid en het landschap.

We realiseren ons dat het inpassen van opwek en opslag van duurzame energie en het daarbij benutten van koppelkansen een complexe (ruimtelijke) puzzel is. Een goede afstemming met het Frysk Programma Landelijk Gebied zien we als een vereiste.

We blijven achter de principes van de zonneladder staan. We hebben grote voorkeur voor zonnepanelen op daken en zien zonnepanelen op vruchtbare landbouwgrond als laatste optie. Tegelijkertijd zien we dat de omstandigheden voor het aanbrengen van zonnepanelen op daken steeds ongunstiger worden, zowel financieel, als door de beperkte elektriciteitsinfrastructuur. Wij vragen de FET en provincie om druk uit te oefenen op alle relevante partijen om het investeren in zonnepanelen op dak aantrekkelijk en mogelijk te maken.

5. Fryslân versterkt de flexibiliteit van het energiesysteem

Terecht geeft de visie veel aandacht aan het stimuleren van opslag van energie en het (lokaal) beter afstemmen van vraag en aanbod van energie door energiehubs. Hier ligt een enorme opgave. Er wordt hard gewerkt aan het (door)ontwikkelen van energieopslagstechnieken voor opslag en de eerste stappen worden in onze provincie gezet in het ontwikkelen van energiehubs. Ook in onze dorpen en bij onze ondernemers (bedrijvenparken) ontstaan ideeën voor het opslaan van energie en het realiseren van energiehubs. Het vereist echter specifieke kennis en expertise om hier op een goede en voortvarende manier mee aan de slag te gaan. Die kennis en expertise is schaars en nog niet of nauwelijks aanwezig binnen de gemeenten. Wij pleiten voor regionale en/of provinciale samenwerking om kennis en expertise te bundelen en te ontwikkelen en gezamenlijk programma's en projecten (ook in onze gemeente) op te starten. De FET kan daarin een trekkende rol nemen.

Provincie Fryslân onderzoekt met de F4-gemeenten de mogelijkheden voor het ontwikkelen van energiehubs. Als locatie zijn de logistieke knooppunten en bedrijventerreinen in beeld. Omdat deze locaties bij Heerenveen en Drachten grenzen aan of zelfs deel uitmaken van Opsterlands grondgebied vragen wij de provincie en deze gemeenten ons bij dit onderzoek en een mogelijk vervolg te betrekken.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders,

de gemeentesecretaris,

Sandra van 't Hooge

de burgemeester,

Andries Bouwman

Friese Energietafel
p/a fet@leeuwarden.nl

Uw brief van: 14 mei 2024
Uw kenmerk:
Ons kenmerk: 411213

Behandelend ambtenaar: L. Edema
Telefoonnummer: 0519 530550
In afschrift aan:
Bijlage(n):

Onderwerp: Zienswijze concept
Energievisie Fryslân

Schiermonnikoog, 26 juli 2024

Verzonden: 29 JUL 2024

Geachte heer of mevrouw,

Wij hebben de concept Energievisie Fryslân met bijbehorende stukken in goede orde ontvangen en besproken. De Friese Waddeneilanden hebben met elkaar afgesproken om in dit kader gezamenlijk op te trekken. Deze brief is dan ook in samenwerking tussen de Friese Waddeneilanden tot stand gekomen. Onze gemeenteraad heeft besloten een zienswijze in te dienen. Hieronder gaan wij daar op in.

Wij waarderen en ondersteunen het belang van gezamenlijk optrekken in de energietransitie. In Friesland doen we dat op onze eigen manier en organiseren we dat in de FET. Vanuit de FET worden verschillende bouwstenen ontwikkeld en met de deelnemers gedeeld. Die aanpak ondersteunen wij. Net als de meeste overheden in Nederland hebben de Friese Waddeneilanden eigen beleid in het kader van de energietransitie vastgesteld. De Friese Waddeneilanden streven er naar om koploper te zijn in de Energietransitie, en het opzetten van proeftuinen op de eilanden is een onderdeel van de gezamenlijke Friese aanpak. Het doel is hierbij om in 2035 of 2050, afhankelijk van de ambitie van de gemeente, een volledige transitie naar duurzame energie gerealiseerd te hebben. Om dit doel te bereiken proberen de Friese Waddeneilanden verschillende soorten van duurzame opwekking aan te wenden. We willen graag alle opties openhouden gezien de beperkingen die wij nu al ervaren, bijvoorbeeld met betrekking tot de Wet natuurbeheer en de afhankelijkheid van elektriciteit van de vaste wal.

Wind- en zonenergie zijn vormen van duurzame energie die een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het behalen van de energie- en klimaatdoelen. Kleinere windturbines met een as-hoogte van vijftien meter en kleine zonneparken kunnen hierbij een rol spelen voor de energievraag in het landelijke gebied. Toch zien wij voor de energievoorziening van de Waddeneilanden ook een potentiële rol voor grotere energieprojecten. Wij willen daarom vanuit de gemeente Schiermonnikoog aangeven dat het van belang is dat de ruimte voor opwek van duurzame energie niet beperkt wordt, maar dat er juist ruimte blijft/geboden wordt voor dergelijke ontwikkelingen. Dit geldt zowel voor land als op zee. Het uitgangspunt voor opwek van energie zou moeten zijn dat de Friese Waddeneilanden zelf kunnen kiezen hoe zij met de geboden ruimte voor opwek uit energie om gaan. Door deze ruimte niet te bieden of in te perken, wordt deze keuze al op voorhand weggenomen.

Uit diverse landelijke en regionale energievisies, strategieën en andere beleidsstukken blijkt dat we alle opwek mogelijkheden hard nodig hebben om naar een emissievrije energievoorziening te groeien. Wij zijn dan ook niet in de positie om nu al vormen van opwek van duurzame energie uit te sluiten. Vanuit dit oogpunt vinden wij het te vroeg om in dit stadium vormen van energie te verbieden op het eiland en/of op zee.

Als eilanden aan de uiteinden van energienetwerken willen we de gewenste flexibiliteit behouden en versterken. Om dat te bereiken is realisatie van (kleine) energiehub's op de eilanden een belangrijke bijdrage. Dat betekent naar ons inziens dat er ook aandacht moet zijn voor energiehub's op kleinschalig niveau. Ook met betrekking tot energiehub's kunnen de eilanden als proeftuinen dienen. We zien in de realisatie van eilander energiehub's een belangrijke invulling van de intentieovereenkomst met Liander en de provincie.

De FET aanpak mag in onze ogen onze ambities niet in de weg zitten. Mooier zou zijn als ze elkaar versterken.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders van Schiermonnikoog,

de secretaris,

T. Kroeze

de burgemeester,

I. van Gent

Aan fet@leeuwarden.nl
Raadpleging energievise

Drachten,
9 juli 2024

Ons kenmerk
2023-073008

Uw kenmerk

Behandeld door
Alwin van Beem
0512 - 581 234

VERZONDEN 10 JULI 2024

Onderwerp
Zienswijze POV april 2024

Geachte heer/mevrouw ,

Op 14 mei 2024 hebben wij de concept versie van de Energievisie Fryslân ontvangen. We zien dat veel overheden en organisaties daar actief aan hebben bijgedragen. Wij danken de organisatie van de FET voor het voeren van de inhoudelijke gesprekken en het leiden van het omvangrijke proces.

U vraagt ons om een reactie op deze visie over

1. De gezamenlijke ambitie;
2. De leidende principes.

Met deze brief willen wij van deze mogelijkheid gebruik maken.

Gezamenlijke ambitie

De Energievisie gaat uit van een ambitie van een energieneutraal Fryslân in 2050. Dit gaat aanzienlijk verder dan de landelijke ambitie om in 2050 CO₂-neutraal te zijn. In de Energievisie worden de argumenten voor een dergelijke grote ambitie en de consequenties ervan voor andere opgaven waar we in de provincie voor staan nog onvoldoende toegelicht. Ook heeft er binnen Smallerland nog geen democratische besluitvorming plaatsgevonden over energieneutraliteit in 2050. Gelet op de omvang en de mogelijke consequenties van een dergelijke ambitie is dit wel wenselijk.

Hoewel er in de Energievisie (nog) geen keuzes worden gemaakt over technieken of locaties, wordt op een aantal specifieke onderwerpen wel voorgesorteerd. Voor de vier grote kernen wordt voorgesteld om voor een belangrijk deel te voorzien in de eigen energiebehoefte. Circa 1,5 TWh zou moeten worden gerealiseerd op de bedrijventerreinen waarvoor in totaal 1600ha ruimte nodig is. Het is onduidelijk of dit realiseerbaar is. Juist rond de stad Drachten komen diverse opgaven, woningbouw, bedrijven, mobiliteit, samen. De druk op de ruimte is hier dus groot. De grote kernen bieden o.a. werkgelegenheid en voorzieningen voor een grotere regio. Het is niet redelijk voor de inwoners om ook de grootschalige opwek hier te realiseren.

Leidende principes

Als overkoepelend principe wordt energie voor en door de gemeenschap gepresenteerd in de visie. Dit is een nobel streven maar brengt ook de nodige uitdagingen met zich mee. In de eerste plaats is de realisatie van dergelijke initiatieven zowel voor inwoners als voor overheden erg arbeidsintensief. Zeker als wordt vastgehouden aan de ambitie van energieneutraliteit is de opgave groot. Dit vereist primair een grootschalige aanpak met een grotere rol voor de overheid.

Energie is randvoorwaardelijk voor onze maatschappelijke en economische processen. Een betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem is daardoor erg belangrijk. Dit zou wat Smallingerland betreft meer tot uitdrukking mogen komen in de leidende principes.

Leveringszekerheid is belangrijker dan de lokale oorsprong van de energie.

Tot slot wordt in de visie gesproken over het Friese vestigingsklimaat in relatie tot de energievraag van bedrijven. In de energievisie wordt gesteld dat nieuwe bedrijven die veel energie gebruiken, niet zonder voorwaarden welkom zijn in Fryslân. Wij vinden het van belang dat bij dergelijke afwegingen breder wordt gekeken naar de voorwaarden voor vestiging in Fryslân. Energie is een van de af te wegen factoren maar werkgelegenheid en toegevoegde (maatschappelijke) waarde van een bedrijf zijn ook relevant voor een duurzaam Fryslân.

Conclusie

Op hoofdlijnen kan het college van gemeente Smallingerland zich vinden in de uitgangspunten en ambities van de Energievisie. Tegelijkertijd constateren wij dat op diverse onderwerpen nog verdere uitwerking, besluitvorming en onderbouwing noodzakelijk is. Ook heeft er nog geen bredere afweging van belangen plaatsgevonden. Wij zien de Energievisie dan ook vooral als de start van een gezamenlijke verkenning naar een duurzaam, betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem in Fryslân.

Wij stellen voor om de hiervoor genoemde punten gezamenlijk verder uit te werken in een uitvoeringsagenda van de Friese energietafel (FET) en mee te nemen in het proces van de Provinciale omgevingsvisie (POVI) en de actualisatie van de Gemeentelijke omgevingsvisie (GOVI).

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders,

secretaris

Siebren van der Berg

burgemeester

Jan Rijpstra

Behandeld door:
A. Veenstra
Telefoonnummer: 14 0515

Provincie Fryslân
Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN

Ons nummer: U24.004103
U24.004103

Sneek, 20 juli 2024

Onderwerp: Raadpleging Energievisie

Geachte heer Knol en heer Stellingwerf

Met dankzegging voor de geboden mogelijkheid te reageren op de concept Energievisie sturen wij hierbij de zienswijze van de gemeente Súdwest-Fryslân. Deze is opgesteld door het college en vastgesteld door onze gemeenteraad op 18 juli 2024. Wij kijken uit naar een vruchtbaar vervolg op dit belangrijke onderwerp aan de Friese Energietafel.

We realiseren ons dat onze zienswijze deels op gespannen voet staat met wat er in de conceptvisie geschreven is. We benadrukken hierbij dat de partijen aan de FET vanzelfsprekend mogen rekenen op een constructieve bijdrage van Súdwest-Fryslân aan de visie en wachten uw reactie af.

Met energieke groet,

namens het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Súdwest-Fryslân,

Joke Yedema
Programmamanager Energietransitie gemeente Súdwest-Fryslân

Gemeente Súdwest-
Fryslân
Postbus 10.000
8600 HA Sneek
IBAN NL42 BNGH 0285
1494 31
KvK nr. 51791811

T 14 0515
F 0515-48 99 99
E Info@sudwestfryslan.nl
W www.sudwestfryslan.nl

Gemeenteloketten
Jongemastraat 2, Bolsward
Marktstraat 8, Sneek

Zienswijze Súdwest-Fryslân

Eindversie 20 juli 2024

Inhoud

A.	Inleiding	3
B.	Leidende principes	3
	Zienswijze leidende principes.....	3
C.	Warmtetransitie	4
	Zienswijze onderdeel warmtetransitie	5
D.	Elektriciteitsnetten, congestieproblemen	6
	Zienswijze onderdeel elektriciteitsnetten	6
E.	Energiebesparing	6
	Zienswijze op onderdeel energiebesparing.....	6
F.	Ontwikkeling elektriciteitsvraag in relatie tot restopgave	7
	Zienswijze grootschalige elektriciteitsproductie en clustering	7
G.	Tot slot.....	8

A. Inleiding

Gemeente Súdwest-Fryslân heeft met belangstelling de concept Friese Energievisie gelezen en complimenteert de provincie en andere FET partijen met de snelle totstandkoming van dit document. Het sluit aan bij de noodzaak en urgentie die de visie uitstraalt. Súdwest-Fryslân staat in grote mate achter de ambities, de leidende principes en de beschreven richtingen. In deze zienswijze beschrijven we de gewenste aanpassingen en nuanceringen op de visie en lichten ons voorbehoud op zon en wind op land toe. Wij denken dat de energietransitie interessante kansen biedt voor onze lokale economie, met behoud van geluk (“brede welvaart”). Graag werken we mee aan een werkbare en haalbare uitwerking van deze visie op Friese wijze: met stevige discussie, met een goed verstand en de blik op de horizon. De liefde voor ons landschap blijft daarbij altijd centraal staan.

In onze nieuwe Energieagenda 2024 is op hoofdlijnen te vinden waar we staan en wat we van plan zijn.

B. Leidende principes

We zijn blij dat gekozen is voor het centraal leidend principe “Fryslân stimuleert energie voor en door de gemeenschap”. Elektriciteitsproductie met zon en wind is een onderwerp dat veel deining bracht in onze gemeente. De mienskip wil er zelf over kunnen gaan en roept op tot “samenbeschikking”, rechtvaardigheid en een eerlijke verdeling. Dit is verwoord in het Burgerforumadvies dat tot stand kwam in samenwerking met TU Delft en is vastgesteld door de [raad in 2020](#).

Leidende principe Burgerforum advies

1. “Wij willen ons geluk behouden”.
2. Versterk de zelfbeschikking van Mienships.
3. Help ons om het samen te doen.
4. Van zelfbeschikking naar “samenbeschikking”.
5. Heb oog voor rechtvaardigheid en een eerlijke verdeling.
6. Wees toekomstgericht.

Zienswijze leidende principes

Súdwest-Fryslân staat achter het basisuitgangspunt van 50% lokaal eigendom en achter de uitspraak “winsten lokaal te willen houden”. Voor collectieve warmte geldt inmiddels een wettelijke verplichting van minimaal 50% publiek eigendom. Voor wat betreft elektriciteit houdt de provincie inmiddels 60% lokaal eigendom aan. Gezien dat individuele oplossingen altijd lokaal eigendom zijn, levert een simpele rekensom op dat 50% eerder een stap terug is dan vooruit. In de visie wordt dit aspect wat ons betreft te oppervlakkig beschreven en is niet in lijn met het huidige provinciale beleid noch de landelijke wetgeving.

Ter informatie: Súdwest-Fryslân hanteert het uitgangspunt dat collectieve warmte voor 100% in publieke lokale handen moet zijn. Voor elektriciteitsproductie hanteren wij de stelregel “minstens 50% en liefst 100%”.

Bij het waarmaken van de ambitie op lokaal eigendom vragen wij ons af waar we nu echt op kunnen rekenen? Het vraagt immers een grote ommekeer in de manier van werken bij gemeenten. Daarvoor is veel meer nodig dan algemene procesuitspraken en praktische maatregelen, zoals bijvoorbeeld een langjarig loket voor advies en subsidie.

We benadrukken hierbij dat de gemeenten aan de lat staan om dit alles waar te maken. Dit samen met inwoners, instellingen en bedrijven, en met nieuwe wetgeving en bevoegdheden in de hand. Dit vraagt een forse inspanning van alle partijen de komende decennia. Bij het aanwijzen van de energiegemeenschap als belangrijk vehikel in deze visie verwachten wij ook

meer ambitieuze uitspraken over het “waarom” en over het “hoe” het kan en moet. We roepen op dit aan te scherpen in de visie en in de - nog uit te werken- uitvoeringsagenda.

Nadere opmerkingen bij de leidende principes:

1. Consequenties en definities van “lokaal eigendom en zeggenschap” zijn niet voldoende helder en het document straalt weinig ambitie uit om de gemeenschap hier stevig bij te faciliteren. Wij denken hierbij verder dan “stimuleren en ondersteunen van draagvlakprocessen” (pagina 17). Op dit thema komt de conceptvisie over als “top-down”. Dit zou meer “bottom-up” mogen. We zien in onze mienskip veel initiatief, ambitie en motivatie om eigen bijdragen te doen of zelfs eigen baas te worden over energieoplossingen. Als in een visie genoemd staat dat het centrale principe: “met en voor de gemeenschap” is, moet ook helder verwoord worden hoe de Friese overheden gaan helpen bij het vergroten van de realisatiekracht van die gemeenschap. Wij stellen voor hier meer beschouwing in de visie op te nemen zodat energiegemeenschappen weten waarvoor zij aan mogen kloppen. En dat duidelijk wordt aan welke Friese opgave zij kunnen bijdragen zodat gemeenten een beter beeld hebben bij wat de provincie kan bieden. Wij helpen graag bij het maken van teksten hiervoor.
2. Súdwest-Fryslân denkt hierbij aan het mobiliseren en helpen met het door-ontwikkelen van energiegemeenschappen die voor iedereen toegankelijk zijn. Het afspraken maken over zeggenschap en risico’s projecten en aanpak, het vergroten van realisatiekracht door openbare bronnenstrategie en -kaarten en het bieden van passende governance structuren en bieden van wegen naar financiering. Hierin kunnen we krachten verenigen. De visie mag hierin wat ons betreft een aantal stappen verder gaan. De uitwerking ervan kan uiteraard in de uitvoeringsagenda.
3. Het wordt in de inleiding wel benoemd maar wij missen in de conceptvisie het begrip “Brede Welvaart”. Wij stellen voor om een beschouwing op te nemen over hoe de provincie met de visie, samen met de gemeenten, stuurt op ontwikkeling en behoud van brede welvaart. Waarin nieuwe kansen voor het lokale bedrijfsleven benut worden en kwaliteit van leven centraal staat en niet de cijfers. We denken dat dit van waarde is in het gesprek met inwoners en bedrijven en hoe je tot een uitwerking komt. Het belang van een vitaal bedrijfsleven zien we graag vaker terug in de visie.
4. Over de inpassing (principe 4) leven veel zorgen. Súdwest-Fryslân deelt deze zorgen. Afzonderlijke projecten, maar ook de optelsom van projecten (klein en groot), hebben altijd impact op de ruimte. De opvatting over wat omgevingskwaliteit is en wat acceptabel is blijft onderwerp van discussie. We doen de suggestie deze discussie expliciet te blijven voeren en te onderzoeken hoe we juist omgevingskwaliteit kunnen **toevoegen** met energieprojecten en met de optelsom van projecten. De logische plek voor deze discussie lijkt ons het uitvoeringsplan en vooral de ontwikkeling van de POVI.
5. Om de samenhang van een Friese energievisie met de omgevingsvisie van gemeenten en provincie goed te kunnen vormgeven willen wij het volgende meegeven:
 - In de visie te spreken over “ruimtelijk leren en vooruitzien”;
 - de afspraak op te nemen een verkennende blik te werpen richting 2100;
 - door ontwerpend onderzoek te benoemen welke keuzes “no regret” zijn vanuit een integrale beleidsvisie.

We denken dat dit de juiste weg is bij het vormen van een (nog ongewisse) toekomst. Met liefde en zorg voor ons landschap en andere “Friese rijkdommen”, ten behoeve van welvaart en leefbaarheid. Zo willen we voorkomen dat ons landschap “verrommelt” en de energietransitie vóór ons Friezen te laten werken.

C. Warmtetransitie

Het spannendste komt nog: uitfasering van aardgas. Dit is ingrijpend, want bij iedereen moet iets gebeuren achter de deur. Er zijn nog grote onzekerheden over de haalbaarheid van initiatieven en de kosten voor inwoners en bedrijven. Deze operatie gaat tientallen jaren duren en kan alleen hand in hand met de mienskip. Wij zoeken naar de beste manier om technieken, kosten en baten zoveel mogelijk lokaal te houden. Een goedwerkende manier vonden wij in Denemarken. In dit land is het normaal dat veel kleine warmtenetten in handen zijn van inwonerscollectieven. Dit is ook haalbaar in Friesland. In potentie geeft deze vorm van collectieve warmteoplossing antwoord op een aantal vraagstukken, zoals beperking van

ruimtegebruik door elektriciteitsopwekking, netcongestie en andere maatschappelijke kosten. In de concept visie is een restopgave genoemd van 4,4 TWh in 2050 (*Ter vergelijking: dit is 4 maal Windpark Friesland*). Naar inschatting kan deze opgave lager uitvallen met de inzet van kleine warmtenetten in de kleinere steden en de dorpen. De (landschappelijke) pijn is daardoor wellicht ook kleiner en dat vinden wij van groot belang. Met de provincie zijn we in gesprek over hoe we hier een succes van kunnen maken en het een gemeengoed in Friesland te maken.

Voor verdere toelichting zie onderstaand tekstblokje.

SWF kiest deze jaren voor “leren door te doen”. Wij ontdekken in vier pilots hoe wij op basis van 100% publiek eigendom en/of lokaal eigendom warmtenetten kunnen realiseren die robuust en betaalbaar zijn.

Tegelijkertijd vertalen wij de opgedane ervaring in een generieke aanpak. Hoe kunnen wij de realisatiekracht voor kleine warmtenetten versnellen en vergroten? Hoe zorgen we ervoor dat eventuele winsten niet naar commerciële aandeelhouders gaan, maar enkel ten goede komen aan de eindgebruiker? Hoe zorg je voor leveringszekerheid: een nieuwe taak van de gemeente? Welke “governance” vormen zijn hierbij passend? Hoe zorg je voor goedkope financiering en wie draagt welke risico’s.

Wij werken samen met “de Denen” en de provincie en zitten in de koplopersgroep warmtenetten van NPLW. Zo ontdekken we dat er in heel Nederland interesse is voor kleine warmtenetten. Dit biedt een lonkend perspectief voor kleinere woonkernen in het buitengebied, waar immers de elektriciteitsnetten meestal “dun” zijn uitgelegd.

Súdwest-Fryslân schat in dat minstens de helft van haar woningen aangesloten kunnen worden op een klein warmtenet. In veel dorpen in onze gemeente leeft inmiddels toenemende interesse om warmtenetten te ontwikkelen op basis van lokaal eigendom.

Zienswijze onderdeel warmtetransitie

1. We vinden het positief dat de kleine warmtenetten genoemd worden in de visie. Wij spreken hierbij de wens uit om deze optie meer ruimte te geven in de visie, als lonkend perspectief voor veel dorpen en steden. Zo kunnen we gezamenlijk werken aan kennis, bekendheid, succes en besluitvorming en kunnen we krachten bundelen. De visie mag hierin wat ons betreft een aantal stappen verder gaan. Anders is het een gemiste kans. Graag zien wij in de definitieve versie een beschouwing terug over deze kansen en het streven naar zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Verdere uitwerking kan in de uitvoeringsagenda.
2. Súdwest-Fryslân ziet de energievisie graag uitgebreid met extra ambitie, waarin de provincie uitsprekt de Missy Wetterwaarmte en de plannen van Súdwest-Fryslân te omarmen (en niet enkel ernaar verwijzen). En bij te dragen aan onderzoek naar potentie, haalbaarheid en randvoorwaarden.
3. Warmtenetten ontwikkelen vraagt o.a. om het vergroten van realisatiekracht door een openbare bronnenstrategie en warmtekaarten, het ontwikkelen van passende governance structuren en het bieden van wegen naar (goedkope) financiering. Wij zien dit graag terugkomen in de visie.
4. Warmtenetten (kleine en grote) kunnen de groei van de elektriciteitsvraag beperken waardoor in de toekomst minder landschappelijke pijn ontstaat voor de opwek ervan. In de visie gaat men uit van weinig warmtenetten, enkel bij grotere steden. Ook andere maatschappelijke kosten pakken mogelijk lager uit bij warmtenetten, zoals netcongestie. Wij stellen voor om het principe “zo laag mogelijke maatschappelijke kosten” te benoemen in de visie en hierover in gesprek te blijven met de netbeheerders. Daarnaast vinden wij het belangrijk dat de potentie van warmtebronnen rondom de woonkernen benoemd wordt, in ieder geval kwalitatief.
5. Wij vinden het een goed idee om kennis en ervaring op te doen door ontwikkelpaden. Hierbij wel de opmerking dat kleine warmtenetten hierin lijken te ontbreken en dit is een gemiste kans. Graag zouden wij zien dat ontwikkelpaden uitgebreid worden met dit concept.

D. Elektriciteitsnetten, congestieproblemen

De aandacht voor de problematiek op de elektriciteitsnetten juichen wij toe. De eerlijkheid in deze visie over “dat niet alles meer vanzelfsprekend kan” schept helderheid. Ook wij zoeken naar slimmere manieren om met bestaande netwerkcapaciteit om te gaan, omdat verzwaring niet overal morgen al klaar is en inmiddels zelfs extra vertraagd is. Dit betekent dat we samen met inwoners, bedrijven en netbeheerders gaan kijken naar “wat kan er wèl” en wat prioriteit heeft en een gewenst tempo is. Súdwest-Fryslân gaat met creatieve aanpakken aan de slag, zoals groepscontracten op bedrijventerreinen waarbij energie wordt uitgewisseld en verbruik en productie wordt afgestemd. Het is nog wennen; als we het samen met alle Friese gemeenten en de provincie uitvinden gaat het sneller. Wij volgen met interesse de ontwikkeling van zogenaamde “Energie Hubs” en zijn blij dat de provincie met de Friese gemeenten uitwerkt. Daarbij moet de aandacht op verzwaring van de netten niet verslappen. Er staan verschillende bedrijven te trappelen om een grote warmtepomp aan te sluiten of over te gaan op elektrisch vervoer. Zij moeten zo snel mogelijk hun duurzaamheidsambitie waar kunnen maken door toegang te krijgen op het net. Deze initiatiefnemers willen we niet ontmoedigen.

Zienswijze onderdeel elektriciteitsnetten

1. We staan achter de filosofieën om slimmer om te gaan met bestaande netcapaciteit en het sturen op het voorkomen van netbelasting. Echter, hierdoor raakt de urgentie en noodzaak van verzwaring en uitbreiden van de netten in de visie wat op de achtergrond. Wij nemen aan dat daar wel ambitie op is, maar dit is niet opgenomen in de visie. Wij stellen voor om duidelijk te zijn over het feit dat in heel Friesland het netwerk zo snel mogelijk toekomstproof gemaakt moet worden door verzwaring en uitbreiding. We benadrukken hierbij dat de elektrificatie van de vervoersector - maar ook andere sectoren zoals zuivelverwerkende industrie - al gaande is, opgelegd door de overheid zelf. Een elektriciteitsnet met voldoende capaciteit is van vitaal belang voor het vestigingsklimaat en voor de motivatie van ondernemers om in duurzaamheid te investeren. En daarmee is het ook van groot belang voor de werkgelegenheid en bestaanszekerheid voor inwoners. Wachten is geen eenvoudigweg geen optie.
2. Súdwest-Fryslân is licht bezorgd over hoe de ontwikkelpaden gaan uitwerken. Niet alleen lijken de kleine warmtenetten hierin te ontbreken, ook is niet meteen duidelijk of deze ontwikkelpaden niet tot scheve aandacht op netinvesteringen gaan leiden. Graag zien wij in de visie meer zekerheid dat prioriteiten provincie-breed bepaald worden en in de PMIEK uitgewerkt worden en niet in de ontwikkelpaden.

E. Energiebesparing

Súdwest-Fryslân richt zich al jaren op energiebesparing bij mensen thuis. Energiegebruik dat niet plaatsvindt hoeft niet opgewekt en niet betaald te worden. Wij willen hierbij niemand achterlaten en maken ons zorgen over energiearmoede. Wij staan achter de aandacht hiervoor in de concept visie. We zien dat de ambitie hier groot is.

Zienswijze op onderdeel energiebesparing

1. Energiebesparing bij bedrijven is gemakkelijk op te schrijven, maar het behalen van resultaat in de praktijk is weerbarstig. Het vraagt een heel ambitieuze en vooral ook samenhangende en geloofwaardige aanpak richting de bedrijven. Hierbij moeten we voorkomen dat handhaving van de Wet Milieubeheer door de FUMO, maatwerk aanpakken voor bedrijventerreinen en maatwerkplannen met de bedrijven (circulair, e-hubs, besparing) vanuit gemeenten maar ook activiteiten vanuit de provincie elkaar voor de voeten lopen. Dit is storend voor bedrijven. We stellen voor in de visie op te nemen dat we gaan werken aan deze samenhang in aanpak en toe te werken naar maatwerkplannen met bedrijven.
2. Energiebesparing bij mensen thuis, hulp bij isolatie en installatiekeuzes en vinden van subsidie: het is een fundamenteel onderdeel van de energietransitie. We zijn blij dat het Rijk hiervoor middelen en kennis ter beschikking stelt en dat de provincie hierin een centrale rol wenst te spelen. De opgave is te groot om alle kennis en handelingen op gemeenteniveau te organiseren. Graag blijven we in gesprek over hoe dit in de praktijk

zo uitgewerkt kan worden dat gemeenten hier het beste mee geholpen zijn en er in “het veld” voldoende kennis en ervaring zit. Daarnaast zal dat het de afstand tot de inwoner niet mogen vergroten. Dit is een opgave op zich. We stellen voor in de visie op te nemen dat deze ontwikkeling wordt gemonitord en zo nodig bijgestuurd in het “NIP” duurzaam bouwloket en de ontwikkeling van het Friese Energiehuis.

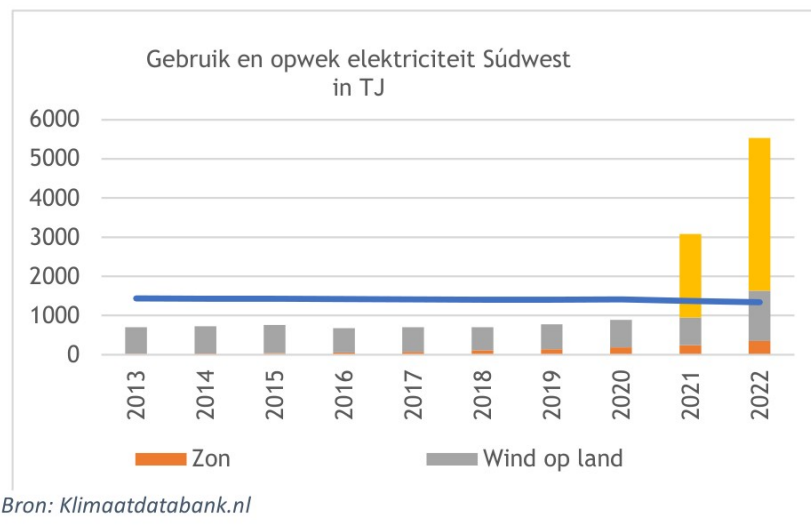
F. Ontwikkeling elektriciteitsvraag in relatie tot restopgave

De elektriciteitsvraag voor de toekomst is niet gemakkelijk te voorspellen omdat dit van veel aspecten afhangt. Maar we mogen ervan uitgaan dat deze stijgt, door elektrificatie met warmtepompen, elektrische boilers en elektrische voertuigen. Voor de productie van groen waterstof is ook veel stroom nodig.

In Súdwest-Fryslân zit de elektriciteitsproductie met zon en wind boven het huidige verbruik. Vanaf grond en vanaf de daken wordt er al ruim 100% van het gebruik opgewekt. Op het IJsselmeer - grondgebied van Súdwest-Fryslân - wordt drie keer meer elektriciteit opgewekt in vergelijking met het verbruik in Súdwest-Fryslân (zie onderstaande grafiek). Er is daarom in onze optiek ruimte voor groei van de vraag naar elektriciteit zonder meer elektriciteit op te wekken. Ook omdat we ervan uit mogen gaan dat door efficiëntere apparaten ook de besparing blijft doorgaan (o.a. door de Europese Richtlijn Ecodesign).

De voorkeur voor kleine warmtenetten en de techniekekeuzes voor de warmtebronnen bepalen voor een groot deel de toekomstige elektriciteitsvraag. Súdwest-Fryslân wil eerst een onderbouwd scenario voor haar toekomst (2030, 20240 en 2050), om daarmee de eventuele eigen restopgave te kunnen bepalen. Wij onderzoeken de komende tijd alle type energiebronnen en buffermethoden en doen zo nodig beleidsuitspraken.

Totdat er onderbouwing is voor het ontwikkelen van extra grootschalige elektriciteitsopwekking zet Súdwest-Fryslân daarom de handrem op grootschalige productie met zon en wind, op land en water. We blijven daarbij toekomstgericht, uiteraard in gesprek met lokale initiatieven en bedrijven. Ook blijven we in overleg met de Friese overheden over de Friese opgave.

Zienswijze grootschalige elektriciteitsproductie en clustering

1. Alhoewel we begrijpen dat clustering van vraag en opwek van elektriciteit verstandig is om verschillende redenen, kan Súdwest-Fryslân zich voorlopig niet achter de uitspraak scharen dat Sneek aangewezen wordt als clustergebied. Temeer omdat de consequenties van extra opgave woningbouw nog niet helder zijn. Wij zien daarom ook nog geen reden in te stemmen met het bepalen van ruimteclaims zoals op pagina 35. Súdwest-Fryslân

wekt momenteel al meer dan nodig elektriciteit op vanaf land en dak (zie bovengenoemde toelichting). De raad heeft aangegeven dat zij streeft naar opwek van het eigen verbruik per gemeente en waar dat niet kan, een eerlijke verdeling te vinden ([motie 2019](#)).

- A. We willen dit voorbehoud in de visie opgenomen zien en het gesprek hierover vervolgen in de fase van de uitvoeringsagenda en in de totstandkoming van de POVI.
 - B. De vertrekpunten hierbij zijn wat ons betreft geactualiseerde energiescenario's en heldere afspraken over hoe de opwek met Windpark Friesland toebedeeld wordt aan het Friese energiesysteem per gemeente. Het uitgangspunt "minstens 50% lokaal eigendom" moet hierbij in beschouwing genomen worden; hoe wij dat interpreteren in de Friese praktijk gezien de grote hoeveelheid commercieel opgewekte windstroom vanaf het IJsselmeer.
 - C. In de tussentijd blijft verzwarend van het net en aandacht voor congestie onverminderd belangrijk. Niet alleen om gewenste groei van opwek te faciliteren maar vooral door toename van elektriciteitsgebruik en - capaciteit door bedrijven.
2. We zijn tevreden over de uitspraak dat vergunningen op tijdelijke basis verleend worden en zien dat ook terug in de concept verordening van de provincie. Zo houden we grip op de ontwikkelingen in ons landschap door ruimte te houden voor energie-innovaties in de toekomst. We voegen daaraan toe dat we erop toe moeten zien dat aflopende bestaande vergunningen niet vanzelfsprekend leiden tot een nieuwe vergunning voor energie opwek.
 3. Graag verkennen we in de tussentijd met de provincie de potentie, wenselijkheid en haalbaarheid van slimme ruimteoplossingen, zoals bijvoorbeeld zonne-parkeren. Dit onderdeel ontbreekt in de visie. Dergelijke oplossingen komen niet vanzelf, omdat de businesscase niet uit kan en de ontwikkeling complex. Er moeten oplossingen worden gevonden om dit in de toekomst beter mogelijk te maken. Een verkenning lijkt ons hiertoe een goede eerste stap.
 4. In relatie tot dit onderwerp noemen we de opmerkingen op pagina 23 over waterstof productie in Bolsward. De hier gestelde eisen zijn te voorbarig: in de vorm van het niet in mogen zetten van drinkwater en grondwater. Er wordt nog onderzocht hoe dit kan op basis van circulaire eisen, mede vanwege de schaarste van zoet water. Een dergelijke uiting zou eerder thuishoren in het uitvoeringsplan. We stellen voor deze formulering aan te passen naar: "In deze pilot wordt de relatie met schaarste van zoetwater meegenomen in de uitgangspunten". Wij missen verder de opmerking dat aantakkingen op de waterstofbackbone ten behoeve van lokale invoeding onderzocht worden.

G. Tot slot

We zijn nog maar net op weg met de energietransitie en er is al veel aan de hand. Onderweg blijven we leren en ontdekken. Wij merken dat gemeenten aan de ene kant behoefte hebben aan meer ondersteuning en kennis maar aan de andere kant een ruime mate van eigen beleidsvrijheid hebben en willen houden. Dat is ook nodig, want gemeenten staan immers aan de lat voor de warmtetransitie en het waarmaken van de RES-opgave. Dit zijn spannende onderwerpen die om aanpakken vragen die lokaal het beste werken. We denken dat de provincie een goede partner is voor een gezamenlijk (Fries) verhaal en denken graag mee over hoe hier met elkaar regie op kan worden gevoerd. We stellen voor expliciet het gesprek te voeren over waar de balans tussen centrale regie en beleidsvrijheid gevonden kan worden. Om te voorkomen dat de provincie gezien wordt als enige regisseur stellen we voor na te denken over een vorm van wisselend voorzitterschap en vergaderlocaties. Hierbij denken we ook aan het oprichten van de "Enerzij Opstalbeam".

Tenslotte bedanken we de provincie en andere FET partijen voor de intensieve en professionele inzet en kijken uit naar een gezamenlijke schone toekomst met kwaliteit van leven in ons prachtige Friese landschap.

Friese Energietafel

p/a FET@Leeuwarden.nl

Zaaknummer: 411941
Uw kenmerk: Raadpleging Energievisie
Datum: 11 juni 2024
Onderwerp: Energievisie Friesland

Geachte heer of mevrouw,

Wij hebben de concept Energievisie Fryslân met bijbehorende stukken in goede orde ontvangen en besproken. De Friese Waddeneilanden hebben met elkaar afgesproken om in dit kader gezamenlijk op te trekken. Deze brief is dan ook in samenwerking tussen de Friese Waddeneilanden tot stand gekomen. Ons college heeft besloten een zienswijze in te dienen. Hieronder gaan wij daar op in.

Wij waarderen en ondersteunen het belang van gezamenlijk optrekken in de energietransitie. In Friesland doen we dat op onze eigen manier en organiseren we dat in de FET. Vanuit de FET worden verschillende bouwstenen ontwikkeld en met de deelnemers gedeeld. Die aanpak ondersteunen wij. Net als de meeste overheden in Nederland hebben de Friese Waddeneilanden eigen beleid in het kader van de energietransitie vastgesteld. De Friese Waddeneilanden streven er naar om koploper te zijn in de Energietransitie, en het opzetten van proeftuinen op de eilanden is een onderdeel van de gezamenlijke Friese aanpak. Het doel is hierbij om in 2035 of 2040, afhankelijk van de ambitie van de gemeente, een volledige transitie naar duurzame energie gerealiseerd te hebben. Om dit doel te bereiken proberen de Friese Waddeneilanden verschillende soorten van duurzame opwekking aan te wenden. We willen graag alle opties openhouden gezien de beperkingen die wij nu al ervaren, bijvoorbeeld met betrekking tot de Wet natuurbeheer, de afhankelijkheid van elektriciteit van de vaste wal en de aangekondigde vertraging in de uitbreiding van het elektriciteitsnet.

Windenergie is een vorm van duurzame energie die een belangrijke bijdrage kan leveren aan het behalen van de energie- en klimaatdoelen. Het uitgangspunt voor opwek uit windenergie zou moeten zijn dat de Friese Waddeneilanden zelf kunnen kiezen hoe zij met de geboden ruimte voor opwek uit windenergie om gaan. Door deze ruimte niet te bieden of in te perken, wordt deze keuze al op voorhand weggenomen.

Uit diverse landelijke en regionale energievisies, strategieën en andere beleidsstukken blijkt dat we alle opwekmogelijkheden hard nodig hebben om naar een emissievrije energievoorziening te groeien. Wij zijn dan ook niet in de positie

om nu al vormen van opwek van duurzame energie uit te sluiten. Vanuit dit oogpunt vinden wij het te vroeg om in dit stadium grote windmolens te verbieden op het eiland en/of op zee.

Als eilanden aan de uiteinden van energienetwerken willen we de gewenste flexibiliteit behouden en versterken. Dit kunnen we bereiken door de realisatie van *smart-grids* of kleine energiehubs. Dat betekent naar ons inziens dat er ook aandacht moet zijn voor energiehubs op kleinschalig niveau. Ook met betrekking tot energiehubs kunnen de eilanden als proeftuinen dienen. We zien in de realisatie van eilander energiehubs een belangrijke invulling van de intentieovereenkomst met Liander en de provincie.

De FET aanpak mag in onze ogen onze ambities niet in de weg zitten. Mooier zou zijn als ze elkaar versterken.

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Terschelling,

H.M. de Jong,
secretaris/directeur

mr. R.S. Cazemier,
wnd burgemeester

Friese Energietafel

Per mail verstuurd:
fet@leeuwarden.nl

Burgum, 26 juni 2024

VERZONDEN 28 JUN 2024

ons kenmerk : S2024-09562
dossier : Z2024-01873
behandeld door : Jeroen Duvergé
telefoonnummer : 14 0511
uw brief van :
uw kenmerk :
onderwerp : **Reactie op concept Friese Energievisie**

Geacht bestuur van de Friese Energietafel,

Wij willen graag onze reactie delen met betrekking tot de recent gepresenteerde conceptversie van de Friese Energievisie. Wij waarderen de inspanningen van de provincie en de leden van de FET om toe te werken naar een robuust en toekomstbestendig energiesysteem in Fryslân. De concept Friese Energievisie is een product dat tot stand is gekomen door samenwerking en afstemming binnen de FET. Het opstellen van een gezamenlijke uitvoeringsagenda is een volgende uitdagende stap. Wij zien zo'n uitvoeringsagenda als ondersteuning op onze eigen gemeentelijke keuzes die we maken en waarover we een besluit nemen.

In onze reactie op de conceptversie Friese Energievisie willen we als college van BenW een aantal opmerkingen meegeven en doen we een aanbeveling:

1. In het Kennisdocument wordt op pagina 17 beschreven, *wat als het huidige provinciaal beleid uitgangspunt is voor 2050*. Er staat: "Voor wind wordt er ingezet op het ophogen van buurtmolens tot 100 m tiphoogte en op bedrijventerreinen". Hier kunnen we ons in vinden mits dit past bij de lokale omstandigheden en behoeften. Maar dit is niet het huidige provinciale beleid en in de wijzigingsverordening wordt dit alleen toegestaan op de bedrijventerreinen van Sneek, Leeuwarden, Heerenveen en Drachten.
2. Wetende dat dit gaat over ruimtelijke keuzes, dat dit in de provinciale omgevingsverordening is belegd en dat het hier gaat om de energievisie, zien we hier met name wrijving ontstaan als we uitvoering willen gaan geven aan de Friese Energievisie. Als we invulling gaan geven aan de klein- en grootschaligheid van de energieproductie en opslag in het landschap (leidend principe 4) door alleen de instructienormen van een provinciale

omgevingsverordening te hanteren, wordt alleen gestuurd vanuit het ruimtelijk perspectief. Zo bepaalt de hoogte van een windmolen en het aantal hectares voor een zonnepark in belangrijke mate de energie infrastructuur voor 2050 en de economische en sociale ontwikkelingen van een gemeenschap op lange termijn. En dat vinden wij niet wenselijk.

In deze reactiebrief doen we de aanbeveling om in het traject na de totstandkoming van de energievisie te onderzoeken of er een meer integraal afwegingskader tot stand kan komen voor de definiëring van de klein- en grootschaligheid van energieproductie en opslag. Een integraal afwegingskader dat rekening houdt met zowel de lokale (economische) omstandigheden, het energiesysteem als de impact op het landschap. Hierbij dient voorafgaand aan deze afweging de opwekpotentie en vraag in het gebied centraal te staan.

Ut namme fan de gemeenteried jouwe wy graach noch it folgjende mei. Neffens de doelstellingen yn de 'concept Friese Energievisie' moat it folsleine enerzjygebrûk fan Fryslân (ynklusyf it gebrûk fan enerzjy troch grutte ôfnimmers) ek op it Fryske grûngebiet opwekke wurde, sûnder hjirfoar gebrûk te meitsjen fan bygelyks de wynparken op de Noardsee. Yn us rie is de moasje fan febrewaris 2019 oannaam foar doarps- en wykmûnen op see. Wy roppe de provinsje op om dit mei te nimmen yn fêst te stellen Fryske Enerzjyfisy sadat dit meinaam wurde kin yn de útwurking.

Tot slot

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben meegegeven en wij zien uw reactie graag tegemoet.

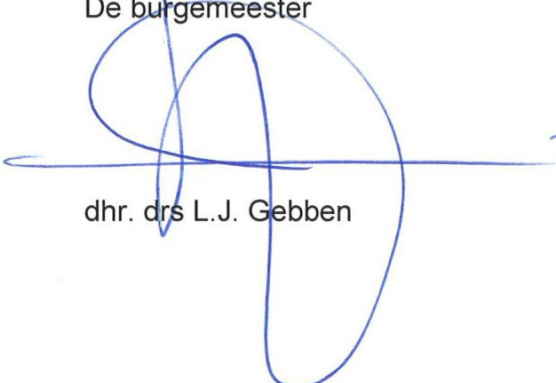
Met vriendelijke groet,

Burgemeester en wethouders van Tytsjerksteradiel,
De secretaris/directeur a.i.

dh. drs J. Krul

De burgemeester

dh. drs L.J. Gebben

Friese Energie Tafel
p/a FET@leeuwarden.nl

uw brief van	Mail van 14 mei jl.	ons kenmerk	410311
uw kenmerk		inlichtingen bij	Evert van de Klundert
datum	17 juli 2024	telefoonnummer	06-45986141
bijlage(n)	-	e-mail	e.vd.klundert@vlieland.nl

Onderwerp: zienswijze concept Energievisie

Geachte mevrouw/heer ,

Wij hebben de concept Energievisie Fryslân met bijbehorende stukken in goede orde ontvangen en besproken. De Friese Waddeneilanden hebben met elkaar afgesproken om in dit kader gezamenlijk op te trekken. Deze brief is dan ook in samenwerking tussen de Friese Waddeneilanden tot stand gekomen. Onze gemeenteraad heeft besloten een zienswijze in te dienen. Hieronder gaan wij daar op in.

Wij waarderen en ondersteunen het belang van gezamenlijk optrekken in de energietransitie. In Friesland doen we dat op onze eigen manier en organiseren we dat in de FET. Vanuit de FET worden verschillende bouwstenen ontwikkeld en met de deelnemers gedeeld. Die aanpak ondersteunen wij. Net als de meeste overheden in Nederland hebben de Friese Waddeneilanden eigen beleid in het kader van de energietransitie vastgesteld. De Friese Waddeneilanden streven ernaar om koploper te zijn in de Energietransitie, en het opzetten van proeftuinen op de eilanden is een onderdeel van de gezamenlijke Friese aanpak. Het doel is hierbij om in 2035 of 2040, afhankelijk van de ambitie van de gemeente, een volledige transitie naar duurzame energie gerealiseerd te hebben. Om dit doel te bereiken proberen de Friese Waddeneilanden verschillende soorten van duurzame opwekking aan te wenden. We willen graag alle opties openhouden gezien de beperkingen die wij nu al ervaren, bijvoorbeeld met betrekking tot de Wet natuurbeheer en de afhankelijkheid van elektriciteit van de vaste wal..

Windenergie is een vorm van duurzame energie die een belangrijke bijdrage kan leveren aan het behalen van de energie- en klimaatdoelen. Het uitgangspunt voor opwek uit windenergie zou moeten zijn dat de Friese Waddeneilanden zelf kunnen kiezen hoe zij met de geboden ruimte voor opwek uit windenergie om gaan. Door deze ruimte niet te bieden of in te perken, wordt deze keuze al op voorhand weggenomen.

Uit diverse landelijke en regionale energievisies, strategieën en andere beleidsstukken blijkt dat we alle opwekmogelijkheden hard nodig hebben om naar een emissievrije

energievoorziening te groeien. Wij zijn dan ook niet in de positie om nu al vormen van opwek van duurzame energie uit te sluiten. Vanuit dit oogpunt vinden wij het te vroeg om in dit stadium grote windmolens te verbieden op het eiland en/of op zee.

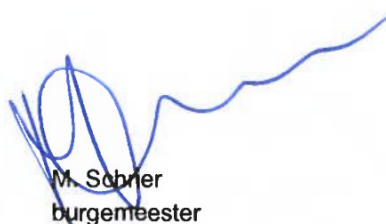
Als eilanden aan de uiteinden van energienetwerken willen we de gewenste flexibiliteit behouden en versterken. Dit kunnen we bereiken door de realisatie van smart-grids of kleine energiehubs. Dat betekent naar ons inziens dat er ook aandacht moet zijn voor energiehubs op kleinschalig niveau. Ook met betrekking tot energiehubs kunnen de eilanden als proeftuinen dienen. We zien in de realisatie van eilander energiehubs een belangrijke invulling van de intentieovereenkomst met Liander en de provincie.

De FET aanpak mag in onze ogen onze ambities niet in de weg zitten. Mooier zou zijn als ze elkaar versterken.

Met vriendelijke groet,
Burgemeester en wethouders,

A. Idema
secretaris-directeur

M. Schrier
burgemeester

Aan: De Friese Energietafel

Zaaknummer: 2024-120051
Uw kenmerk:
Behandeld door: E. van der Woude

Onderwerp: Zienswijze Energievisie
Datum: 11 juli 2024
Bijlagen: 0

Geachte heer/mevrouw,

Wij hebben van u de concept-Energievisie Fryslân ontvangen. U stelt ons in de gelegenheid om voor 1 augustus 2024 een reactie op deze visie aan u kenbaar te maken. Op uw advies hebben wij tevens onze volksvertegenwoordiging geraadpleegd. Het college informeert u over de zienswijze die de raad van Waadhoeke heeft vastgesteld. In deze brief leest u onze reactie.

Reactie

Wij hebben geen wensen of bedenkingen over de gezamenlijke ambitie of leidende principes. Wel willen wij graag het volgende opmerken. In de visie is uitgangspunt dat beschikbaarheid van energie niet altijd vanzelfsprekend is. Het is de realiteit dat je uitval niet kunt uitsluiten. Dat het vanzelfsprekend is dat deze niet altijd beschikbaar is, gaat echter verder. Daarom vragen wij u deze nuance aan te brengen. Beschikbaarheid is vanzelfsprekend, alleen in uitzonderlijke gevallen is het acceptabel dat er uitval plaatsvindt. Wij gaan er van uit dat wij u voldoende hebben geïnformeerd en vragen u deze nuance mee te nemen bij het vaststellen van de definitieve Energievisie.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Waadhoeke

M.C.M. Waanders, burgemeester

J.K. Ijkema, gemeentesecretaris

NR.: 2024-120051

De raad van de gemeente Waadhoeke

Gezien het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van Waadhoeke van 11 juni 2024;

BESLUIT

1. De zienswijze met het volgende aan te vullen:

Grootschalige productie bij grootschalige afname

Het is begrijpelijk en ook verstandig dat de grootschalige productie van energie plaatsvindt op de locatie waar ook voldoende afnemers zijn. Dit om de maatschappelijke kosten voor onder meer de infrastructuur te beperken. Echter: in de concept energievisie (blz. 34) wordt gesproken van grootschalige opwek nabij bedrijventerreinen in een aantal Friese plaatsen zoals Drachten en Leeuwarden. Graag zien wij dat dezelfde mogelijkheden worden geboden aan industrieterreinen buiten deze grote Friese plaatsen, zoals Kie Franeker.

Eigen opwek

Bedrijven, gevestigd in Fryslân, moeten de mogelijkheid krijgen voor het opwekken van hun eigen energiebehoefte, dus decentrale opwek en gebruik combineren binnen de gestelde kaders.

Provinciale Omgevingsvisie (POVI)

De mogelijkheden voor opwek van duurzame energie buiten het stedelijk gebied kunnen alleen verder vorm krijgen zodra hier in de POVI voldoende (planologische) ruimte voor wordt geboden. Hier zit nu een knelpunt voor onze ondernemers en inwoners. Bovendien is het onze nadrukkelijke wens om deze afwegingsruimte zoveel mogelijk decentraal neer te leggen. Dus bij de gemeentelijke overheid. Juist de gemeenten staan dichtbij de inwoners en ondernemers en kunnen daardoor een goede integrale afweging maken voor de invulling van de ruimte.

2. Kennis te nemen van het Ontwikkelpad Harlingen-Waadhoeke
Kennis te nemen van het Ontwikkelpad Harlingen-Waadhoeke

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van 11 juli 2024,

Signed By: Waanders, Marga <m.waanders@waadhoeke.nl>
15/07/2024 14:41:52 CEST
ID: 0b22bc07-c378-46e1-9cdc-db617ca443c0
Auth: Scribble

Signed By: Lyklema, Tinco <t.lyklema@waadhoeke.nl>
15/07/2024 14:35:34 CEST
ID: 0b22bc07-c378-46e1-9cdc-db617ca443c0
Auth: Scribble

, griffier

Dit document is digitaal ondertekend.

Friese Energietafel
fet@leeuwarden.nl
o.v.v. Raadpleging Energievisie

Wolvega, 12 juni 2024

Zaaknummer: 0098222457
Documentnummer: 0098613894

Behandeld door J. Kracht

Onderwerp: reactie op concept Friese Energievisie

Beste deelnemers van de Friese Energietafel,

Gemeentehuis
Griffioenpark 1, Wolvega
Postadres
Postbus 60, 8470 AB Wolvega
Telefoon
140561
Fax
(0561) 61 36 06
Internet
www.weststellingwerf.nl
E-mail
info@weststellingwerf.nl

Bij brief van 26 april jl. heeft u ons de conceptversie van de Friese Energievisie aangeboden. Ons college heeft kennis genomen van deze conceptvisie.

Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om op deze conceptvisie een schriftelijke reactie te geven. Wij doen dat vanuit de, in de conceptvisie geformuleerde, gezamenlijke ambitie en de daarbij behorende leidende principes.

Gezamenlijke ambitie Friese Energievisie

De in de Friese Energievisie opgenomen ambitie: 'Fryslân stimuleert energie voor en door de gemeenschap' onderschrijven wij vanuit gemeente Weststellingwerf volledig.

Zo heeft ook onze gemeente zich geconformeerd aan de landelijke doelstelling om voor 2050 volledig te zijn overgestapt op schone energie en dus niet meer afhankelijk te zijn van fossiele brandstoffen. Daarbij is het tijdig beschikbaar hebben van voldoende duurzaam opgewekte energie een belangrijke randvoorwaarde. En ook wij zien dit alles in een goed werkend, betrouwbaar en alles omvattend energiesysteem.

Echter de nu voorliggende Friese Energievisie is 'slechts' agenderend van aard. Zoals in de visie aangegeven, worden er alleen keuzes gemaakt over de energietransitie en de koers die we daarin met elkaar willen gaan varen. Wij onderschrijven deze keuzes en de daarbij aangegeven koers.

De veelal hierbij behorende ruimtelijke keuzes worden nu dus niet gemaakt. Daar maken wij ons zorgen over. De afgelopen jaren ervaren wij juist hier een spanningsveld tussen ook onze ambitie en de realiteit van het landelijk en provinciaal beleid. Het nodigde daarbij niet uit om als individuele gemeente onderzoek te doen naar de (on)mogelijkheden van meer duurzame energieopwekking binnen de eigen gemeentegrenzen.

Ook onze gemeente wil keuzes kunnen maken en daar voldoende ruimte voor krijgen. De nu voorliggende visie kan daar een goede basis voor zijn en wij hopen van harte dit ook verder terug te zien in de plannen.

Wij roepen alle betrokkenen dan ook op om deze visie hierop daadwerkelijk het keerpunt te laten zijn. Daarmee wordt het de opmaat naar meer ruimte voor het uitvoeren van deze gezamenlijke ambitie en ook naar het maken van de hierbij behorende decentrale keuzes.

Leidende principes voor de bouw van het energiesysteem van de toekomst in Fryslân

De eerste stappen zijn gezet in een grote en langdurige verbouwing van ons energiesysteem. Maar hoe ziet het energiesysteem van de toekomst er uiteindelijk uit? Welke stappen moeten én kunnen wij daar verder in zetten? Ofwel welke vuistregels geven nu al de juiste richting aan wat in 2050 nodig is voor een dan goedwerkend energiesysteem? De, in de visie geformuleerde, leidende principes geven hier een goede eerste richting aan en daar waar mogelijk zetten wij ook als gemeente daar ook op in.

Zo wordt met rijks geld gewerkt aan energiebesparing, met onder meer het project Energiecoachgesprek met witgoedwiel en het uitvoeren van het Nationaal Isolatieprogramma (NIP). En ook wij realiseren ons dat er keuzes moeten worden gemaakt als het gaat om het realiseren van het energiesysteem van de toekomst, ook als bijvoorbeeld het gaat om landschap, natuur, ruimtelijke kwaliteit, recreatie, economie en leefbaarheid.

Maar ook bij deze leidende principes ervaren wij op onderdelen de beperkte mogelijkheden om als gemeente hier een eigen invulling aan te geven. Hierbij refereren wij bijvoorbeeld naar de laatste herziening van de provinciale Omgevingsverordening waarbij de toepassingsmogelijkheden van (kleinschalige) windenergie voor gemeenten nog steeds onvoldoende eigen keuzevrijheid biedt. Energie voor én door de gemeenschap komt daarmee lastig van de grond.

Wij vinden het van groot belang dat de energietransitie in al haar facetten voor zowel onze inwoners als ondernemers haalbaar en betaalbaar is. Bij de leidende principes voor de bouw van het energiesysteem van de toekomst mag dat niet ontbreken.

Samenvattend

In de basis biedt voorliggende concept Friese Energievisie voor onze gemeente ruimte om stappen te zetten in de energietransitie. Het kan ons helpen om in de energietransitie meer en sneller resultaat te boeken.

De visie en ook de totstandkoming ervan verbindt en bevordert onze samenwerking. Wij zien het als een goede basis voor consistente vervolgbesluitvorming binnen de verschillende bestuurslagen. Tenslotte willen wij als gemeente Weststellingwerf ook bijdragen aan een succesvol vervolg. Wij kijken dan ook uit naar de hierin te zetten concrete stappen en de daarbij behorende planning.

Wij hebben de conceptversie van de Friese Energievisie, de daarbij behorende bijlagen en een afschrift van voorliggende reactiebrief toegestuurd aan onze gemeenteraad. Heeft onze gemeenteraad een aanvullende reactie, dan informeren wij u hierover.

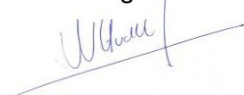
Wij vertrouwen er op u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en wensen u succes met de verdere uitwerking en het vervolg daarop.

Met vriendelijke groet,

Burgemeester en Wethouders van Weststellingwerf,

de secretaris,

de burgemeester,

Postbus 50, 6920 AB Duiven

Aan Provincie Fryslân

Bezoekadres

Melkemastate 2
8925 AP Leeuwarden

Postadres

Postbus 50
6920 AB Duiven

www.liander.nl

Datum

29 juli 2024

Betreft

Zienswijze op concept Energievisie

Geachte heer/mevrouw,

Vanuit onze rol als Regionale netbeheerder hebben wij intensief binnen de Friese Energietafel met u, de Friese gemeenten, het Wetterskip en de FEA, samengewerkt om tot de concept Energievisie te komen die nu voorligt.

Deze samenwerking heeft allereerst geleid tot een Kennisdocument waarin de basis is gelegd voor de vijf leidende principes voor het toekomstig energiesysteem van Fryslân. De Energievisie is agenderend van aard wat betekent dat de leidende principes worden vastgesteld en dat de nog openstaande keuzes en een nadere uitwerking geagendeerd worden. De Energievisie is een bouwsteen voor onder andere de provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies (POVI en GOVI's).

Wij willen onze waardering uitspreken voor het proces en het document dat nu voorligt. Tegelijkertijd zien we als regionale netbeheerder dat het huidige Friese elektriciteitsnet haar grenzen op steeds meer plekken bereikt. De wachttijd voor bedrijven, organisaties en duurzame initiatieven voor een nieuwe aansluiting of uitbreiding van de bestaande capaciteit wordt helaas steeds langer. Dit komt omdat de vraag veel sneller toeneemt dan was verwacht en er onvoldoende menskracht is om het net uit te breiden op korte termijn.

Vanuit onze rol geven wij daarom graag een korte zienswijze op het voorliggende stuk.

Belangrijkste punten:

- De goede samenwerking binnen de FET zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau vinden wij zeer waardevol. Door samen met alle partijen te werken aan de voorliggende documenten en met elkaar te sparren over mogelijke oplossingen en keuzes is een visie tot stand gekomen waar eenieder zich in kan vinden.

- De grens van het Friese elektriciteitsnet wordt door versnelde elektrificatie op steeds meer plekken bereikt. Als netbeheerder moeten we daarom de elektriciteitsnetten flink uitbreiden. Door een tekort aan ruimte, materiaal en personeel duurt het uitbreiden en verzwaren van het net lang. Afhankelijk van de omvang van de uitbreiding soms meer dan 10 jaar. Het behalen van de Friese klimaatdoelstellingen en de verduurzaming van de Friese bedrijven en samenleving staat daarmee (flink) onder druk.
- Er is dus een groot verschil tussen wat er aan netcapaciteit wordt gevraagd en wat wij als netbeheerders aan netcapaciteit kunnen maken. Dit noemen we het maakbaarheidsgat¹. In Nederland is per 2030 het maakbaarheidsgat 28%. Het maken van keuzes waarmee de druk op het elektriciteitsnet wordt verlaagd helpt om dit maakbaarheidsgat niet verder te vergroten.
- Het is daarnaast ook nodig om het bestaande net zo efficiënt mogelijk te benutten. Bijvoorbeeld door ons gedrag aan te passen en elektriciteit te gebruiken buiten de piekmomenten. En door de extra energiebehoefte niet uit het net te halen maar (direct) uit lokale, duurzame opwek en andere energiedragers zoals duurzame warmte en groengas.
- Om het net te ontlasten en het verduurzamen van bedrijventerreinen ruimte te bieden, is het van belang dat vraag en aanbod van energie zowel in tijd als in ruimte bij elkaar gebracht worden. Dit wordt onderstreept door het in uw opdracht uitgevoerde onderzoek naar Energyhubs in Friesland en staat tevens in de concept Energievisie.
- In de visie wordt ruimte geboden voor grootschalige opwek bij de vier grote kernen en daarnaast is het nodig om ook in het buitengebied een viertal opwekclusters te realiseren. Echter, we zien dat op vrijwel alle bedrijventerreinen in Friesland de behoefte aan duurzame energie groot is, zoals op de bedrijventerreinen in Hallum, Dokkum en Harlingen. Het samenbrengen op deze locatie van opwek en verbruik is dan ook wat ons betreft een logische keuze.
Als regionale netbeheerder zien we daarom graag dat er bij de uitwerking van de Energievisie in de POVI (meer) ruimte komt voor duurzame opwek van energie, met name bij de (kleinere) bedrijventerreinen in Friesland. Daarmee kunnen bedrijven, ondanks de netcongestie, toch grotendeels zelf of collectief in hun energiebehoefte voorzien.

Conclusie

Wij achten het daarom van groot belang om het maken van keuzes niet uit te stellen. We begrijpen dat de Energievisie agenderend is voor andere documenten, maar het belang van een goed functionerend en afdoende energienetwerk in Fryslân is voor vrijwel alle andere functies van essentieel belang. We doen dan ook een dringende oproep om zo snel mogelijk heldere keuzes te maken over (locaties van) opwek en concentratie van (groot)verbruik en daarnaast inzet van alternatieve energiebronnen in vervolgdokumentten zoals de Uitvoeringsagenda, het

¹ Bron maakbaarheidsgat: https://www.netbeheernederland.nl/sites/default/files/2024-04/eindrapport_maakbaarheidsgat_final.pdf

Datum
29 juli 2024

Pagina
3 van 3

afwegingskader, de POVI en de pMIEK².

Hierdoor kunnen de netbeheerders tijdig in hun investeringsplannen rekening houden met deze keuzes.

Tot slot

Als regionale netbeheerder werken we graag met u en de andere partijen binnen de FET verder aan de uitwerking van deze Energievisie in onder andere het uitvoeringprogramma en uiteraard in de Provinciale Omgevingsvisie.

Met vriendelijke groet,
Liander N.V.

Renée Barbilion en Lars Padmos
Relatiemanagers Publieke Sector Friesland

² De borging en uitvoering van de Energievisie werkt de Friese Energietafel uit in de Uitvoeringsagenda (een actualisatie van de huidige uitvoeringsagenda). De uitwerking bevat voorstellen voor opstellen van nieuw beleid of het herzien van bestaand beleid, maar ook het uitvoeren van projecten of acties die door verschillende deelnemers van de FET opgepakt gaan worden.

De ruimtelijke consequenties worden, na integrale afweging, geborgd in ruimtelijke plannen als omgevingsvisies en omgevingsplannen. De Provincie werkt aan de Provinciale Omgevingsvisie waar, volgens besluit van GS in december 2024, de Energievisie als bouwsteen wordt meegenomen.

De consequenties voor de inrichting van het nieuwe energiesysteem werken door in de prioritering van grote infrastructuurprojecten. Het afwegingskader is een vervolg op de Energievisie. Deze prioritering De grote energie-infrastructuur projecten worden vastgelegd in het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur en Klimaat (pMIEK 2.0), dat in 2025 wordt vastgesteld.

Friese Energietafel
T.a.v. p/a Gemeente Leeuwarden
Postbus 21000
8900JA Leeuwarden

Leeuwarden, 9 juli 2024

Ons kenmerk: WFRL-496079769-
62482
Tel: (058) 292 22 22

Onderwerp: Zienswijze concept Energievisie

Geachte heer/mevrouw,

14 mei is de concept Energievisie gepresenteerd en vrijgegeven voor een consultatieronde langs de colleges van de Friese Gemeentes en het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân. Als Wetterskip Fryslân zijn we blij met het waardevolle proces en de visie die er nu ligt. Het tot stand komen van dit document laat zien dat we in Fryslân goed samenwerken.

De komende jaren zal deze visie veel impact hebben op de ontwikkelingen binnen onze provincie en daarmee richtinggevend zijn. Wetterskip Fryslân is binnen Fryslân een van de grotere spelers op de energiemarkt. Vanwege het grote belang van energie voor ons als waterschap, kijken we kritisch naar wat deze energievisie voor ons als Wetterskip kan betekenen. Om aan onze eigen verantwoordelijkheid invulling te kunnen geven is een hoge beschikbaarheid en leverbetrouwbaarheid van energie voor ons essentieel.

Als Wetterskip zijn wij dit jaar gestart met het opstellen van onze eigen energievisie. Deze ontwikkeling sluit aan bij de oproep uit een onderzoek van de Unie van Waterschappen¹ dat de waterschappen per direct aan de slag moeten met het organiseren van een betaalbare, betrouwbare en beschikbare energievoorziening. Daarbij komt dat we streven als Wetterskip Fryslân naar Energieneutraliteit in 2025 en een klimaat neutrale energievoorziening is 2030.

¹ Rapport Unie van Waterschappen 15 februari 2024: [Waterschappen: denk na over je energievoorziening! | STOWA](#).

In de Energievisie wordt uitgegaan van een mix van duurzame energiebronnen. Een mogelijke onderschatting van de elektriciteitsvraag in de Energievisie komt ook voort uit de onzekerheid rondom een aantal potentiële warmtebronnen, zoals diepe geothermie. Wanneer deze bronnen niet ontwikkeld kunnen worden, zal de warmtevraag anders ingevuld moeten worden, onder andere met elektriciteit. Dit zal weer een extra druk leggen op het elektriciteitsnet. Daarmee verwachten wij dat de opgave groter zal zijn dan de Energievisie doet vermoeden. Door een te lage inschatting van de energievraag, bestaat het risico dat netcongestie een langduriger en groter probleem wordt, waardoor de continuïteit van onze bedrijfsvoering onder druk komt te staan. Wij zouden daarom graag zien dat er meer aandacht komt voor het structureel oplossen van de netcongestie, omdat dit een groot risico is voor de uitvoerbaarheid van de energietransitie.

In dit kader willen we wijzen op een andere uitdaging ten aanzien de potentiële risico's van diepe geothermie, Hoge Temperatuur Opslag in de bodem en Open Bodem Energie Systemen voor de water- en bodemkwaliteit. Vanwege onze taak voor schoon water willen we verontreiniging van water en bodem, juist bij de bron, zoveel mogelijk tegengaan en willen wij dat zorgvuldigheid wordt betracht bij het ontwikkelen van deze bronnen.

Wetterskip Fryslân denkt graag mee in innovaties en nieuwe ontwikkelingen. Als Wetterskip Fryslân zien we een oplossing in het realiseren van meer oplossingen achter de meter, waaronder opslagvoorzieningen, curtailment of conversie.

Wij zien met u de grote opgave op het gebied van energie in onze provincie. In deze visie is daar een mooie eerste stap in. Gezamenlijk willen we de schouders eronder blijven zetten om in Fryslân een betrouwbare, betaalbare en beschikbaar met steeds duurzamere energievoorziening te kunnen bewerkstelligen.

Hoogachtend,
het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân,

L.M.B.C. Kroon
Dijkgraaf

O. Bijlsma
Secretaris directeur

Provincie Fryslân
Friese Energie Tafel
T.a.v. mevrouw Hulshoff
Postbus 20120
8900HM LEEUWARDEN

Postbus 612
8901 BK LEEUWARDEN
T 088 22 99 666
F 088 22 99 661
I www.brandweefryslan.nl
E info@brandweefryslan.nl

Datum 8 augustus 2024
Onze referentie UIT/36940 Z/24/00015182
Uw referentie -
Uw brief van 15 mei 2024

Behandeld door H. Westra
Doorkiesnummer 06-15032340
E-mail h.westra@brandweefryslan.nl

Bijlagen 0

Pand-ID

Onderwerp Advies concept energievisie

Geacht mevrouw Hulshoff,

Op 15 mei 2024 heeft Brandweer Fryslân uw nieuwsbericht gezien, en contact gehad over de mogelijkheid om advies te geven op het concept 'Friese energievisie'. De Friese Energievisie beschrijft hoe er wordt toegewerkt naar een schoon, toekomstbestendig energiesysteem in 2023-2050. Door middel van deze visie wil men een bijdrage leveren om verdere opwarming van de aarde tegen te gaan en de nadelige gevolgen zoals langere periodes van droogte, overstromingen en heftige regenval te voorkomen. Daarnaast wordt opgemerkt dat het huidige energiesysteem tegen zijn grenzen aanloopt. De overgang van fossiele brandstoffen naar duurzame bronnen vraagt om een flexibeler energiesysteem waar lokale energieproductie en -opslag beter kunnen worden ingepast.

Ons belang is om de fysieke veiligheid en de brandweezorg in Fryslân goed geregeld te hebben. De doelen die wij hiermee nastreven zijn het voorkomen en beperken van brand(gevaar) en slachtoffers en het borgen van een veilige en adequate incidentbestrijding. Daarom reageren wij middels dit advies op de Friese Energievisie.

Veiligheid en de energietransitie

Aan de energietransitie zijn ook veiligheidsrisico's verbonden, zoals risico's rondom elektrisch rijden, windenergie, waterstof en (grootschalig) gebruik van zonnepanelen in combinatie met (lithium-ion) energieopslagsystemen, gebruik van biomassa en geothermie. Enerzijds kunnen deze nieuwe energietoepassingen veiligheidsrisico's voor de omgeving veroorzaken, anderzijds kan ook de omgeving veiligheidsrisico's veroorzaken op de betreffende energietoepassingen. Door veiligheid in de RES of Energievisie te betrekken kan de energietransitie op een verantwoorde wijze vormgegeven worden. De Brandweer kan samen met de Friese Energietafel (hierna FET) en het bevoegd gezag adviseren bij het veilig vormgeven van de energietransitie, zodat de andere risico's die gepaard gaan met energietransitie bewust en bekwaam aanvaard kunnen worden.

Adviseren over veiligheid

Bij het vormgeven van de energietransitie is veiligheid een randvoorwaarde. Hierbij valt te denken aan de risico's voor de omgeving en de daar aanwezige personen als gevolg van het opwekken-, transport- opslag en het gebruik van energie. De Brandweer is deskundig op het gebied van omgevingsveiligheid, zowel door de kennis over veiligheidsrisico's en -maatregelen alsook door expertise over incidentbestrijding en beheersing. Het vroegtijdig betrekken van veiligheidsaspecten bij het vormgeven van de energietransitie verhoogt de acceptatiegraad van de keuzes bij de bevolking en bestuur. De Brandweer adviseert de FET graag over het veilig vormgeven van de energietransitie in Fryslân.

Uitgangspunten bij de advisering over veiligheid

Bij iedere ontwikkeling binnen de energietransitie met consequenties voor de leefomgeving zal veiligheid goed doordacht moeten worden. De belangrijkste uitgangspunten hierbij zijn:

1. **Ontwerpvariabele:** Dat betekent dat veiligheid als ontwerpvariabele in deze ontwikkelingen mee genomen dient te worden. Veiligheid, lees de beheersing van risico's, is het geheel van een veilig product, een goede beheersorganisatie en verstandig gebruik. Dit houdt in dat zowel het product/de installatie, de organisatie eromheen en het gedrag van gebruikers beschouwd moet worden. Naast het voorkomen- en beperken van incidenten, maakt incidentbestrijding onderdeel uit de ontwerpvariabele.
2. **Ketenbenadering:** Daarnaast zal de gehele voortbrengingsketen van energie integraal beschouwd moeten worden. Elk van deze activiteiten kent zijn veiligheidskaders en risico's. Die activiteiten afzonderlijk als ook de keten als geheel dienen derhalve op het veiligheidsaspect beschouwd te worden. Daarbij zien we ook dat steeds vaker systemen met elkaar gekoppeld worden. Ter illustratie, de afvalwarmte van de ene industrie vormt de verwarmingsbron van een woonwijk of een andere industrie.
3. **Basis veiligheidsprincipes**
De Brandweer adviseert graag over de veiligheidsprincipes bij de ontwikkeling van alternatieve energievoorziening:
 - **Functietoedeling aan locaties:** op welke locatie en op welke wijze kunnen energietoepassingen gerealiseerd worden en welke functies zijn in de directe omgeving kunnen hinder dan wel negatief effect daarvan ondervinden?
 - **Afstand tussen risicobron en ontvanger:** welke afstand is er enerzijds tussen de alternatieve energievoorziening en kwetsbare gebouwen en locaties en anderzijds tussen reeds aanwezige activiteiten met gevaarlijke stoffen en alternatieve energievoorzieningen.
 - **Bereikbaarheid en bluswatervoorziening:** op welke wijze kunnen de alternatieve energievoorzieningen bij incidenten benaderd worden met voertuigen van hulpdiensten en hoe is de bluswatervoorziening nabij de alternatieve energievoorziening georganiseerd. Wat zijn passende incidentbestrijdingstactieken en welke consequenties zijn er voor de omgeving?
 - **Mogelijkheden voor zelfredzaamheid:** In geval van incidenten, welke opties zijn er voor personen in de omgeving om zich zelf en anderen in veiligheid te brengen

BRANDWEER

Fryslân

Brief: UIT/36940 Z/24/00015182
Pagina 3 van 3

Advies

Brandweer Fryslân adviseert om:

- De brandweer te betrekken bij nieuwe ontwikkelingen;
- De brandweer te vragen om advies bij concrete plannen;
- Rekening te houden met de veiligheidsaspecten zoals benoemd in bovenstaande uitgangspunten (uitgangspunten bij de advisering over veiligheid).

Mocht u naar aanleiding van deze brief een nadere toelichting willen, dan kunt u hiervoor contact opnemen met de behandelaar. De contactgegevens vindt u bovenaan deze brief.
Hoogachtend,

namens het dagelijks bestuur van Veiligheidsregio Fryslân,
voor deze,

S. Veerbeek
clusterhoofd risicobeheersing en planvorming

Deze brief is in een automatisch proces opgemaakt en geaccordeerd en daarom niet ondertekend.

Friese Energietafel
fet@leeuwarden.nl
t.a.v. Pietsje Hulshoff

GGD Fryslân

Harlingertrekweg 58
Leeuwarden

Postbus 612
8901 BK Leeuwarden

t. 088 22 99 222
info@ggdfryslan.nl
www.ggdfryslan.nl

Datum	Join	Uw brief van	Ons kenmerk	Bijlagen
25 juli 2024	UIT/24015071		Osiris:163397	-
			Behandeld door	Doorkiesnummer
			Joost de Bruijn	088 – 22 99 222
Onderwerp			E-mail	
Reactie concept Friese Energievisie			j.debruijn@ggdfryslan.nl	

Geachte mevrouw Hulshoff,

In mei 2024 is door de Friese Energietafel de concept-energievisie voor Fryslân opgesteld. Als GGD Fryslân maken we graag gebruik van de mogelijkheid om te reageren op het concept.

Vanuit de wet publieke gezondheid (Wpg) voert GGD Fryslân namens alle Friese gemeenten taken uit op het gebied van de publieke gezondheid. Een van deze taken is het geven van milieugezondheidskundig advies. De Friese energievisie raakt een aantal milieugezondheidskundige onderwerpen die invloed kunnen hebben op de publieke gezondheid van Fryslân. Daarom sturen we u deze reactie met adviezen toe ter verrijking van de visie en om mogelijke milieugezondheidskundige risico's bij u kenbaar te maken.

Gezondheid als leidend principe

Een van de taken van gemeenten is het zorg dragen voor het beschermen van de publieke gezondheid. We missen dit perspectief op dit moment in de visie. Maatregelen en ontwikkelingen zoals het plaatsen van mestvergisters en windturbines dragen mogelijke risico's en gezondheidseffecten met zich mee.

GGD Fryslân adviseert om de gezondheid van de Friese inwoner meer centraal te stellen in de energievisie en gezondheid op te nemen in één van de leidende principes. Gezondheid past wat ons betreft goed binnen het eerste leidend principe: "Fryslân stimuleert energie voor en door de gemeenschap". "Voor de gemeenschap" zou naast betrouwbaar en betaalbaar ook moeten inhouden dat gezondheidsrisico's voor de gemeenschap worden beperkt waarmee ook de maatschappelijke acceptatie voor energie initiatieven gebaat zijn.

Biogas & Mestvergisting

Er is een onderzochte potentie van 2,1 TWh biogas opwek uit mest en voedselresten (pagina 14). Het biogas kan worden opgewekt doormiddel van mono- of covergisting (pagina 22 en 23).

Mocht er worden gekozen voor een opschaling van vergistingsinstallaties om uiteindelijk 2,1 TWh aan biogas te produceren, dan voorzien wij consequenties voor de publieke gezondheid.

Bij het transporteren en het verwerken van mest, co-producten en digestaat kunnen verschillende emissies optreden die effecten kunnen hebben op de gezondheid, zoals fijnstof, ammoniak, geur, endotoxinen, en mogelijk micro-organismen.¹ Naast de effecten van emissies op de publieke gezondheid dient er ook rekening gehouden te worden met arbeidsveiligheid en externe veiligheid.

GGD Fryslân adviseert om rekening te houden met de gezondheidseffecten van de emissies gerelateerd aan vergistingsinstallaties en deze mee te wegen bij de toekomstige besluitvorming op dit thema.

GGD Fryslân adviseert om een aantal vereisten vast te leggen voor mestvergistingsinstallaties in Fryslân om de gezondheid van omwonenden te beschermen. Door deze provinciaal vast te stellen ontstaan er geen situaties waarin regelgeving per gemeente (sterk) verschilt. Een aantal vereisten voor gezondheidsbescherming zijn:

1. Er wordt voldoende afstand aangehouden tussen vergistingsinstallaties en omliggende gevoelige bestemmingen.² Zo wordt blootstelling aan schadelijke stoffen en hinder beperkt.
2. Het personeel van vergistingsinstallaties is voldoende gekwalificeerd. Voor de veiligheid van personeel en omwonenden is het van groot belang om een onderhoudsplan, risico-inventarisatie en calamiteitenplan op te stellen en actueel te houden. Bij calamiteiten en andere onvoorziene omstandigheden is een goede communicatie met omwonenden essentieel om onrust te voorkomen.
3. Alle mestvergistingsinstallaties zetten in op emissiereductie. In ieder geval wordt dit gedaan door bewerkingsprocessen in een afgesloten ruimte plaats te laten vinden, opslag van mest, co-producten en digestaat binnen plaats te laten vinden (of als dat niet kan buiten zorgvuldig afgedekt) en door de juiste emissie-reducerende technieken toe te passen bij de overslag van mest en mestproducten.
4. Er worden goede afspraken gemaakt over de monitoring, controle en eventuele handhaving van mestvergistingsinstallaties. Hierbij vindt er monitoring plaats op de effectiviteit van installaties, de geluidsproductie (voor de installatie zelf en verkeersbewegingen), en de lozingen op het oppervlaktewater.
5. Er is een open dialoog tussen bevoegd gezag, ondernemer en omwonenden. Het goed en tijdig informeren van omwonenden heeft een positief effect op de beleefde hinder van een installatie. Hoe eerder omwonenden bij de plannen worden betrokken, hoe meer invloed er op de situatie wordt ervaren.

Windenergie

Plannen voor het plaatsen van windturbines roepen vaak vragen en soms ook onrust op bij omwonenden, zoals zorgen over mogelijke overlast van (laagfrequent) geluid. Onrust en hinder worden niet alleen beïnvloed door de windturbines zelf, maar ook door media-aandacht, maatschappelijke

¹ Kennisbericht 'Mest en mestbewerking' (2019). Kennisplatform Veehouderij.

² Gevoelige bestemmingen zijn locaties waar gevoelige/kwetsbare groepen verblijven. Onder gevoelige bestemmingen vallen in ieder geval: woningen, scholen, kinderdagverblijven, ziekenhuizen en verpleeghuizen.

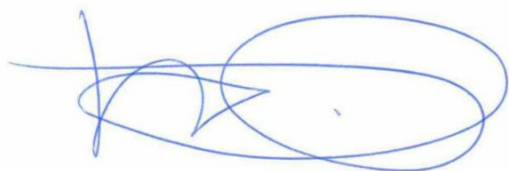
acceptatie en de procedure rondom de plaatsing van de windturbines. Als er hinder wordt ervaren, kan dat leiden tot irritatie en onbehagen waardoor mensen worden belemmerd in hun dagelijkse doen en de maatschappelijke acceptatie verder wordt verminderd. Daarnaast leidt langdurige hinder tot stress-gerelateerde gezondheidsklachten.

GGD Fryslân adviseert om (ernstige) hinder door geluid, trillingen en slagschaduw door windturbines te voorkomen en/of te beperken door turbines op afstand van woningen te plaatsen. Streef hierbij naar de standaardwaarden voor geluid in het ontwerpbesluit windturbines leefomgeving: 45 dB L_{den} en 39 dB L_{night} . Verder is het van belang om omwonenden op tijd bij het traject voorafgaand aan de plaatsing van de turbines te betrekken. Zet daarbij ook in op een klachtensysteem, waaruit bijzondere hinderlijke situaties snel in beeld komen.

Mocht u naar aanleiding van ons advies een nadere toelichting willen ontvangen, dan kunt u hiervoor contact met ons opnemen. De contactgegevens vindt u bovenaan in deze brief.

GGD Fryslân blijft als adviespartner van de Friese gemeenten op het gebied van de publieke gezondheid graag betrokken bij de totstandkoming en de uitwerking van de Friese energievisie.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke.

Nils van Mourik
Manager Algemene Gezondheidszorg
Portefeuillehouder Milieu & Gezondheid

Friese Energietafel
p/a FET@Leeuwarden.nl

Datum: 25 juli 2024

Betreft: zienswijze concept Energievisie Fryslân

Geachte heer of mevrouw,

Wij hebben de concept Energievisie Fryslân met bijbehorende stukken in goede orde ontvangen en besproken. Vanuit de werkgroep Energietransitie & Duurzaamheid Oldeholtgade (onder auspiciën van het Plaatselijk Belang Oldeholtgade) is besloten een zienswijze in te dienen. Hieronder gaan wij daarop in.

Wij waarderen en ondersteunen het belang van gezamenlijk optrekken in de energietransitie. In Friesland doen we dat op onze eigen manier en organiseren we dat in de FET. Vanuit de FET worden verschillende bouwstenen ontwikkeld en met de deelnemers gedeeld. Die aanpak ondersteunen wij.

Als dorp zijn wij ook bezig met de energievoorziening in de toekomst. Hierbij hebben wij ondersteuning van Entrance. Dit is een samenwerking tussen de Hanzehogeschool Groningen en de Rijksuniversiteit Groningen. Evenals de strategie in de concept Friese Energievisie om als provincie in 2050 CO2 neutraal te zijn, willen wij als dorp in 2050 ook CO2 neutraal zijn.

Onderdeel van onze aanpak is dat we met het modelleringsprogramma "Powernodes" een verkenning hebben gemaakt van de toekomstige energievoorziening van het dorp met als uitgangspunt dat we zoveel mogelijk alle toekomstige, in het dorp benodigde energie, ook in het dorp willen opwekken. Dit sluit aan bij de huidige problematiek van beschikbare duurzame energie en de huidige netcongestie.

Tevens sluit dit aan bij de gezamenlijke Friese aanpak om zelfstandig in onze energie te kunnen voorzien. Om dit doel te bereiken hebben we gekeken met welke energiemix dit te realiseren is. We willen graag alle opties openhouden gezien de beperkingen die wij nu al ervaren, de afhankelijkheid van elektriciteit en de aangekondigde vertraging in de uitbreiding van het elektriciteitsnet.

Uit de modellering met Powernodes bleek dat alleen het toepassen van de individuele alternatieven zorgde voor een enorme overbelasting van de trafo in het dorp en extreme pieken op het net. Voor een optimale modellering bleek dat windenergie een belangrijke component in de toekomstige duurzame energiemix is, welke een belangrijke bijdrage kan leveren aan het behalen van de energie- en klimaatdoelen. De enige oplossing om in de toekomstige energiebehoefte te kunnen voorzien met het huidige elektriciteitsnet en de huidige transformator was een energiemix van twee (middelgrote) dorpsmolens nabij het dorp, een zonnepark, het toepassen van accu's en de beperkte inzet van groengas.

Gezien de aard en inrichting van het Friese energienet is de kans groot dat, de voor ons dorp, ideale energiemix ook van toepassing zal zijn op een groot deel van de overige Friese dorpen.

Door nu in de concept Friese energievisie windenergie te beperken tot slechts 4 nieuwe plaatsen creëren we een situatie waarbij energieneutraal in 2050 alleen haalbaar wordt met enorme investeringen in energienetten en componenten welke vervolgens extreem belast zullen worden door een zeer onevenwichtige lokale opwek doordat de energiemix zwaar in onbalans is.

Wij zijn ons ervan bewust dat een uitbreiding van het aantal dorpsmolens op het Friese (platte)land een minder gewenste, ruimtelijke ontwikkeling is maar een toenemend stagnerende energievoorziening zal catastrofaal zijn voor Friesland, zijn inwoners en het bedrijfsleven. Daarbij houden we wel als stip op de horizon dat, als er technische ontwikkelingen zijn voor een andere vorm van betrouwbare energievoorziening, deze dorpsmolens eventueel verwijderd kunnen worden zodat het Friese landschap weer in ere hersteld kan worden.

Uit diverse landelijke en regionale energievisies, strategieën en andere beleidsstukken blijkt dat we alle opwekmogelijkheden hard nodig hebben om naar een emissievrije energievoorziening te groeien. Het lijkt ons dan ook niet handig om nu al vormen van opwek van duurzame energie uit te sluiten. Dat wordt onderstreept met de modellering in Powernodes. Vanuit dit oogpunt vinden wij het onwenselijk om in dit stadium middelgrote windmolens te verbieden nabij dorpen.

Als dorp willen we de gewenste flexibiliteit behouden en versterken. Dit kunnen we ook bereiken door de realisatie van smart-grids of kleine energiehub's. Dat betekent naar ons inziens dat er ook aandacht moet zijn voor energiehub's op kleinschalig niveau. Ook met betrekking tot energiehub's kunnen de dorpen als proeftuinen dienen.

De FET aanpak is een mooie maar het uitgangspunt dat windenergie slechts op een paar plaatsen in Friesland mogelijk zou moeten zijn, heeft nog steeds enorme consequenties voor het elektriciteitsnetwerk en specifiek de kabels naar, en de transformatoren in, de dorpen. Dit is nog steeds een beperkende factor voor de energietransitie die zeer onwenselijk is.

Daarom zien we ernaar uit dat u de energievisie aanpast en hierin ruimte biedt voor coöperatieve dorpsmolens als onderdeel van de energiemix waarbij de capaciteit is afgestemd op de in het dorp benodigde elektra behoefte.

Hoogachtend,
mede namens de gehele werkgroep Energietransitie & Duurzaamheid Oldeholtpade

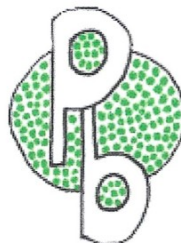
Mw. M.J.H. van den Boogaard

Secretaris Plaatselijk Belang Oldeholtpade
Oldeholtpade
Lid werkgroep Energietransitie & Duurzaamheid

Dhr. R. van Hoogwaarden

Voorzitter Plaatselijk Belang

Regioteam Energietransitie
Arthur van Schendelstraat 600,
3511MJ, Utrecht

T.a.v. Friese Energietafel
Provincie Friesland

Geachte meneer/mevrouw,

Betreft: Reactie op Concept Friese Energievisie

Met grote interesse hebben wij kennisgenomen van de Energievisie van de Friese Energietafel (FET). Wij waarderen het dat de FET zich actief inzet voor een duurzame toekomst en een duidelijk pad schetst van de besluitvormingsmomenten die er aan komen tussen nu en 2050. In deze brief willen we graag onze reacties en suggesties delen met betrekking tot de voorgestelde plannen.

Betrek de markt

De Energievisie spreekt terecht uit dat toekomstbestendigheid, betrouwbaarheid en betaalbaarheid essentiële uitgangspunten zijn voor het bestaande beleid. Het Regioteam Energietransitie is een samenwerkingsverband van vier brancheorganisaties in de duurzame energiesector; de Nederlandse Vereniging Duurzame Energie, NedZero, Holland Solar en EnergieNederland. Samen vertegenwoordigen wij de duurzame energiesector in Nederland en denken wij mee door informatie en ervaringen uit de markt te delen en adviseren we over de uitvoerbaarheid van beleidsvoornemens op provinciaal niveau. Wij willen de Friese Energietafel graag aanbieden om via het Regioteam Energietransitie gebruik te maken van de kennis en expertise van honderden bedrijven in de duurzame energiesector.

Flexibiliteit in het net

De Energievisie geeft aan tot 2030 in te zetten op het effectief benutten van de huidige netcapaciteit, en na 2030 te kijken naar batterijopslag. Het is positief om te lezen dat er beleidskaders voor opslag worden ontwikkeld. Naast het betrekken van netbeheerders willen wij de FET ook graag aanbieden om marktpartijen te consulteren. Door batterijen te koppelen aan wind- en zonneparken, of door ze toe te voegen op strategische plekken in het net kan de huidige capaciteit beter worden benut, kan netcongestie worden voorkomen en ontstaat er ruimte voor het creëren van energiehubs. Ook willen wij graag het belang onderstrepen van beleidskaders die verschillende belangen integraal afwegen. Het wegen van energetische en ruimtelijke belangen kan voorkomen dat normen worden opgelegd die wenselijke oplossingen voor netcongestie doorkruisen.

De Energievisie spreekt ook over curtailment als een manier om meer flexibiliteit in het net te realiseren. Graag zouden wij zien dat het belang van congestiemanagement en vergoedingen voor curtailment worden benadrukt, aangezien dit essentiële voorwaarden zijn om deze flexibiliteit te benutten.

Vestigingsklimaat

Netcongestie vormt een uitdaging voor nieuwe en bestaande bedrijven in Friesland, wat invloed heeft op het vestigingsklimaat. Ondernemers werken hard aan het verduurzamen en het elektrificeren van hun bedrijfsprocessen. Het is positief dat de provincie maatwerk wil bieden om dit te verbeteren, bijvoorbeeld door versnelling van vergunningverlening en financiële ondersteuning. In de duurzame energiesector zijn veel innovatieve bedrijven actief die niet alleen opwek installaties bouwen, maar volledige duurzame energiesystemen. Wij rekenen ook op de steun van de provincie om deze ondersteunende rol te bieden aan ondernemers die deze verduurzaming mogelijk maken. Het bieden van ruimte voor ontwikkeling en het aansluiten bij het landelijke streven naar 50% lokaal eigendom, zijn behulpzaam bij het creëren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor deze ondernemers. Zo kan er maximaal gebruik gemaakt worden van de mogelijkheid om dit streefdoel te ondersteunen en wordt er ruimte gelaten voor doorontwikkeling van duurzame energieprojecten, wanneer het kapitaal uit de omgeving niet kan worden opgehaald.

Goed beeld van duurzame bronnen

Hoewel veel duurzame bronnen worden genoemd, is het belangrijk om de schaalbaarheid van technieken zoals getijdenenergie en blauwe energie realistisch in te schatten. Deze technieken zijn nog niet volledig ontwikkeld en kunnen een beperkte bijdrage leveren aan de duurzame opwekdoelen. Tegelijkertijd zien we dat volwassen technieken zoals zonnewarmte en PVT-panelen niet worden genoemd als bronnen voor duurzame warmte. Wij raden aan deze technieken ook mee te nemen in de plannen.

Doelstellingen nog niet in zicht

De energievisie geeft aan 3200 hectare nodig te hebben voor de opwek van duurzame energie op land. In het meest wenselijke scenario kan 1600 hectare worden gevonden op bedrijventerreinen. Er blijft zeker 1600 hectare over, waarvoor in het huidige Friese omgevingsbeleid onvoldoende ruimte kan worden gevonden. De huidige beperkingen voor de ontwikkeling van zon op land en wind op land vormen een groot risico voor het halen van het RES 1.0 bod van Friesland en zullen zeker ook moeten worden herzien om de doelen voor 2050 uit de Energievisie te halen. Het bestemmen van deze gronden zal naar verwachting in de Friese Omgevingsvisie plaatsvinden. Graag zouden wij zien dat de energievisie de kansen van agri-PV aanstipt. Bij agri-PV wordt multifunctioneel gebruik gemaakt van agrarische gronden, waarbij agrarisch gebruik doorgang vindt en de bestemming van de grond agrarisch blijft. Er zijn tal van installaties denkbaar, zoals lichtdoorlatende panelen boven fruitteelt of gras- en

strokenteelt tussen panelenrijen. Wij ondersteunen u graag met meer informatie over de mogelijkheden.

Met vriendelijke groet,

Floor Maassen
Accounthouder Provincie Friesland
Regioteam Energietransitie

